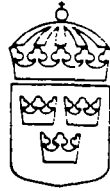

Riksdagens protokoll

1989/90:91

Protokoll
1989/90:91

Torsdagen den 22 mars

Kl. 12.00–16.42

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

*Handelspolitisk
debatt*

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 16 mars.

2 § Handelspolitisk debatt

Anf. 1 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Sverige är en del i en internationell ekonomi. Vi exporterar och når specialiseringens och stordriftens fördelar, vi importerar och får lägre priser och mer att välja på. Vår välfärd bygger på detta. Samtidigt kräver våra alltmer öppna gränser att vi förmår anpassa oss, möta problem och ta till vara nya möjligheter. Det handlar om dagens kostnader och priser men också om investeringar för framtiden och om forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Samhället kan och skall underlätta anpassningen för regioner och människor. Men förändring är nödvändig om vi vill ha ett konkurrenskraftigt näringsliv som kan betala goda löner och ge oss resurser att tillgodose gemensamma behov. En fri handel är alltså en avgörande förutsättning för en god ekonomisk utveckling. En fri handel är också ett viktigt utrikespolitiskt och säkerhetspolitiskt intresse. Nära ekonomiska förbindelser mellan länder bidrar till stabilitet och avspänning. Att stärka och utveckla ett öppet internationellt handelssystem är därför ett grundläggande mål för svensk handelspolitik.

Herr talman! Världshandeln växte 1989 med omkring 7 %. Det var något mindre än 1988, men ändå en av de högsta noteringarna under 1980-talet. Decenniets största handelsökningar har ägt rum i Asien. Handelsflödena inom Asien och mellan de asiatiska länderna och Nordamerika resp. Västeuropa har ökat med drygt 10 % om året. Flera asiatiska länder hör till världens mest dynamiska handelsnationer. Samtidigt har de minst utvecklade utländernas läge försämrats dramatiskt under 1980-talet. Deras exportinkomster har relativt sett minskat under större delen av decenniet.

Utsikterna för i år pekar mot en ytterligare dämpning av världshandelns tillväxt, främst genom en svagare tillväxt i Förenta staterna.

Jag har i tidigare handelspolitiska deklARATIONER pekat på de stora yttre obalanserna mellan de största industriländerna. De har, liksom de växande obalanserna inom Västeuropa, ännu inte hindrat en god tillväxt och handelsökning. Men de ökar kraven på den internationella kapitalmarknaden och kan bidra till krav på protektionistiska åtgärder.

Överskottet i den svenska handelsbalansen var 1989 ca 19 miljarder kronor, att jämföra med drygt 23 miljarder 1988. En stark tillväxt på världsmarknaden och en gynnsam prisutveckling för svenska exportvaror bidrog till överskottet. Men de svenska företagen tappade marknadsandelar på grund av bl.a. otillräcklig produktionskapacitet.

Exportföretagen kommer i år att göra ytterligare andelsförluster på grund av både kapacitetsbegränsningar och vårt alltför höga kostnadsläge. Handelsbalansens överskott förutses bli drygt 22 miljarder kronor. Våra möjligheter att nå detta överskott och – vilket är nödvändigt – att öka det under följande år står och faller med ansträngningarna att få bukt med den kostnadskris vi nu befinner oss i.

Det exportfrämjande samarbetet mellan staten och näringslivet genom Sveriges exportråd och dess utlandsorganisation är i detta perspektiv viktigt som ett komplement till den ekonomiska politiken och företagens egna ansträngningar.

När det gäller finansiering av export vill jag erinra om den proposition regeringen i höstas lade fram för riksdagen. Med de revideringar av riktlinjerna för exportkreditgarantiverksamheten som föreslagits är det min förhoppning att svensk export till u-länder och östländer skall kunna finansieras på ett effektivare sätt.

Herr talman! Bara genom ett öppet globalt system, baserat på icke diskriminerande handelsregler, kan alla länder garanteras del i vinsterna av handel.

1990 blir – utan överdrift – ett avgörande år för hela det multilaterala systemets framtid. Den s.k. Uruguay-rundan inom ramen för GATT skall avslutas med ett ministermöte i Bryssel i december. Rundan kommer att lägga fast riktlinjer som skall styra världshandeln ett gott stycke in på tjugohundra-talet.

Förhandlingarna sker mot bakgrund av delvis motstridiga tendenser. Världshandeln har de senaste åren vuxit kraftigt, främst tack vare de goda konjunkturerna. Trots detta har det gällande regelverket i GATT utsatts för stora påfrestningar.

Jag vill särskilt nämna tendensen att med den starkes rätt tillgripa bilaterala och unilaterala handelspolitiska åtgärder. För denna tendens fortsätta kan skadorna på den internationella handeln bli mycket stora. Att motverka detta hot är den allt annat överskuggande uppgiften i GATT-förhandlingarna.

Det globala regelsystemet måste stärkas och utvidgas till nya områden av betydelse i världshandeln. Av stor vikt är också att man kommer fram till lösningar som främjar u-ländernas integrering i världsekonomin på rättvisa villkor. Uppnås överenskommelser av det slaget kan Uruguay-rundan stimu-

lera till en fortsatt expansion av handeln även i ett läge där konjunkturen mattas.

Allt fler länder inser fördelarna med att inom ramen för en övergripande global liberalisering fördjupa den ekonomiska integrationen regionalt. Detta är i sig mycket glädjande. Utmaningen i Uruguay-rundan består i att garantera fortsatt liberalisering mellan, och inte bara inom, regionala handelsområden som Europa, Nordamerika och Sydostasien. Den globala och de regionala processerna måste ske parallellt och vara ömsesidigt förstärkande. Målet måste vara att generera ny handel och inte bara omfördela existerande handelsflöden.

Mot denna bakgrund är det särskilt viktigt att Uruguay-rundan resulterar i en ytterligare allmän sänkning av tullnivåer och andra handelshinder. Målet i tulförhandlingen är att åstadkomma en genomsnittlig sänkning med en tredjedel. De mer specifikt svenska målen när det gäller marknadstillträde är att ytterligare sänka tullarna i handel med främst USA, Canada, Japan, Australien och vissa nyindustrialiserade länder.

Inom ramen för Uruguay-rundan tar GATT-länderna nu för första gången på allvar itu med problemen inom den internationella handeln med jordbruksvaror. Det råder i dag på detta område orimliga förhållanden. Ineffektiva producenter konkurrerar med hjälp av subventioner ut andra som har bättre förutsättningar. Detta resursslöseri ligger inte i någons intresse. Framgång i försöken att reformera reglerna för handeln med livsmedelsprodukter är avgörande för möjligheterna att nå ett positivt resultat av rundan. Tillsammans med de nordiska grannländerna verkar Sverige för att enighet skall nås om hur överenskommelsen om en successiv minskning av stöd och skydd för jordbrukssektorn skall genomföras. Samtidigt skall miljö- och regionalpolitiska mål tillgodoses.

Liberaliseringen är emellertid inte det enda som behövs för att upprätthålla ett globalt handelssystem. Protektionistiska åtgärder som vidtas av flera länder utanför GATT-systemets ram i form av olika s.k. gråzonsåtgärder måste undanröjas. I detta syfte verkar Sverige för skärpta och preciserade regler om hur GATT:s s.k. skyddsklausul skall få tillgripas. Detsamma gäller reglerna för hur antidumpningstullar får användas.

För handeln med tekoprodukter råder nu en särordning med kvantitativa begränsningar av importen. Vi arbetar här för en så snabb återgång som möjligt till normala GATT-regler. Sveriges beslut att inte tillämpa sådana kvantitativa begränsningar efter den 31 juli 1991 har välkomnats av u-länderna och har varit av värde i förhandlingarna.

Det är glädjande att konturerna till ett avtal om handeln med tjänster nu kan skönjas. Arbetet har också förts framåt när det gäller andra frågor som immaterialrätt och handelsrelaterade investeringsvillkor. Inom dessa för GATT nya områden har Sverige starka nationella intressen.

Mycket och hårt arbete återstår innan Uruguay-rundan kan avslutas vid ministermötet i Bryssel. Utmaningarna som kvarstår är många, och de värden som står på spel är höga, så höga att ett misslyckande är oacceptabelt. Sverige kommer med kraft att verka för att Uruguay-rundan skall bli den framgång som krävs för att det globala handelssystemets framtid skall tryggas.

Herr talman! Bortom Uruguay-rundan kan vi redan i dag se nya frågor som måste tacklas. Till de viktigaste hör uppgiften att anpassa det handelspolitiska regelverket till de miljöpolitiska förutsättningar som råder i dag och som är helt annorlunda än de som rådde år 1947, då GATT tillkom.

I grunden ser jag ingen konflikt mellan GATT-avtalet, som ytterst syftar till en globalt effektiv resurshushållning, och våra miljöpolitiska strävanden, som också förutsätter en sådan hushållning. Men på kort sikt är det risk för att handelsreglerna inverkar hämmande på våra möjligheter att genomföra angelägna miljöåtgärder nationellt och att samordna miljöansträngningarna internationellt. Här måste ett bättre utrymme skapas.

Sverige har i OECD tagit initiativ till en systematisk genomgång av sambandet mellan handelspolitik och miljöpolitik. Denna genomgång bör kunna tjäna som ett värdefullt underlag för att bedöma behovet av förändringar i GATT-reglerna.

Vi kommer också i annat handelspolitiskt samarbete som i UNCTAD och på det råvarupolitiska området att aktivt arbeta för en politik som tar hänsyn till miljön och syftar till en hållbar ekonomisk utveckling.

Herr talman! Sedan förra årets handelspolitiska debatt har samarbetssträvandena mellan EFTA-länderna och EG förts framåt i rask takt. Jag har fortlöpande hållit riksdagen informerad om utvecklingen, dels genom debatt och information i denna kammare, dels genom samråd med riksdagens EFTA-delegation.

Under sommaren och hösten 1989 följde vi, tillsammans med övriga EFTA-länder och EG-kommissionen, upp Oslo- och Brysseldeklarationernas politiska signaler. Vi kartlade möjligheterna för oss och de andra EFTA-länderna att delta så nära som möjligt i EG:s inre marknad. Samtidigt undersökte vi möjligheterna till ökat samarbete på angränsande områden som forskning, utbildning, miljöpolitik och den s.k. sociala dimensionen.

EFTA:s ministermöte den 11–12 december 1989 konstaterade att kartläggningen klart visat att det fanns förutsättningar för att gå vidare i samarbetsprocessen.

Vid det gemensamma EFTA- och EG-ministermötet i Bryssel den 19 december 1989 kom vi överens om att under första hälften av 1990 inleda förhandlingar om ett brett upplagt avtal. Förhandlingarna skall slutföras snarast möjligt.

Målet är att på grundval av EG:s regelverk uppnå fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och personer. Lika konkurrensvillkor skall råda. Samarbetet skall omfatta även områden som forskning, miljö, utbildning, arbetsvillkor, social välfärd, konsumentskydd, program för små och medelstora företag och turism. Ekonomiska och sociala skillnader mellan olika regioner bör minska.

Parternas beslutsautonomi skall respekteras och samförståndslösningar om EES-frågorna främjas. En politisk dialog, bl.a. på ministernivå, skall övervägas.

Under detta halvår är Sverige ordförande i EFTA:s råd. Det innebär naturligtvis ett särskilt ansvar för oss att aktivt föra förhandlingarna framåt.

Vi arbetar för att avtalets omfattning, inkl. viktigare undantag och/eller övergångsarrangemang, i stora drag skall vara klarlagd till slutet av juni. I

detta sammanhang har vi för EG-kommissionen understrukt att samarbetet på hälso-, säkerhets-, konsument- och miljöområdena bör grundas på en hög skyddsstandard. Samarbetet på dessa områden, liksom på arbetsmarknadsområdet, skall skapa förutsättningar för att stärka den sociala dimensionen inom EES-området. Vid halvårsskiftet skall vi också ha nått enighet i princip om hur de rättsliga och institutionella frågorna skall lösas. Olika modeller har diskuterats för beslutsordningen inom ett framtida EES. Som jag tidigare framfört i riksdagen är ett reellt medinflytande för Sverige och övriga EFTA-länder en förutsättning för att en lösning skall kunna nås.

Vi har satt upp en tidsplan som är mycket ambitiös. Den har krävt och kommer att kräva stora arbetsinsatser av alla berörda parter. EFTA-sekretariatet har därför ytterligare förstärkts. För svensk del står vi väl rustade för det fortsatta arbetet. Den organisation som regeringen tillsatte våren 1988 har visat sig väl hålla måttet.

Under hösten gavs de 24 arbetsgrupperna i uppgift att kartlägga de delar av EG:s regelverk som kunde vara relevanta för ett EES-avtal. Arbetet har gjorts i ett nära samarbete med övriga EFTA-länder. Resultatet kommer i stora delar att föreläggas riksdagen i en särskild s.k. grönbok under april månad.

Det är ännu för tidigt att uttala sig om den totala omfattningen av de EG-regler som är relevanta för samarbetet mellan EG och EFTA-länderna. En grov uppskattning ger vid handen att det rör sig om mellan 11 000 och 12 000 sidor. Regeringen har tillsatt en särskild översättningsdelegation som skall ansvara för att detta material översätts till svenska.

Det är angeläget att Sverige fortsätter att driva på. Vår ambition är att EES-förhandlingarna skall vara avslutade i så god tid att den nya överenskommelsen kan träda i kraft samtidigt som EG:s inre marknad förverkligas, dvs. den 1 januari 1993. Därigenom kan vi delta i den inre marknaden i fas med EG självt. Jag anser att detta är en realistisk målsättning och att det finns goda möjligheter att vi lyckas.

Herr talman! Det nordiska samarbetet har under det senaste året dominerats av sambandet med den västeuropeiska integrationsprocessen. Vi har fortsatt enligt arbetsprogrammet "Norden i Europa". Dels har vi sökt påverka den europeiska utvecklingen på de områden där de nordiska länderna har kommit långt och har gemensamma värderingar och lösningar. Dels har vi sökt stärka det nordiska samarbetet på områden där man har kommit längre t.ex. inom EG. Ett av resultaten är att vi nu är överens i Norden om ömsesidigt erkännande av postgymnasiala utbildningar.

Samtidigt har det konkreta och pragmatiska samarbetet för att avveckla handelshinder mellan de nordiska länderna fortsatt. Cirka två tredjedelar av de handelshinder som identifierades vid en enkät i mitten av 80-talet har nu undanröjts.

Herr talman! Utvecklingen i Östeuropa mot politisk demokrati och ett marknadsekonomiskt system är både efterlängtat och välkommen. Nu öppnas möjligheterna till ett ökat ekonomiskt och socialt välförhållande för folken i de östeuropeiska länderna. Men omvandlingsprocessen är både lång och smärtsam. Östeuropa behöver därför stöd och uppmuntran för att gå vidare. Sverige, liksom flertalet andra västländer, har beslutat att göra konkreta in-

satser i de östeuropeiska reformstaterna för att främja utvecklingen mot demokrati och marknadsekonomi. Regeringen har redan reserverat 1 miljard kronor för sådana insatser under en treårsperiod.

Åtgärder på det handelspolitiska området kan spela en viktig roll. De existerande bilaterala handelsavtalen och avtalen om ekonomiskt, industriellt och tekniskt-vetenskapligt samarbete ger utrymme för detta. Investerings-skyddsavtal, som bl.a. gynnar tillkomsten av samägda företag, har hittills ingåtts med Polen och Ungern. Liknande avtal med andra östländer förbereds.

Exportkreditnämnden har nyligen på regeringens uppdrag fastställt ramar för exportkreditgarantigivning utöver redan gjorda åtaganden när det gäller vissa östländer. Nämnden kan också ge garantier för investeringar i Östeuropa.

Beslutet att fr.o.m. den 1 augusti 1991 liberalisera importen av tekoprodukter har hälsats med tillfredsställelse i Östeuropa liksom för övrigt på andra håll. Även importbegränsningarna för skor kommer att avvecklas.

Sverige har ett intresse av att de östeuropeiska ekonomierna integreras i en europeisk frihandelsgemenskap, baserad på marknadsekonomins och GATT:s principer. Vi välkomnar dem i en sådan gemenskap och är beredda att diskutera hur denna integration praktiskt skall kunna genomföras.

Inom EFTA ställer sig Sverige i princip positivt till den senaste tidens pro-påer från länder i Östeuropa om ett närmare samarbete. Både Ungern och Polen önskar kontakter i mera institutionaliserad form. Liknande framställningar är att vänta även från andra östeuropeiska länder.

Mellan EFTA och Jugoslavien finns sedan länge väl etablerade kontakter inom ramen för den s.k. Bergendeklarationen om handel, ekonomiskt och industriellt samarbete samt turism och transporter. EFTA:s ministermöte i december beslöt att bilda en EFTA-utvecklingsfond till förmån för Jugoslavien.

Öststaterna behöver integreras i det globala handelssystemet. Sverige stöder t.ex. Polens begäran om att omförhandla sina villkor för anslutning till GATT och förslaget att låta Sovjetunionen bli observatör i GATT.

Sverige är aktivt också i andra multilaterala sammanhang för att främja reformprocessen i Östeuropa. Vi deltar just nu i ESK:s konferens i Bonn om det ekonomiska samarbetet mellan öst och väst. Konferensen kommer att få en viktig politisk dimension. Samtidigt spelar näringslivet en huvudroll genom de mycket konkreta och affärsinriktade diskussioner mellan länderna, som äger rum i de olika arbetsgrupperna.

Inom FN:s ekonomiska kommission för Europa har vi bl.a. tagit initiativet till en europeisk miljöfond, som kan få stor betydelse för de östeuropeiska länderna.

Inom OECD verkar vi för att organisationens resurser skall utnyttjas i den östeuropeiska reformprocessen, bl.a. för tekniskt samarbete på områden där OECD har särskild kompetens.

Den reformpolitik som i dag sätter sin prägel på utvecklingen i öst har redan skapat förhoppningar om ett bättre och säkrare Europa. På det ekonomiska området kommer förutsättningarna för en ökad handel och ett bredare samarbete mellan öst och väst självfallet att förbättras. Sovjetunionen

och de övriga östeuropeiska länderna kan i framtiden komma att bli betydelsefulla marknader för svensk exportindustri.

Herr talman! USA är världens största handelsnation. Den amerikanska handelspolitiken påverkar därför starkt det internationella handelssystemet och de multilaterala handelsförhandlingarna i GATT. Bushadministrationen har under sitt första år agerat offensivt för att öka marknadstillträdet utomlands för amerikanska företag, liksom för att skydda den inhemska marknaden mot sådan utländsk konkurrens som sker med vad man anser vara orättfärdiga handelsmetoder.

För svenskt vidkommande har handeln med USA utvecklats positivt och i huvudsak utan handelspolitiska störningar.

Japan gör betydande ansträngningar att stimulera sin import och för att undanröja de hinder för marknadstillträde som finns kvar. Detta ger Sverige möjlighet till en ökad export. Förbindelserna med Japan bör stärkas också på andra områden. Regeringen har i den forskningspolitiska proposition, som nyligen presenterats för riksdagen, föreslagit att staten skall bidra till att inrätta ett forskningsinstitut med speciell inriktning på Japan. När vi i dessa dagar ägnar en stor del av vår energi åt det europeiska integrationsarbetet och de hastigt förändrade marknadsbetingelserna i Östeuropa, är det av vikt att samtidigt också vidareutveckla våra förbindelser med Japan, liksom med USA. Dessa länder är världens två starkaste ekonomier och ledande på många områden, inte minst inom högteknologin.

Herr talman! U-ländernas andel av Sveriges utrikeshandel har under de senaste åren varit i stort sett oförändrad. Vår handel med u-länderna i Stilla-havsasien har dock ökat, medan vår export till vissa u-länder, som har att brottas med ökande skuldbördor och ekonomiska problem, stagnerat eller minskat.

Sammanlagt går nästan 10 % av svensk export till u-länderna. För svensk exportindustri utgör alltså en rad u-länder viktiga avsättningsmarknader.

Det är av många skäl viktigt att vi söker bygga ut våra kommersiella och ekonomiska kontakter med u-länderna. Så sker också, bl.a. genom exportfrämjande åtgärder, bilaterala kontakter och olika former av avtal. Också i det multilaterala handelspolitiska samarbetet deltar vi aktivt i arbetet på att förbättra förutsättningarna för u-ländernas deltagande i världshandeln.

Sverige har ingått bilaterala handels- och samarbetsavtal med ett tjugotal u-länder. En del av dessa avtal har nu varit i kraft ganska länge. Därför kan det finnas anledning att successivt gå igenom avtalen för att bedöma denna form för samarbete.

Likaså skall vi under det kommande året se över våra bilaterala handelspolitiska relationer med länderna i Stilla-havsasien. Ekonomiskt dominerar naturligtvis Japan, men flera andra länder och områden i regionen kan redovisa bland de högsta tillväxttakterna i världen i BNP och utrikeshandel och framträder med en imponerande ekonomisk styrka.

Det svenska förbudet mot handel med Sydafrika och Namibia har nu varit i kraft i två och ett halvt år. Namibias självständighetsprocess har, trots vissa problem i inledningsskedet, framskridit enligt planerna. Självständigheten utropades i går, dvs. den 21 mars 1990. Som en konsekvens av detta har rege-

ringen föreslagit riksdagen att sanktionerna mot Namibia i form av investeringsförbud och handelsblockad skall upphöra.

I Sydafrika kan vi nu äntligen se en utveckling som inger förhoppningar. Apartheidmotståndarnas kamp tillsammans med det internationella trycket mot Sydafrika har givit resultat. Men ännu har inte den sydafrikanska regeringen visat sig redo att avskaffa hela det avskyvärda apartheidsystemet. Sanktionerna mot Sydafrika måste därför fortsätta.

Den parlamentariska kommitté som sedan våren 1987 utreder den svenska sanktionslagstiftningen mot Sydafrika har i dagarna överlämnat sitt betänkande. Kommitténs förslag får nu bedömas bl.a. i ljuset av utvecklingen i Sydafrika.

Herr talman! Jag kan avslutningsvis konstatera att 1990 kommer att bli ett ovanligt innehållsrikt år inom handelspolitiken. Förhandlingen om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde och Uruguay-rundan är årets mest omfattande och betydelsefulla uppgifter. Till det spektakulära hör också omvandlingen i Östeuropa, som kommer att medföra helt nya närmare relationer, bilateralt och multilateralt, med omvärlden och i synnerhet med det övriga Europa.

Anf. 2 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag tror att man lugnt kan säga att vi lever i en fantastisk tid då diktaturer i Östeuropa faller, gamla diktaturer i Latinamerika gradvis ersätts med demokratier och apartheidsystemet i Sydafrika förhoppningsvis håller på att, om än långsamt, luckras upp. Allt detta erbjuder fantastiska möjligheter för mänskligheten att ta tag i och åtgärda de problem som enbart kan hanteras i fredlig samverkan med hjälp av frihandel och med hjälp av dynamiska ekonomier i olika delar av vår värld.

Herr talman! Det finns en dag som denna anledning att sätta in handelns och den internationella världsekonomin betydelse i och för detta skeende som vi nu ser målas upp inför oss. Den internationella ekonomin och världshandeln öppnar slutna samhällen, tvingar fram utbyte av varor, men sprider därigenom också idéer och kunskap. Den förbättrar inte bara människors välfärd genom att använda resurser och produktionsmöjligheter bättre, utan den integrerar också länder – inte bara ekonomier utan också människors samarbete med varandra. Den driver fram mångfald, och den avslöjar de i ländernas egna medborgares ögon ineffektiva och korrupta ekonomierna.

Det finns en fantastisk förändringskraft i detta som vi har all anledning att hoppas på när det gäller den tredje världens fattiga länder. Vi ser där, som också påtalades i handelsdeklarationen, att en del av den tidigare tredje världens fattiga länder genom expansion av handeln har kunnat nå en väg mot välfärd, medan andra med fortfarande slutna ekonomier står kvar. Det är handeln som erbjuder ett hopp för de fattiga länderna.

Samma sak gäller Östeuropas forna diktaturer. Deras väg mot marknads ekonomi och demokrati är en svår väg att gå om de skall gå ensamma. Men inom ramen för öppen handel och en alltmer integrerad europeisk ekonomi finns det förutsättningar att ge dem ett stöd som inte har att göra med penningbidrag utan det stöd som den fria handeln innebär.

Herr talman! Det är i detta perspektiv som jag menar att handelsdebatten

i Sveriges riksdag bör föras. Jag instämmer gärna i stora delar av vad statsrådet har sagt i deklarationen. Jag vill gärna säga att just mot bakgrund av handelns betydelse tycker jag mig sakna visioner och mer långsiktiga mål över vad Sverige kan göra och bidra med i detta det bredare europeiska perspektivet. Ibland får man en känsla av att den svenska handelspolitiken och våra diskussioner när det gäller den europeiska gemenskapen mer handlar om nödvungna anpassningar för vår egen nytta än att aktivt utnyttja och ta vara på de möjligheter som reser sig i en förändrad värld. Det handlar mycket om att göra det minsta nödvändiga och alltför litet om att göra det mesta möjliga, vilket gäller bl.a. de insatser som vi kan göra för Östeuropa.

Det finns all anledning att välkomna att textilimporten liberaliseras och att importbegränsningar när det gäller skor skall hävas, men det vore också intressant att höra hur regeringen tänker sig att gå vidare för att ytterligare liberalisera och skapa förutsättningar för en öppen handel mellan Sverige och de olika östeuropeiska staterna. Som en av Östersjönationerna har Sverige ett särskilt intresse av att gå i täten för denna utveckling, eftersom vi i Sverige har mycket att vinna på vad som kan komma att ske i den östra delen av Europa.

I detta sammanhang finns det skäl att ställa frågor om varför inte riksdagens beslut, i vilket regeringen uppmanas att positivt överväga inrättandet av ett handelskontor i Moskva och en handelsrepresentation i Baltikum, har tagits till vara på ett annat sätt. Det är först genom att vi som ett Östersjöländ och ett land i närheten av Östeuropa går i täten för att lägga grunden för framtida handelsrelationer som vi kan ta vara på den möjlighet som nu öppnar sig och som vi även för vår egen nytta kan bidra till att integrera de östeuropeiska ekonomierna i ett omfattande handelsutbyte. Jag skulle vilja höra vad statsrådet har för syn på vad som finns att göra i de kommande steg som måste tas.

Herr talman! När det gäller den vilja som kommer till uttryck i handelsdeklarationen om att medverka till att integrera Östeuropa i det europeiska ekonomiska samarbetet kommer vi, inte minst under det kommande året, att se hur oerhört central den europeiska gemenskapen är för detta arbete.

Östeuropa blickar i dag mot den europeiska gemenskapen och knappast mot – som en del hävdar – den svenska modellen. För östeuropeerna är det viktigt att uppnå handelsrelationer och ekonomiska relationer med den europeiska gemenskapen. Vi kommer att finna att situationen blir den att vårt stöd och bidrag till att involvera dessa länder i en bredare europeisk handelsgemenskap går via den europeiska gemenskapen. Den europeiska gemenskapen kommer att spela en huvudroll för utvecklingen av det europeiska handelssamarbetet liksom för samarbetet kring forskning, miljö och ekonomi i övrigt.

Vi ser framför oss många olika mer eller mindre sannolika utvecklingslinjer. Det nuvarande EG kan mycket snabbt kanske utvecklas mot en federation där man går in för att prioritera en fördjupning av samarbetet, eller – vilket allt tyder alltmer på i dag – mot ett breddat samarbete gentemot andra länder. Detta ställer krav på vår egen analys och framför allt på våra målsättningar och vad vi vill göra för att kunna påverka denna framtida europeiska, mycket vidare gemenskap.

Den intressanta frågan borde vara i vilken mån Sverige vill vara med om att påverka denna utveckling, som kommer att ha EG som bas, och vilken syn vi har på hur det ekonomiska samarbetet med Östeuropas stater i framtiden bör se ut utifrån detta gemensamma europeiska perspektiv. Denna syn borde utgöra grunden för vår handelspolitik och för vårt vidare europeiska samarbete.

Herr talman! Jag skulle vilja höra statsrådets syn på vad Sverige skall göra för att påverka och vilka möjligheter vi kommer att ha i förlängningen av de förhandlingar som nu förs inom ramen för EFTA- och EG-förhandlingarna. Vad avser regeringen att göra för att Sverige skall kunna bidra till ett ökat ekonomiskt samarbete som kommer att ha just EG som bas?

Under det kommande året kommer i många viktiga delar – i den del som jag just har berört men även i andra centrala delar – sanningens minut när det gäller EFTA–EG-förhandlingarna.

När handelsministern hävdar att ett rejält medinflytande för Sverige och övriga EFTA-länder är en förutsättning för förhandlingslösningar, konstaterar hon samtidigt att det med nuvarande förhandlingsambitioner inte är tal om något medbestämmande för Sveriges del. Medinflytande är någonting som ligger långt ifrån medbestämmande. Det är någonting suddigt som ges organisatoriska strukturer men vars innehåll vi aldrig kommer att ha samma kontroll över som över det reglerade medbestämmandet. I detta avseende tror jag att vi kommer att få se en paradox. Ju mer framgångsrika vi är med att genom förhandlingar uppnå en så stor del som möjligt av de fyra friheterna, desto mer begränsat kommer vårt medinflytande att bli, eftersom den europeiska gemenskapen knappast kommer att kunna överlåta besluten på några av de viktigaste områdena till en bredare sammanslutning än den egna gemenskapen. Detsamma gäller om man vänder på saken: Ju större inflytande vi kan få över de områden som inkluderas i en förhandlingslösning, desto mindre del av de fyra friheterna kommer denna förhandlingslösning att täcka.

Herr talman! Under våren kommer vi att få se hur ett svenskt fullt deltagande i de fyra friheterna kräver att en EFTA–EG-lösning bara blir ett steg på vägen mot ett medlemskap i den gemenskap som blir det europeiska samarbetets kärna, nämligen EG. Det blir nödvändigt för vårt eget fulla deltagande i EG:s inre marknad, men också för att Sverige skall kunna spela en roll i det vidare europeiska samarbetet och för att vi skall kunna vara med och påverka. Det är genom ett sådant samarbete som vi kan bidra till att öststaterna får ett stöd i form av öppna marknader och en avreglerad handel.

Självfallet skall vi fortsätta och fullfölja EFTA-spåret. I detta sammanhang vill jag ge en komplimang till statsrådet för den mycket goda och fullvärdiga information som hon regelbundet lämnar EFTA-delegationen. Vi uppskattar och sätter värde på denna information, eftersom den utgör ett viktigt underlag för den debatt som förs, inte minst här i dag. Jag vill emellertid varna för att skapa illusioner om att Sverige denna väg kan få ut tillräckligt ur dessa förhandlingar. Sådana illusioner kommer bara att skapa en osäkerhet för svenska företag huruvida de verkligen kan få full del av friheterna. Illusioner om ett fullständigt deltagande parade med den mängd av begränsningar och stängda dörrar – som ofta kännetecknat regeringens företrädare

när de talat om EG-frågor – bäddar för att svenska företag ser osäkerheten som en grund för att flytta investeringar utomlands.

Herr talman! Jag menar att vi redan i dag, i det tidiga 90-talet, i den handelspolitiska debatten och i debatten om det bredare europeiska perspektivet måste öppna för att Sverige tillsammans med andra aktuella länder i ett andra steg under 90-talet bör delta i förhandlingar om medlemskap i EG. Då kommer vi att kunna delta fullt ut i det europeiska samarbetet. Men för att anlägga ett ännu något vidare perspektiv: det är också på detta vis som Sverige aktivt kan bidra till att, vid sidan om GATT-förhandlingarna, se till att den europeiska gemenskapen utvecklas till en i sann och god bemärkelse frihandelsgemenskap.

Står vi utanför kommer vi inte att ha dessa möjligheter, utan då står vi inför risken att hamna mellan olika block. Är vi med, får vi förutsättningar att påverka en framtid och en verklighet som är vår egen.

Anf. 3 HADAR CARS (fp):

Herr talman! "Herre, skänk mig tålmodets konst, men låt det gå undan!" Denna text, fastän på engelska, fann jag på en liten tallrik av plast i Durban i Sydafrika för nu snart fem år sedan. Och äntligen verkar det som om också sista hälften av bönen börjat nå fram. Nelson Mandela är fri, och därmed växer också hoppet om frihet från apartheid. I Namibia är detta redan förverkligat. Självfallet gläds vi alla åt den våg som runt om i världen, också i södra Afrika, spolar bort diktatorer och förtryckarregimer.

Vi kan börja hoppas att tiden snart är inne, då vi kan avskaffa de lagar vi infört i den uttalade avsikten att strypa handel och ekonomiskt utbyte med en del av världen. Ekonomiska sanktioner är ju, särskilt för liberaler, motsatsen till allt vad vi önskar i relationerna mellan länder och folk.

Men apartheid är unikt. Det motiverar unika motåtgärder. Sanktionerna får vi ha kvar så länge apartheid finns kvar. Utvecklingen bort från det onda kan emellertid inte längre stoppas. Låt det gå undan!

Vad roligt det blir den dag när vi kan byta handelshämmande mot handelsfrämjande också i våra relationer med Sydafrika.

Herr talman! Frihetsvågen har också med kraft sköljt in över Östeuropa. Kommunistiska furstendömen har fallit, och fejkade val har blivit verkliga val. Plötsligt känner vi hur nära dessa länder är oss och vad de betyder och – än mer – kan komma att betyda för oss.

Förändringen avspeglar sig i regeringens handelsdeklaration. Förra året upptog Östeuropa åtta rader, ca 2 %, av utrymmet. I år ägnas cirka en sjuandedel av deklarationen åt Sveriges relationer med den delen av världen.

I hela Östeuropa söker man nu skaka av sig den socialismens tvångströja som alltför länge bundit folken till fattigdom och lett till en förödande förstörelse av miljön.

Upprottet från socialistisk planhushållning och övergången till marknadsekonomi är en komplicerad process. Den kräver självfallet tid. Men det innebär verkligen inte att processen blir lättare ju längre tid den får ta. Svårigheterna vid systembytet visar sig snabbt. Fördelarna kommer först när marknadstänkandet tränger in och genomsyrar aktörerna, och marknaden

på allvar blir styrande för de ekonomiska processerna. Skälömsningen bör därför inte förhållas utan skyndas på så gott det är möjligt.

De verkligt viktiga insatserna från svensk sida kan därför inte heller göras av statsmakterna utan av de svenska företagen. Flera av dem verkar också vara framgångsrikt på väg med att utveckla sin verksamhet i Östeuropa. Det viktigaste vi kan göra med statsmedel ligger sannolikt inom utbildningsområdet. Där är behoven dock mycket stora.

Det finns en mycket bestämd sak som regeringen faktiskt kan göra, och kan göra alldeles själv – därtill på förslag av utrikeshandelsministern. Det är att omgående avskaffa de kvoter som begränsar importen av textil och konfektion från Östeuropa.

Dessa handelshinder skall ju ändå bort. Om inte socialdemokratin svänger på klacken – det har jag ingen anledning att tro – försvinner kvoterna fr.o.m. den 1 augusti nästa år. Det bestämde vi här i riksdagen redan för ett år sedan – före den stora omdaning i Östeuropa.

Vad vore då naturligare, fru statsråd, när vi nu alla vill underlätta den omvandling som är på gång, än att ta bort de särskilda begränsningar vi har i vår handel med våra nära grannar i Östeuropa?

För nog förefaller det obegripligt om vi nu räcker fram ena handen med några hundra miljoner i för att hjälpa omdaning och ekonomin i Östeuropa på väg och samtidigt brukar den andra handen som stoppsignal mot import av sådana varor som dessa länder redan är duktiga på att tillverka.

Ett så ologiskt handlande vill jag inte tro statsrådet Gradin om. Låt oss därför, innan denna debatt är avslutad, här i kammaren få höra att regeringen avser att omgående avskaffa de kvoter som begränsar importen av textilier och konfektion från bl.a. Baltikum och Polen. Varför skulle dessa länder behöva tåla sig? Nej, låt det gå undan!

Herr talman! Ibland dyker det i den svenska debatten upp påståenden om att omvandlingen i Östeuropa på något sätt skulle ha förändrat förutsättningarna för den integration som redan ägt rum i Västeuropa och som är på väg att ytterligare fördjupas. Det är en integration som har den europeiska gemenskapen, EG, som drivkraft.

Oftast kommer sådana uttalanden från personer som länge har haft en negativ inställning till gemenskapen och till de former av gemensamma organ och gemensamt beslutsfattande som utvecklas inom denna. Deras förhoppning tycks vara att Tysklands enande och de möjligheter till ett vidgat samarbete i hela Europa som förändringarna i öst öppnat dörrarna för skulle sätta fart på de nationella känslorna och få EG och det gemensamma, överstatliga beslutsfattandet att bryta samman.

Jag ger inte mycket för sådana förmodanden.

Det människorna och länderna i Östeuropa själva vill verkar ju vara något helt annat. De har uttalat sin avsikt att så snart deras ekonomier medger det söka medlemskap i EG. Det finns goda skäl att tro att de kommer att lyckas i denna föresats. I Romfördraget stadgas att alla europeiska demokratiska stater med marknadsekonomi skall kunna bli medlemmar. Gemenskapen har heller inte tvekat att öppna sina dörrar även för ekonomiskt mindre väl utvecklade sådana stater, exempelvis Grekland, Portugal och Irland.

När EG får flera medlemmar minskar inte behovet av sådana likformiga regler som tillkommit genom gemensamt beslutsfattande – snarare tvärtom.

Även för dem som till äventyrs huser farhågor inför tanken på ett enat Tyskland – jag tillhör inte den gruppen – bör en långtgående ekonomisk och politisk integration med alltmer av gemensamt beslutsfattande framstå som särskilt önskvärd. Inom en sådan ram bör förutsättningarna för att stärka demokratin och den ömsesidiga förståelsen ha särskilt goda möjligheter att utvecklas.

Min utgångspunkt är därför att EG både kommer att utvidgas och att integrationen kommer att fördjupas. På så sätt kommer också gemenskapens betydelse, såväl för den ekonomiska utvecklingen som för freden och säkerheten i Europa, att växa.

Den viktigaste frågan i dagens debatt gäller därför hur Sveriges relationer med den europeiska gemenskapen skall komma att utvecklas, såväl på kort sikt som i ett längre perspektiv. Visst har vi även här användning av tålmod, men viss ökad brådska kanske ändå inte vore ur vägen.

Genom den kompromiss som våren 1987 nåddes i utrikesutskottet, med anledning av regeringens proposition om Sverige och den västeuropeiska integrationen, kan regeringen föra förhandlingarna med EG om en europeisk ekonomisk sfär, EES, i vetskap om att den i denna fråga har starkt stöd i riksdagen.

Jag noterar den tidsplan som finns angiven i regeringsdeklarationen för förhandlingarna med EG. Hur realistisk planen är får framtiden utvisa, men jag ser ingen anledning till kritik av regeringen, för att den i de här avseendena markerar optimism och verkar pådrivande.

Av deklarationen framgår att det är ett mycket omfattande regelverk som utvecklats inom EG och som vi i Sverige nu, i allt väsentligt, skall införliva med våra lagar. Säkert träffar man i detta regelverk på områden där det för svensk del finns behov av särbestämmelser. När det gäller svenska bestämmelser till skydd för liv och hälsa finns det ingen orsak att tro att EG skulle sätta sig på tvären. I övrigt bör vi så långt som möjligt undvika att söka permanenta undantag – till skillnad från övergångsbestämmelser – från reglerna. Detta bör ske bl.a. av hänsyn till att avtalet måste bygga på principen om balans mellan förmåner och förpliktelser.

Det är inte helt lätt att se hur Sverige, utan medlemskap, skall kunna nå ett inflytande i EG som svarar mot vårt ökande beroende – särskilt inte inom ramen för ett så långtgående samarbete som det här är fråga om.

Nu anger regeringen att ett reellt medinflytande är en förutsättning för att en lösning skall kunna nås. Självfallet är detta något vi bör eftersträva. Jag vill dock här peka på två risker.

Den ena är risken för att den lösning Sverige kan komma att erbjudas i medinflytandefrågan av regeringen måste beskrivas som tillfredsställande, även om den inte blir den eftersträfvade. För visst kan det i slutändan bli svårt för Sverige att säga nej till ett avtal, som skulle ge svenska medborgare, institutioner och företag samma rättigheter och skyldigheter som EG:s motsvarigheter inom ett område om 350 miljoner människor, av det skälet att de svenska statsmakterna skulle få för litet att säga till om. Inte minst eftersom vi ändå har anledning utgå från att EG förblir drivkraften i processen.

Herr talman! Den andra risken är att Sverige och övriga EFTA-länder blir alltför framgångsrika i sina välförstådda strävanden att nå ett reellt medinflytande. Fördraget måste ju nämligen för EG:s del godkännas av EG-parlamentet. Och i det parlamentet finns det många som inte skulle tveka att fälla ett avtal, om det innehöll en aldrig så liten bestämmelse som kunde tolkas som att länder och medborgare utanför EG skulle få ett finger på Gemenskapens styråra. Och det vore ju synd om hela den idogt framförhandlade härligheten skulle gå i kvav av det skälet.

Inom folkpartiet har vi förhoppningen att utvecklingen mot demokrati, fred, nedrustning och ökad gemensam säkerhet i Europa skall fortsätta, och därigenom göra det möjligt för Sverige att med bevarad alliansfrihet söka och beviljas fullt medlemskap i EG. Vi är övertygade om att Sverige som land har erfarenheter och ambitioner av stort värde i det fortsatta arbetet för en alltmera omfattande och fördjupad europeisk integration.

Det vore värdefullt om statsrådet nu ville lyfta på det skyнке som döljer regeringens och socialdemokratins motsvarande långsiktiga mål för Sveriges Europapolitik. För vi hoppas att också ni har ett perspektiv som sträcker sig längre än till 1993.

Herr talman! För folkpartiets del kan jag i allt väsentligt instämma i det som i deklarationen sägs om målen för Uruguay-rundan och om strävandena att integrera u-länderna i en expanderande världshandel. Ökad frihandel, inte minst med avseende på jordbruksvaror och teko, är här en nödvändig förutsättning. Självfallet bör frihandeln också omfatta den snabbt expanderande tjänstesektorn.

Som understrukits, inte minst av Dag Hammarskjöld, är det de små staterna som har det största behovet av fasta spelregler och av att ingångna internationella avtal respekteras och efterlevs. Detta gäller inte minst med avseende på handeln. Det är därför i hög grad angeläget att GATT:s maskineri för övervakning och tvistlösning ges en stark ställning inom de områden avtalet gäller.

Herr talman! Ju tydligare vi människor i alla delar av världen uppfattar hur beroende vi är av varandra för att värna livsmiljön och utveckla goda levnadsförhållanden, desto mera ökar även förutsättningarna för varaktig fred. Det är därför som internationell handel och ekonomisk integration allt klarare framstår som verkningsfulla instrument för en sådan utveckling. Vakhållningen kring frihandeln blir därigenom också en viktig del i vårt lands fredssträvanden.

Anf. 4 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! I likhet med fjolårets handelspolitiska debatt förs dagens debatt i ljuset av den pågående Uruguay-rundan inom GATT och förhandlingarna med EG om ett utvidgat ekonomiskt samarbete. Det är två skilda förhandlingar med avgörande betydelse för vårt land. De kommer att påverka näringslivet, den ekonomiska utvecklingen och de enskilda människornas vardag. Därför är det viktigt med en öppen och konstruktiv debatt i hela samhället om dessa två viktiga frågor.

Sverige och de svenska medborgarna har ett stort beroende av samarbete med andra länder. Det svenska näringslivet har ett mycket stort export- och

importberoende. Det gör vårt utlandsberoende särskilt starkt och behovet av internationellt samarbete alltmer påtagligt. Vi centerpartister eftersträvar en omfattande internationell handel men utan att underkasta oss "den starkes rätt".

Isolering föder inte framgång. Därför skall vi inte resa höga murar runt vårt land i tron att Sverige kan vara oberoende av vår omvärld. En öppen internationell handel är ett avgörande villkor för vårt land. Handeln och kontakterna med andra länder är berikande både för vår kultur och för den ekonomiska utvecklingen. Från centerpartiet vill vi betona att ekonomisk utveckling är hållbar i längden bara om den också är ekologiskt bärkraftig. Därför behöver sambandet mellan handel, miljö, resurshushållning och ekonomisk utveckling bättre belysas i handelspolitiska sammanhang.

Jag noterar med tillfredsställelse miljöavsnittet i den handelspolitiska deklARATIONEN. Det är steg i riktning mot vad centern länge pläderat för.

När handelsregler kommer i konflikt med miljömål måste miljömålet överordnas de ekonomiska intressena. Det är fel att, som en del gör, sätta upp ett motsatsförhållande mellan viktiga miljökrav och handel och industriellt samarbete. För oss i centern är det självklart att ekonomi, handel och miljö kan och måste förenas.

I deklARATIONEN sägs, med hänvisning till Uruguay-rundan, att "på kort sikt är det risk för att handelsreglerna inverkar hämmande på våra möjligheter att genomföra angelägna miljöåtgärder nationellt och samordna miljöansträngningarna internationellt".

Jag vill fråga statsrådet Gradin: Vad avses med den formuleringen? Vilka angelägna miljöåtgärder kan Sverige inte genomföra i det korta perspektivet? Är regeringens avsikt att i de pågående GATT-förhandlingarna kapitulera på något område som kan få konsekvenser för vår miljöpolitik?

En knäckfråga inom GATT är jordbruket. Här vill jag betona att Sverige inte får gå före och sälja ut svenskt jordbruk för att vinna framgångar på andra områden. Därför vill jag fråga Anita Gradin: Vilken är regeringens strategi inför de avslutande GATT-förhandlingarna? Blir jordbruket eller någon annan del av svenskt näringsliv en bytesvara?

Herr talman! Nära 90 % av Sveriges utrikeshandel sker med de övriga västliga industriländerna, varav drygt 70 % med länderna i Västeuropa. Den svenska exporten till Västeuropa har ökat kraftigt under de senaste åren, och investeringarna är betydande. Däremot har handeln med u-länderna och statshandelsländerna minskat.

För Sverige, som är ett litet land med stor utrikeshandel, är det viktigt att bedriva handel med så många länder som möjligt. Enligt centerns uppfattning är det nödvändigt att Sverige och svenska företag kan samarbeta och handla med alla delar av världen.

Centern vill betona följande mål för svensk utrikeshandel:

1. Stärk Norden som hemmamarknad.
2. Förhandlingarna med EG måste inriktas på ett omfattande och innehållsrikt EES-avtal.
3. Handeln och industrisamarbetet med Östeuropa måste intensifieras.
4. Ökat samarbete inom forskning och teknikutveckling, även med Nordamerika och NIC-länderna, måste eftersträvas.

5. Ökad handel och samarbete med u-länderna i syfte att stärka deras ekonomiska situation.

Europa har skapats under årtusenden. Starka kulturer och handelscentra har kommit och gått. Imperier har byggts upp och fallit. På tröskeln till ett nytt årtusende är Europa på nytt i stöpsleven. Det öppnar nya perspektiv och nya möjligheter. För svenskt näringsliv, svensk handel – och inte minst för handelspolitisk debatt här i kammaren – finns nya potentialer.

Riksdagsbeslutet från 1988, som upprepades 1989, innebär att Sverige skall delta i den västeuropeiska integrationen i största möjliga utsträckning, så långt detta är förenligt med vår neutralitetspolitik.

För oss inom centern är det en självklarhet att Sverige skall delta i utformningen av det nya Europa. Vi har gemensamma värderingar med övriga västeuropeiska länder inom många områden. Vi måste på vårt sätt bidra till ett Europa utan murar, utan handels- och gränshinder, utan överstatlighet. Under 1990-talet kommer, förhoppningsvis, den alleuropeiska plattformen att byggas stabilare, och den kommer att få betydelse för lång tid framöver. 1990-talet kommer att få en central plats i de historieböcker som 2000-talets elever skall läsa i skolan.

När förhandlingarna med EG nu går in i ett avgörande skede är centerns strävan att åstadkomma ett så brett EES-avtal som möjligt. Det handlar om de fyra friheterna och angränsande områden. Inom ett EES-avtal får vi den nära samverkan med EG som centern eftersträvar. Vi får också ett samarbetsorgan bestående av självständiga stater. Men detta får inte innebära att vi avstår från viktiga miljö-, hälso- och regionalpolitiska ambitioner, tvärtom. Vi måste skaffa oss handlingsfrihet för att gå längre i miljöarbetet och för att genomföra regionalpolitiska reformer så att hela Sverige kan leva och utvecklas.

Herr talman! Centern har vid olika tillfällen efterlyst redovisningar från regeringen inför riksdagen rörande situationen i förhandlingarna mellan EFTA och EG. Jag vill instämma med Gunnar Hökmark i bedömningen att den information som statsrådet och regeringen har lämnat till EFTA-delegationen och i andra sammanhang har varit positiv och fyllig. Nu kommer en grön bok vilket jag efterlyst. Det är bra – inte bara därför att den är grön utan därför att den ger en redovisning av hur de olika regelverken skall behandlas och hur de kan påverka oss.

Vi får också möjlighet att i brett samförstånd förankra dessa frågor. Men samtidigt vill jag säga när det gäller Sveriges relation till EG och den västeuropeiska integrationen i ett längre perspektiv att det är viktigt att vi här i Sverige i första hand satsar på att åstadkomma ett brett EES-avtal. Till dem som i dag reser tanken på medlemskap i EG vill jag säga: Jag tror att ni gör det litet för tidigt.

Den som reser frågan om medlemskap i EG ger samtidigt fel signaler till motparten. När man är rädd för att vi skall få ett bra EES-avtal med EG som kan försvåra det medlemskap som en del människor drömmer om tycker jag att man är ute och reser väl mycket.

Världen växer ihop. Avstånden mellan länderna blir allt kortare: problemen men även möjligheterna kommer allt närmare. För mindre än ett år

sedan gällde debatten nästan uteslutande den västeuropeiska integration och Sveriges relationer till EG. Även om detta alltjämt är ett centralt ämne måste debatten föras i betydligt vidare termer i dag.

Den snabba utvecklingen mot demokrati och fria marknader i de östeuropeiska länderna är lika imponerande som välkommen. Varken murar eller ridåer av järn kunde i längden hejda människors frihetslängtan. I land efter land i Östeuropa tas initiativ för att skapa fria marknader. Ett enat Tyskland med D-marken som valuta står för dörren. I Sovjetunionen introduceras mekanismer för marknadsekonomi och ökad handel med väst.

Den nya utvecklingen berör hela Europa. När Berlinmuren har fallit får vi inte ensidigt nagla oss fast vid den västliga integrationsprocessen. Det kan resa nya murar, och det har en rad viktiga aktörer i näringslivet redan insett.

De riktigt stora företagen är redan på språng in i Östeuropa. De är färdiga med att göra nya prioriteringar som kan komma att påverka handeln och näringslivets utveckling här hemma.

ABB-chefen Percy Barnevik visar en glädjande snabbhet och vilja att ta till vara Östeuropas nya möjligheter. Utöver engagemang i EFTA:s, EG:s och Nordamerikas ekonomier kalkylerar ABB nu med nya stororder från Östeuropa som kan bli mycket vinstgivande och som säkert kan påverka näringslivets utveckling i Sverige.

Planerna på företagsköp i Tjeckoslovakien är konkreta. Ingvar Kamprad och IKEA har en rad nyetableringar på gång i Östeuropa. "Vi har rätt varor till rätt pris", säger han.

För Sverige och svenskt näringsliv öppnar ett nytt Alleuropa många nya möjligheter. Därför måste den svenska regeringen och riksdagen visa prov på flexibilitet – agera aktivt och ta initiativ. Annars riskerar de många svenska företagen att komma på efterkälken i förhållande till de nya europeiska hemmamarknaderna i vardande.

Det är viktigt att Östeuropas potentialer, i marknader och näringslivssamarbete, blir tillgängliga även för Sveriges mindre och medelstora företag. Även de säljer på export och har produkter som är lämpliga att lansera på exportmarknader. Även de är importberoende och har behov och intresse av breddat handelssamarbete med nya leverantörer.

En friare handel i *hela* Europa ger de östeuropeiska länderna också tillgång till teknik, kapital- och konsumtionsvaror till gagn för människornas levnadsstandard. Det främjar också de små företagen. Därför behöver även Sverige, som Gunnar Hökmark sade, inrätta handelskontor i t.ex. Moskva, de baltiska republikerna, Östtyskland och Polen.

Jag vill fråga statsrådet Gradin: Är regeringen beredd att återkomma till riksdagen med förslag om en ökad handelsrepresentation i Östeuropa?

EFTA kan spela en aktiv roll i det östeuropeiska arbetet. Detta rör frågor som vi från centerns sida i olika sammanhang har belyst. Innan Sverige nu överlämnar stafettpippen i EFTA till nästa land skulle det vara angeläget att höra vad regeringen mera konkret, utöver det som står i den handelspolitiska deklarationen, avser att göra för att främja ett närmande mellan EFTA och många av de östeuropeiska länderna.

Sveriges handel med u-länderna minskar som sagt. Det är oroväckande för båda parter. Många u-landsekonomier är fortfarande låsta till ett fåtal

exportprodukter, och u-länderna har därför behov av diversifiering och av att bredda sitt inhemska näringsliv. Det skulle minska den sårbarhet som importberoendet ger och skapa resurser för breddad utrikeshandel.

Det är viktigt att Sverige inte låter fixeringen vid Västeuropa och EG förhindra oss att satsa ökade resurser på att främja u-ländernas ekonomiska utveckling, åtgärda deras miljöproblem och minska deras skuldbörda.

Det är bra att regeringen nu är beredd att se över sådana handelsavtal som vi ingått med flera u-länder och att eftersträva fler bilaterala handelsavtal med ett ökat antal u-länder.

En öppen och fri handel fungerar bäst när parterna på världsmarknaden agerar utifrån likartade förutsättningar. Därför är det viktigt att Sverige i bl.a. GATT och andra internationella sammanhang är berett att stå upp för u-ländernas intressen.

Till sist, herr talman! Jag kan instämma i statsrådet Gradins konstaterande att 1990 blir ett ovanligt innehållsrikt år inom handelspolitiken med EG- och GATT-förhandlingar. Men låt oss komma ihåg att Europa faktiskt är större än EG. Världen är större än Europa, och det öppnar möjligheter för Sverige, svenskt näringsliv, svenska medborgare för ekonomiskt intressanta perspektiv i handelspolitiken.

Anf. 5 ROLF L NILSON (vpk):

Herr talman! Från åtminstone tre partier är lovsången till den "fria handeln" öronbedövande. Socialdemokrater, folkpartister och moderater sjunger samma sång men möjlighetvis i olika tonart. Jag har svårt att finna sången riktigt njutbar. Det beror inte på att jag tycker att det är omotiverat att sjunga den fria handels lov. Det beror mera på att sången är onyanserad.

Man lyfter ensidigt fram fördelarna med en omfattande och fri handel. Dessa är välkända. I den bästa av världar äger fri handel den långt drivna arbetsfördelningens fördelar. Olika länder kan specialisera sig på det som de av olika skäl är bra på och kan till ett förmånligt pris av andra köpa det de är mindre bra på. Alla blir vinnare.

Den svenska välfärden bygger onekligen i stor utsträckning på detta. De senaste årens svenska politik – socialdemokraternas "den tredje vägens politik" bygger på detta synsätt. Regeringen har satsat hårt på att exportindustrin skulle dra landet ur det sena 70-talets kris. De fem devalveringarna mellan 1976 och 1982 var ett sätt att förbättra läget för den svenska exportindustrin. Den socialdemokratiska regeringen genomförde bara den sista av den. Priserna på importvaror höjdes, och konsumtionen av dessa minskade.

Och man kan säga att den tredje vägens politik varit framgångsrik på så sätt att Sverige har kunnat bibehålla hög sysselsättning och förbättra balansen i våra affärer med omvärlden samtidigt som den ekonomiska tillväxten åter kommit i kapp den i andra länder.

Det finns emellertid ett viktigt aber: vinsterna av den förda politiken har fördelats orättvist. Löntagarna är 80-talets förlorare. De har fått betala sin rätt till arbete med försämrade reallöner. Man kan precisera detta ytterligare. Kvinnor och offentligt anställda har fått betala dyrt för den exportriktade politiken. Denna viktiga nyans saknas i lovsången till den "fria handeln".

Herr talman! Nu uttalar regeringen oro för utvecklingen, grundad främst på att svenska exportföretag tappar marknadsandelar på grund av otillräcklig produktionskapacitet och på grund av det alltför höga kostnadsläget i landet. Möjligheten att öka handelsbalansens överskott, något som regeringen bedömer nödvändigt står och faller med "ansträngningarna att få bukt med den kostnadskris som vi nu befinner oss i". Här finns alltså en uppenbar risk att de grupper som jag nämnde tidigare får stå tillbaka ytterligare.

Jag vill påminna regeringen om att vpk inte kan acceptera en åtstramningspolitik som går ut över 80-talets förlorare.

Den exportledda tillväxten har förutom detta gjort Sverige starkt beroende av ett litet antal länder.

Ca 50 % av vår utrikeshandel sker med de tolv EG-länderna. Det gör det givetvis väl motiverat för Sverige att anstränga sig för att underlätta och utveckla handeln med dessa länder, och självfallet skall onödiga och omotiverade hinder undanröjas. Men vi i vpk delar inte riksdagsmajoritetens uppfattning att Sveriges närmande till EG skall gå så långt som det över huvud taget är möjligt utan att neutraliteten kommer i fara.

Vår skepsis till EG är gammal och väl grundad. Den bygger bl.a. på EG:s tillkomsthistoria. EG har tillkommit som ett uttryck för intressen främst hos dominerande delar av det västeuropeiska storkapitalet. Syftet har dels varit säkerhets- och militärpolitiskt betingat, dels att det inom Europa skapas en så oreglerad kapitalism som möjligt. Vi ser EG som ett hot mot folkligt inflytande och som något som urholkar det nationella självbestämmandet. EG:s syfte är att öka friheter för kapitalet, och det är friheter som inte självklart är till gagn för folket. Och den inre marknaden och strävan efter politisk union innebär inte bara frihet utan även tvång för staterna inom gemenskapen. Skapandet av en inre marknad innebär också att man skapar en mur runt en del av Europa – nu när andra murar rivs. Udden riktas mot länder utanför EG. Udden är riktad mot u-länderna.

Vi i vpk har alltid hävdat att Sverige skall förhålla sig till hela Europa inte bara till en del av det och att handeln skall inriktas på alla Europas länder.

Svenska regeringar har inte bara varit ointresserade av att utveckla handelsförbindelser med länderna i östra Europa. Sverige har också deltagit i handelsbojkott av dessa länder. Jag tänker på det av USA dikterade teknikembargot mot socialistiska länder och mot vissa u-länder.

Jag vill fråga Anita Gradin: Är det inte hög tid att Sverige frigör sig från detta förnedrande beroende av USA?

De snabba och oväntade förändringarna i Östeuropa har helt ändrat förutsättningarna. Det har skett på ett sätt som – det måste jag erkänna – vi inte kunde föreställa oss, eller hade tänkt oss när vi började skriva motioner om ökad handel med dessa länder. Nu är alla intresserade av de östeuropeiska länderna som marknader och som marknadsekonomier. Mitt i all förvirring är vi förstås genuint glada över de förändringar som har skett och givetvis lika bestörta över mycket av det som har avslöjats.

Jag vill inte beröva borgarna glädjen över marknadsekonominns seger över planekonomin, men jag vill be dem om litet ödmjukhet. Vi har inte sett vart utvecklingen leder på sikt, och jag tycker inte att vi har någon anledning att förhäva oss.

Vi i vpk tycker att handel och bistånd till Östeuropa inte skall vara för-
enade med krav på hur länderna ordnar sina inre förhållanden. Handel skall
få ske på lika villkor oavsett om länderna har valt att hålla fast vid något
som liknar planekonomi eller gått över till marknadsekonomi. Det skall inte
heller ställas krav på hur de ordnar sin offentliga sektor. Vi har alltför många
dåliga exempel på hur man i andra världsdelar ställt krav som gått ut över
välfärden.

Jag vill fråga Anita Gradin: Hur förhåller sig regeringen till detta självbe-
stämmande när det gäller arbetet med vad som skulle kunna kallas en östeu-
ropeisk utvecklingsbank?

De snabba förändringarna i Östeuropa och den utmaning som detta inne-
bär är anledning nog att bryta fixeringen vid EG. Det är glädjande att Anita
Gradin säger att Sverige har ställt sig i princip positivt till propåerna från
östeuropeiska länder om ett närmande till EFTA. Men detta "i princip" an-
tyder förbehåll eller tveksamhet. EFTA borde kunna användas mera aktivt
för att få med de östeuropeiska länderna i ett alleuropeiskt samarbete. Vi i
vpk tycker att det är en mera angelägen uppgift än att slutföra förhandling-
arna med EG i raketfart. Målet bör vara att även östeuropeiska länder skall
kunna delta i det ESS som nu blir verklighet.

Herr talman! Fri handel är inget självändamål. På arbetslivets område har
den svenska arbetarrörelsen tillkämpat sig rätten till arbetsförhållanden och
till en arbetsmiljö som skall vara anpassad till människans hälsa och psykiska
välbefinnande. Det gäller arbetstider, ledighet, utformning av lokaler, krav
på produktionsmetoderna, arbetsredskapens utformning, ämnen i omgiv-
ningen. Mycket av detta kan uppfattas som hinder för den fria handeln, som
tekniska handelshinder.

Vi tycker att handeln skall underordnas den goda arbetsmiljön. Tillgång
till EG:s fria marknad får inte ske till priset av radikalt försämrad arbets-
miljö. Svenska textilarbetare eller arbetare inom andra branscher skall inte
kunna konkurreras ut av lågavlönade barnarbetare. Det är inte i Sveriges
intresse och det är inte i producentländernas intresse. Därför vill vi verka för
socialklausuler i den internationella handeln.

Detta gäller också för de landvinningar som miljörelsen gjort och fruk-
terna av vårt ökade miljömedvetande. Här kan vi ta importen av tropiskt
timmer som ett exempel. I-ländernas behov av möbler gjorda av mahogny,
teak eller jakaranda är ett direkt hot mot den tropiska regnskogen. Trots att
Sveriges import av tropiskt timmer är ganska liten kan vi i Sverige genom
förbud mot sådan import fungera som föregångsland och göra nytta. Jag av-
visar bestämt de liberala argument som går ut på att vi inte skall diktera vad
u-länderna skall göra med sina skogar och att det är bättre att de säljer dem
till oss än att människorna där svälter.

Det är säkert viktigt och bra att handeln med jordbruksprodukter avregle-
ras och att stöd och skydd minskar. Men samtidigt måste detta ske på ett
sådant sätt att man kan ta rimliga regionalpolitiska hänsyn och att man kan
ställa höga miljökrav. Det är inte acceptabelt att lantbrukare, som produce-
rar under stränga miljökrav t.ex. när det gäller bekämpningsmedel, skall ris-
kera att konkurreras ut av den som inte lever under sådana krav.

Herr talman! Det nordiska samarbetet får en ganska undanskymd plats i

regeringens deklaration. Det sägs att det nordiska samarbetet under det gångna året har dominerats av sambandet med den västeuropeiska integrationsprocessen. Vi tycker att detta är beklagligt. Det nordiska handelssamarbetet har ett stort värde i sig oberoende av närmandet till EG, eller rättare sagt som en motvikt till närmandet till EG. Arbetet med att avveckla handelshinder mellan de nordiska länderna bör intensifieras. De tankar som finns bl.a. i södra Sverige om samarbete efter modell av den gamla Hansan, men utan något maktpolitiskt inslag, är mycket intressanta. Samarbetet och utbytet mellan Sydsverige och Danmark behöver radikalt förbättras på ett sådant sätt att nödvändiga miljöhänsyn tas, dvs. utan att en bilbro över Öresund byggs.

Herr talman! Internationell solidaritet är en ledstjärna för vpk:s politik. Vi i vpk är därför djupt bestörta och upprörda över utvecklingen i u-länderna och av u-landshandeln. Man kan utan överdrift säga att 80-talet blev ett katastrofalt årtionde för u-länderna. Nu är det de fattiga länderna som bistår de rika – kapitalströmmen går från syd till nord. Hela världsdelar dignar under skuldbördor. Efter tre decennier av utveckling är många länder nu tillbaka på 1950-talets utvecklingsnivå. Skuldskrisen slår hårdast mot de fattigaste. Undernäring, svält, barnadödlighet, analfabetism och arbetslöshet ökar. Det leder samtidigt till ökad exploatering av naturresurser och till miljöförstöring.

Det finns också en klar tendens att OECD-länderna numera riktar sig mot Östeuropa och mindre mot u-länderna. Afrika och Latinamerika riskerar att hamna i bakvattnet, om de inte redan har gjort det, för lång tid framöver.

Vpk har i annat sammanhang efterlyst en övergripande u-landspolitik som omfattar bistånd, handels- och skuldpolitik. Ett litet men viktigt bidrag till ökad handel med u-länder skulle kunna vara om svenska kommuner och landsting fick möjlighet att handla mera långsiktigt och direkt med u-länder, inte bara ge katastrofhjälp utan agera för att förebygga katastrofer.

Herr talman! I höstas lade regeringen fram en proposition om förändring av det statliga stödet vid export. Betänkandet med anledning av propositionen behandlades här i kammaren i går. Förslagets inriktning var att ovidkommande hänsyn skulle bort från den statliga kreditgarantivningen. Kreditvärdighet och vissa begränsade samhällsintressen skulle vara vägledande. Vpk framförde avvikande mening i fråga om samhällsintresse.

Vi anser att det är och förblir ett legitimt samhällsintresse att ta vissa regionalpolitiska hänsyn i samband med import och export. Vi anser också det vara ett legitimt samhällsintresse att förbjuda viss typ av export eller import eller att undanta dem från statligt stöd. Som exempel kan nämnas krigsmateriel, kärnkraftsteknik och i en nära framtid bioteknik och läkemedelsproduktion. Detta är områden när man kan misstänka att export kommer att ske med syftet att kringgå begränsande svensk lagstiftning. Det kan också gälla produktionsanläggningar, nyckelfärdiga fabriker som inte uppfyller rimliga miljökrav eller krav på arbetsförhållanden och arbetsmiljö.

Herr talman! Jag vill avsluta med två exempel på avsteg från frihandel, båda är framgångsrika men av helt olika karaktär.

Regeringen tog upp i den handelspolitiska deklarationen sanktionerna mot Namibia och Sydafrika. I går, den 21 mars 1990, blev Namibia självstän-

digt, och sanktionerna skall upphöra. De bör ersättas av en omfattande solidarisk handel med den självständiga staten.

Trots att utvecklingen i Sydafrika går i positiv riktning finns det ingen anledning att avbryta sanktionerna. Tvärtom har starka önskemål uttrycks från Nelson Mandela om skärpta sanktioner för att påskynda apartheidregimens och systemets fall.

Det andra exemplet med omvända förtecken är USA:s handelskrig mot sandinistregeringen i Nicaragua. Supermakten USA lyckades genom krig via ombud och handelskrig undergräva förtroendet för den folkliga regeringen.

För att sammanfatta: Frihandel är inget självändamål och är sällan fri, och det är osäkert om alla verkliga blir vinnare!

Anf. 6 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Det är inte lätt att hitta de långa perspektiven och visionerna i regeringsdeklarationen. Regeringen gör sig inte besvär med att teckna konturerna av det framtidssamhälle som blir resultatet av regeringens politik på bl.a. handelspolitikens område. Regeringsdeklarationen är full av abstraktioner och honnörsord, men hur ser framtidssamhället ut konkret?

Nyckelord är givetvis EG-harmonisering, och då främst hoppet att Sverige liksom det övriga EFTA skall vara delaktigt av EG:s fyra friheter – fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och människor – den 1 januari 1993. Minst lika viktigt är GATT-avtalen, som skall riva ned tullmurar och skapa en fri världsmarknad för alla varor, inte minst mat och kläder.

Just nu pågår bakom våra ryggar det hemlighetsfulla arbetet med EG-harmoniseringen, försöken att introducera de 1 400 lagarna i svensk rätt. Ena dagen nås vi av nyheten att regeringen upprättat en särskild översättningsenhet för EG-reglerna. En annan dag får vi veta att EG och EFTA nu är överens om den domstol som skall reglera de inbördes förhållandena när de fyra friheterna skall tillämpas i praktiken.

Att en översättningsenhet skall upprättas bör vi hälsa med glädje. Regeringen kommer kanske inte i alltför stor utsträckning att göra bruk av den fullmakt som riksdagen gav i fjol att lagarna får skrivas på främmande språk. Den nya domstolen kommer säkert att urholka Sveriges suveränitet i vissa avseenden. Men Anita Gradin: Hur skall antagandet av de 1 400 lagarna gå till? Hur kan regeringen garantera att de kommer att antas? Vad händer sedan? Hur skall svensk lagstiftning successivt anpassas till nya EG-lagar och EG-regler? Detta är några frågor.

Regeringsdeklarationen är en enda lång uppräknning av alla de organisationer och förhandlingssystem som Sverige är inblandat i. Den internationalisering som regeringen talar om borde analyseras när det gäller dess långsiktiga följder: Miljöpartiet är mycket positivt till mänskliga kontakter över alla gränser och till internationell solidaritet, men den handelspolitiska internationaliseringen behöver analyseras mera kritiskt.

I vår ofullkomliga värld är det mycket sällan som den s.k. utvecklingen leder till enbart positiva resultat. I en realistisk utvärdering måste man ta med både positiva och negativa effekter och väga dem mot varandra. Detta saknas helt i regeringens hittillsvarande deklarerationer. Eftersom regeringen inte ger någon egen bild av vilket framtidssamhälle som skall bli följden av

den handelspolitik som drivs känner jag det som en angelägen uppgift att göra några skisser av detta framtidsamhälle. Hur ser då det samhälle ut som regeringen Carlsson vill föra det svenska folket in i? Ja, vi kan ju börja med landsbygden. Som konsekvens av GATT-avtalen har avfolkningen fortskridit framför allt i skogs- och mellanbygderna. Alla mindre jordbruk har lagts ner. Mjölproduktionen har flyttat närmare tätorterna till stora kostallar, som drivs industriellt. 20 % av åkermarken har planterats igen. 20 % av jordbruksbefolkningen har rationaliserats bort. På resterande åkermark bedrivs samma högentensiva industrijordbruk som i dag, men kanske inriktat på något annorlunda grödor. Svensk landsbygd är i stor utsträckning ödelagd, ett ödeland.

I de större städerna är verksamheten desto intensivare. Där härskar Åke Anderssons K-samhälle med kunskap, kommunikation och kreativitet i hög-sätet. Tyvärr har också segregationen i storstäderna gått vidare. Förslumning, bostadslöshet, alkoholism och narkomani har dess värre underlättats av de fyra friheterna.

Den lilla människan förlorar på det som de ekonomiska krafterna vinner på i många avseenden. Man kämpar en ojämn kamp mot trängsel och miljöproblem på grund av att man inte vågat ta itu på skarpen mot bilismen och flyget. Reklamen är än mer omfattande och pockande, sedan den lagt både radio och TV under sig. Marknaden domineras, delvis tack vare en centraliserad massreklam, av storföretagens varuutbud, företag som alltmer har blivit rena oligopol, ofta av europeisk eller global omfattning. Återigen är det den lilla människan – och hennes köpfrid och livskvalitet – som tar stryk. Det är företag av typen Electrolux och McDonald's som alltmer behärskar marknaden.

En liknande framtidsvision kan man teckna för u-länderna, bara med den skillnaden att den blir ännu mörkare. Urbaniseringen, förslumningen och segregationen fortskrider i u-ländernas städer i takt med befolkningsexplosionen. Även landsbygden segregeras i ett industrijordbruk och ett jordlöst proletariat i takt med att storföretagen tar över jord och näringsliv.

Småföretag av Sveriges typ har inte mycket att säga till om i förhållande till de internationella jättarna, som stolt kan avvisa nationella propåer och hänvisa till EG-lag, och som utgör starka påtryckningsgrupper, exempelvis i GATT-sammanhang. Tyvärr kommer vi som medlemmar av världens rikemansklubb att vara medansvariga för vad som sker i u-länderna. Vi har dock genom bilaterala avtal en möjlighet att i någon mån gottgöra de orättfärdiga fördelar vi njuter. Till bilaterala avtal med u-länderna är miljöpartiet mycket positivt.

När det gäller EG måste vi komma ihåg att Romtraktaten gäller ett statsförbund som enligt traktaten skall utvecklas till en förbundsstat. Om detta kan sägas två saker. En förbundsstat är en nödvändighet om de fyra friheterna verkligen skall kunna förverkligas. Vi kan då se en förbundsstat av USA:s typ för vår inre syn. Där krävs gemensam valuta, gemensam utrikespolitik, gemensam försvarspolitik, socialpolitik etc. Dagens nyhetsrapporter vittnar om att den gemensamma valutan och valutapolitiken är på väg att konkretiseras. Federationspolitiken skulle kanske kunna lyckas, men den skulle säkert gå ut över demokratin. Precis som i USA kommer man att finna

att på lokal nivå har politikerna för litet makt och på federal nivå ligger besluten för långt bort. Människors intresse för politiken domnar bort. Världens största federala demokrati, USA, är förvisso ingen framstående demokrati när det gäller medborgarnas engagemang.

Mycket pekar dock på att det är oerhört svårt att åstadkomma en sådan europeisk federation. Den stora federation som ju faktiskt finns i Europa, och delvis i Asien, nämligen USSR, vanligen kallat Sovjet, är en federation i sänderfall. Så snart de nationella känslorna har en chans att göra sig gällande faller den typen av federation isär. Vilka skäl har vi att tro att det skulle vara möjligt att hålla ihop en västeuropeisk federation med dussintals språk och nationaliteter, som rimligtvis skulle omfatta inte bara EG och EFTA utan också en stor del av de tidigare kommunistiska staterna i Centraleuropa och Balkan, en förbundsstat med 400 miljoner invånare?

Nej, förbundsstaten förefaller inte särskilt sannolikt men det förefaller ändå vara en klar risk att en EG-integrering kommer att leda till att ett stort antal lagar harmoniseras och att kapitalrörelserna får spela fritt. Och maximal frihet leder alltid till att de starka tar för sig och att de svaga blir utan. Frihet utan regleringar och utan ansvar är livsfarlig. Det kommer att gälla företagen, det kommer att gälla människorna.

Statsrådet Gradin tycker kanske att jag har avlägsnat mig alltför långt från den konkreta handelspolitiken, men det finns inte särskilt mycket fakta att ta vara på i regeringens redogörelse. Jag har inte samma kunskap som Per Gahrton, så jag skall inte ställa frågor om någon speciell EG-lag i dag. Där emot kunde det vara intressant att höra en kommentar till Transportarbetareförbundets oro, som uttrycktes i gårdagens nyhetssändningar, för att vi kommer att få utflaggade svenska långtradare med portugisiska besättningar på kontinenten och samtidigt portugisiska åkerier engagerade i linjetrafik mellan Stockholm och Göteborg.

Anita Gradin berömmar sig av att fortlöpande ha hållit riksdagen orienterad om EG-EFTA-utvecklingen. Jag tycker att den orienteringen har varit ganska torftig. Nu vill jag inte skylla allt på Anita Gradin. Jag noterade med tillfredsställelse att Anita Gradin i en interpellationsdebatt den 18 januari rekommenderade utskotten att begära information från de EG-grupper som arbetar med frågor som berör utskotten. Den 20 januari gjorde jag en sådan framställning till näringsutskottet. I dag, två månader senare, har ingenting hänt. Det visar återigen att man från regeringspartiets sida icke är angelägen om att informera. Det kan leda till två slutsatser – antingen att regeringen och regeringspartiet är nonchalanta och maktfullkomliga, eller att regeringen har något, eller kanske mycket, att dölja.

Nu lovar Anita Gradin att riksdagen skall få mer information i form av en "grönbok" som skall komma i april. Nu kan jag bara uttala min politiska tillfredsställelse med den gröna färgen. Jag hoppas att bokens färg är en indikation på nytänkande i regeringen.

När jag nu har kommit in på det gröna spåret vill jag fortsätta med att kommentera miljöfrågorna i handelspolitiken. Miljöpartiets ståndpunkt är att det är oerhört viktigt att vi i GATT- och EG-arbetet hela tiden tar hänsyn till miljön. Vår inställning, att miljöklausuler och socialklausuler är ett grundläggande krav för att handelsbarriärerna skall kunna rivas, är väl vid

det här laget välbekant. Det räcker kanske att nämna lösenorden – äpplen och päron.

Det är olycksbådande att statsrådet säger att efter Uruguayrundan skall man i GATT ta itu med miljöfrågorna. Det ter sig för oss fullkomligt horribelt att man skall kunna förhandla inom GATT om jordbruksharmonisering utan att samtidigt ha med miljöfrågorna. Detta är utomordentligt illavarslande och visar att regeringen – möjligen med undantag för Birgitta Dahl – har en principiellt felaktig syn på miljöfrågorna. Dem kan man lika litet som jätten kasta in efteråt i ugnen. De måste integreras i varje process från början, det må gälla fysisk tillverkning av en produkt eller internationella förhandlingar.

Det är glädjande att Sverige har tagit initiativ till en OECD-studie om sambandet mellan handelspolitik och miljöpolitik. Men jag vill varna för det felaktiga sätt att angripa miljöfrågorna som brukar kallas antiteknik-metoden och som är vanlig bland människor med ett nyvaknat miljöintresse. Det betyder att man bedriver en viss teknik i samhället som så småningom visar sig medföra miljöproblem. Då uppfinner man genast en antiteknik, som skall neutralisera skadorna. Ett filter är det enklaste exemplet på antiteknik. Det behöver inte alltid vara fel, men i dag börjar medvetandet tränga igenom att det rätta angreppssättet är att gå tillbaka till processens början och ställa den första frågan: Behövs över huvud taget denna produkt? Om svaret då blir ja, blir nästa fråga: Hur skall jag göra om processen från början så att jag på ett enkelt sätt kan förhindra att utsläpp uppstår?

Herr talman! Jag vill sluta mitt anförande med att instämma i regeringsdeklarationens ord att 1990 både är och kommer att bli ett historiskt år. Det har börjat bra med frigörelse i öster, och miljöpartiet hoppas på ett snabbt öppnande av handelsförbindelser med det fria Litauen och så småningom också med det fria Lettland och Estland. I det sammanhanget instämmer jag i Gunnar Hökmarks efterlysning av de handelskontor som näringsutskottet och riksdagen uttalade sig om förra året.

När det gäller övriga nyheter som kan komma väntar vi med skräckfylld nyfikenhet på vad som kan hända på EG- och GATT-fronterna. Där vågar vi inte hoppas på alltför positiva nyheter, och vi kommer inte att förtrötta att tala om för svenska folket allt det som regeringen försöker fördölja när det gäller EG.

Anf. 7 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! EG, GATT och Östeuropa är tre nyckelord i dagens handelsdebatt. De har alla stor betydelse för Sveriges framtida ekonomi och välfärd. Jag hinner tyvärr inte gå in på GATT-frågorna i detta anförande. Jag vill i stället börja med att säga att den demokratisering som länderna i Östeuropa nu genomgår och där man snabbt kastar av sig det kommunistiska ocket är både politiskt och mänskligt oerhört glädjande.

Den ekonomiska utvecklingen kommer emellertid inte att gå lika snabbt som den politiska. Framför sig har nu öststaterna ett gigantiskt ekonomiskt omstruktureringsarbete, där de själva i allt väsentligt måste reda upp sin situation, även om insatser kommer att göras av utomstående länder, exempelvis Sverige.

Trots den geografiska närheten utgör öststaternas del av den svenska exporten bara några få procent. Allt detta kommer nu att förändras. På kort sikt kommer inte handelsutbytet med öststaterna att bli av en sådan omfattning att det innebär någon dramatisk ökning av deras ekonomiska betydelse för Sverige, men på litet sikt kommer situationen helt säkert att förändras.

Genom öststaternas frigörelse och deras gradvisa inlemmande i den internationella handeln kan EG:s norra delar komma att få den vitamininjektion som de så länge har saknat. Det kommer också att gynna oss. Östersjön blir inte längre ett gränshav där barriärer byggs, utan ett innahav för ett utökat samarbete mellan länder med likartade ekonomiska system. Öststaterna är alltså inte något alternativ till EG, som det ibland framskyntar i debatten från EG-kritiska partier, utan ett komplement för Sveriges del.

Herr talman! Det tredje nyckelordet i den handelspolitiska deklARATIONEN, vid sidan om Östeuropa och GATT, är EG. Rättare sagt, skall ett avtal om ett vidare europeiskt ekonomiskt samarbete, EES, som innefattar såväl EG-som EFTA-staterna, nu förhandlas fram. Det är naturligt nog den mest närstående och påträngande handelspolitiska frågan för Sverige, med tanke på den väldiga betydelse som EG med sina 320 miljoner invånare har för oss.

Intresset för "nära, varaktiga och omfattande förbindelser med EG", som det heter i riksdagens EG-beslut 1988, delar vi med övriga EFTA-stater. Hela Västeuropa utanför EG är starkt intresserat av det nära samarbetet med EG. Det är viktigt att understryka det. T.o.m. Österrike, som vill framstå som så neutralt, har gått så långt att det ansökt om medlemskap. Det låter ibland från vpk och miljöpartiet i deras agitation som om Sverige skulle vara den enda EFTA-stat som vore intresserad av ett långtgående samarbetsavtal med EG, men här befinner vi oss alltså i ett mycket gott sällskap med övriga EFTA-länder – jag vill än en gång understryka det.

Man har på tjänstemannanivå i EG och EFTA avslutat sin genomgång av eventuella problemområden för EFTA:s del när det gäller de spelregler som EG håller på att bygga upp kring sin nya inre marknad. Bollen går nu över på den politiska planhalvan. Vi har i riksdagens EFTA-delegation ännu inte fått någon redovisning i denna del, men vi räknar med att detta kommer att ske redan i början av nästa vecka.

Däremot har vi i delegationen diskuterat olika alternativ när det gäller de institutionella formerna för EFTA-EG-samarbetet, som dels skulle hantera de redan överenskomna spelreglerna för den inre marknaden, dels skulle vara en ram för beslut om ny EES-lagstiftning.

Vad vi då ser konturerna av är ett EES-samarbete som innebär att EFTA-sidan sitter med i gemensamma organ på alla nivåer och där vi alltså kan diskutera och påverka varandra inför besluten. Själva besluten fattas dock av resp. sida, liksom slutgiltigt i EFTA-ländernas nationella parlament. Beslut kan i undantagsfall skilja sig åt mellan EFTA och EG, men det får vi leva med.

Det är alltså inte fråga om att genom detta samarbete överlämna nationellt beslutsfattande till några övernationella organ – inte i större utsträckning än vad vi i Sverige redan är vana vid inom ramen för internationellt samarbete. Däremot kommer vi säkerligen att bli eniga om en gemensam "högsta domstol" i EES-samarbetet som skall avgöra hur beslutade regler skall tolkas.

Det har diskuterats om parlamentet kommer att fräntas makten i dessa avseenden, men parlamentet har aldrig haft någon makt över högsta domstolen.

Slutligen vill jag för statsrådet Gradin understryka den viktiga roll som EFTA-sidans parlamentariker har att spela i EES-samarbetet. Jag är säker på att hon är väl medveten om detta, men icke förty förtjänar det att understrykas inför de förhandlingar som nu skall börja. Även om EG-parlamentet inte har den makt som nationella parlamentet har, så har det möjlighet att i vissa fall överrösta EG:s ministerråd och ändra på besluten. Och det kan varken statsråd eller tjänstemän på EFTA-sidan göra mycket åt. Här har alltså EFTA:s parlamentariker en central roll att spela för att komma till tals med EG-parlamentet, för att föra fram våra synpunkter och våra intressen. Därför måste en utvidgad, rådgivande EFTA-parlamentarikerförsamling finnas med bland EES institutioner. Och dess roll kommer att bli än viktigare, om EG-parlamentet får ytterligare utvidgade beslutsfunktioner, vilket mycket tyder på.

Herr talman! Jag är optimist om Sveriges och andra EFTA-staters möjligheter att nå fram till ett bra EES-avtal med EG. Det har diskuterats hur långsiktigt ett sådant arrangemang kan komma att bli i en värld som ständigt förändras, bl.a. med hänsyn till den snabba utvecklingen i Östeuropa. På en sådan fråga tror jag att det bara finns ett svar att ge. Jag skulle vilja formulera det på följande sätt.

EES är att likna vid ett samboförhållande. EFTA- och EG-länderna kommer att pröva varandra under äktenskapsliknande förhållanden. Beroende på hur erfarenheterna blir och med hänsyn tagen till yttre omständigheter – läs där in exempelvis neutraliteten – antar jag att vi så småningom mera långsiktigt kommer att bestämma oss för giftermål, fortsatt samboförhållande eller möjligen mera lösa förbindelser. Det sistnämnda kan visserligen som regel inte rekommenderas, i varje fall inte på en mera generell bas.

Slutligen skall jag beröra några av de frågor som togs upp av mina meddebattörer. Per-Ola Eriksson sade att det i GATT-förhandlingarna inte får bli så att Sveriges säljer ut det svenska jordbruket för andra intressen. Det är riktigt att vi skall vara försiktiga här. Å andra sidan måste vi ha förståelse för den otålighet som u-länder och vissa starkt jordbruksinriktade länder känner, när de har sett hur olika industriländer under lång tid har blockerat deras exportmöjligheter samtidigt som vi genom GATT-förhandlingarna har pressat fram stora exportmöjligheter på våra centrala exportområden, nämligen för industrivarorna. Vi måste ta den otåligheten i beaktande.

Rolf L Nilson från vpk sade i sitt anförande att EG står för en oreglerad kapitalism i Europa. Jag tror inte att sanningen är så enkel. Jag kan inte tänka mig att den brittiska premiärministern Thatcher är en av de allra häftigaste kritikerna av EG därför att EG står för en oreglerad kapitalism i Europa. Snarare ser hon kanske mot bakgrund av de idéer som hon står för en fara för att EG kommer att fyllas med ett socialt innehåll, något som vi från vänstern utifrån våra idéer tillsammans kämpar för.

Till slut, herr talman, klagade Lars Norberg över att näringsutskottet ännu inte har haft möjlighet att höra de arbetsgrupper som ägnar sig åt våra frågor inom EFTA- och EG-området. Jag kan hålla med om att vi borde ha varit

snabbare i det avseendet, men det har kommit budgetfrågor och en rege-
ringskris emellan. Vi är på gång med planeringen för arbetet med dessa frå-
gor. Jag tror inte att Lars Norberg kommer att bli besviken.

Anf. 8 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! I går kom jag hem från Polen. Där hade jag mötts av ett
starkt intresse för ett fördjupat samarbete med oss på alla områden. Det re-
dovisades förhoppningar om att vi i Sverige skulle vara beredda att spela en
roll i den politiska och ekonomiska återuppbyggnadsprocess som försiggår i
Polen.

Som jag sagt är regeringen beredd att bidra på olika sätt till de östeurope-
iska länderna med 1 miljard kronor, och när vi talar om Polen handlar det
om 300 miljoner, framför allt för satsningar på miljö. Men vi är också villiga
att ställa upp med ekonomer anställda i lokal förvaltning, där behoven är
mycket stora. Vi har vidare tillsammans med EFTA och EG i 24-gruppen
bestämt att vi skall delta i den s.k. stabiliseringsfonden för Polens valuta.
Vi har härutöver sagt att vi skall delta i den europeiska utvecklingsbanken.
Sverige ställer inga krav vare sig på politisk utveckling eller på annat sätt när
vi agerar för att denna bank skall komma till stånd.

När det gäller Sovjetunionen har vi sagt att vi tycker att det vore bra om
Sovjet kunde få inta en observatörsplats i GATT. Vi tror att man på det sätt-
et kan hitta vägar för samarbete i det globala systemet.

Något som jag har upplevt mycket starkt inte bara i Polen utan också när
jag har träffat människor från de andra östländerna är förväntningar på
svenskt näringsliv. Man är helt klar över att samhället kan göra vissa bi-
ståndsinsatser, men när man nu är så angelägen om att också liberalisera sina
ekonomier vill man inte använda det vanliga umgängessättet med blandkom-
missioner, långa byråkratiska protokoll och liknande. Här hoppas man fram-
för allt att svenskt näringsliv skall känna sitt ansvar och bidra med investe-
ringar, och för det ändamålet arbetar vi också fram olika investeringsskydds-
avtal.

När det gäller EFTA och östländerna har vi fått två konkreta förslag, dels
från Polen, dels från Ungern om att samarbetet med EFTA skulle kunna
börja på samma sätt som har skett beträffande Jugoslavien, nämligen genom
att vi skall få ett slags avtal eller deklARATION, där det anges inom vilka områ-
den och på vilket sätt EFTA och resp. länder kan utveckla ett samarbete. Vi
är helt klara över att detta kan sluta i ett slags frihandelsavtal.

När det gäller teko- och skoimporten vet jag att Hadar Cars tycker att vi
nu skulle göra oss av med alla de kvoter som vi har på det området. När
vi har gått till riksdagen med förslag om slopande av tekorestriktionerna i
anslutning till MFA 5 har vi sagt att detta också skulle gälla för östländerna.
Vi har träffat en överenskommelse med de fackliga organisationerna och
med näringslivet, och jag tycker att vi måste följa överenskommelsen och
iaktta den avfasning som den förutsätter inte bara i förhållande till östlän-
derna utan – och det är lika viktigt – också i förhållande till u-länderna och
leva upp till de löften som vi har givit.

Per-Ola Eriksson tog upp frågan om miljön. Det är, herr talman, enligt
gällande GATT-regler inte möjligt att förbjuda import av produkter som inte

i sig själva är hälso- eller miljöfarliga men som eventuellt kan ha tillkommit i en tillverkningsprocess som indirekt kan skada oss. Jag tänker härvid på gaser som kan bidra till växthuseffekten. Vi får samma problem när det har träffats en internationell överenskommelse av miljöskäl och det blir aktuellt att stoppa import från länder som står utanför överenskommelsen.

Jag tror att det mot denna bakgrund är mycket viktigt att vi fortsätter att driva miljöfrågor och att "gifta ihop" miljö- och handelspolitik i både GATT och OECD.

Per-Ola Eriksson sade också att Sverige inte skulle ta på sig längre gående förpliktelser än andra länder när det gäller jordbruket. Nej, det gör vi inte heller. När det gäller GATT är det ju så att Sverige arbetar i en arbetsgrupp tillsammans med de övriga nordiska länderna, och vi har också i samförstånd med våra nordiska grannländer lagt fram ett positionsdokument för att få fram rimliga lösningar, där hänsyn tas till våra särskilda förhållanden. Jag tänker då naturligtvis på rätten att bedriva en aktiv glesbygdspolitik, ett miljövänligt jordbruk osv.

GATT-reformen tar sin utgångspunkt i 1986 års stödnivå, och det måste vi ha i åtanke när vi diskuterar de sänkningar av stödet som kommer att krävas i Sverige som ett resultat av GATT-förhandlingarna. Jag tycker dock att vi bör undvika att ställa oss själva i en situation där vi måste vidta drastiska åtgärder genom att skjuta svårigheterna framför oss. Därför är det bra att vi redan nu kommer i gång med vissa reformer inom den interna regleringen. Som bekant kommer riksdagen under våren att få tillfälle att behandla den samlade svenska jordbrukspolitiken.

Till sist, herr talman, något om EFTA-parlamentarikerna. Jag har under de gångna åren verkligen lärt mig att det är oerhört viktigt att vi i samarbetet mellan EFTA och EG har ett mycket bra samarbete mellan EFTA-delegationen i det nationella parlamentet och regeringen. Det gäller stora och genomgripande frågor, där breda samförståndslösningar är att föredra. Vidare kan kanske en del av problemen på EG-sidan bero på att EG-parlamentet inte får en fortlöpande information om EFTA-EG-diskussionerna. Jag tyckte mig märka detta när jag själv framträdde i REX-kommittén. Därför skulle jag vilja vädja till kammaren att se till att våra svenska EFTA-parlamentariker får ekonomiska resurser för att på partibasis utbyta tankar och erfarenheter med sina partikamrater i de olika EG- och EFTA-länderna om den process som de är inne i. Jag tror också att det är viktigt att ha en intim kontakt mellan utrikeskommittén i EG och EFTA-kommittén. Det tror jag kan bilda en bas för både dialog och samförstånd. När man också ägnar tid åt att gå igenom de olika frågorna, vilket jag gjorde alldeles nyligen med EFTA-parlamentarikernas ordförande och andra i Genève, blir det också bra mycket klarare vad vi håller på med.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 9 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Regleringsvännerna Norberg – Nilson är på många sätt förvånande. När hela Östeuropa försöker häva sig ur reglerad handel och reglerad

ekonomi, därför att det haft katastrofala konsekvenser för miljö, välfärd och mångfald i samhällena, använder företrädarna för miljöpartiet och vänsterpartiet kommunisterna samma typ av argument som hela tiden har använts till försvar för regleringarna. Man räknar upp frihandelns alla nackdelar men nämner inte regleringsekonomiernas fruktansvärda nackdelar, trots att de är så uppenbara.

Rolf L Nilson är väl den som den här gången slinker lindrigast undan – han nämnde att EG hade sin udd riktad mot u-länder och en oreglerad kapitalism, vilket bara ger en bild av Rolf L Nilsons insikt i vad som sker inom EG och hur EG fungerar.

Mest bekymrad blev jag över Lars Norbergs framtidsanalys. Den kunde ha varit skriven av en sentida Karl Marx – det vara samma typ av analys, det var samma typ av basering på de materiella villkoren och något slags försök till dialektisk analys, och det var lika fel. Skillnaden mellan Lars Norberg och Karl Marx är väl i den delen att när man nu för tiden ser Karl Marx på affischer ber han om förlåtelse.

Låt mig bara fråga Lars Norberg: Vad vore det för fel om det var en portugisisk åkare som körde mellan Stockholm och Göteborg? Jag ryste inte till i bänken när Lars Norberg nämnde detta skrämmande.

Fru talman! När vi diskuterar Östeuropa kan Polen vara en bra utgångspunkt. Jag tycker att statsrådets exempel på vad som nu är på gång litet grand illustrerar hur litet vi själva kan göra och hur begränsad regeringen uppenbarligen ansett sig vara. En miljard till Östeuropa, av vilka 225 miljoner skall gå till Polen, är inte särskilt mycket, framför allt inte med tanke på att det inte främst handlar om bidrag, utan det handlar om att öppna handeln.

Det är ju intressant att notera att de svenska företagen i många fall har kommit före svenska myndigheter och den svenska utlandsrepresentationen. I avsaknad av handelsrepresentation har företagen i stället tagit saken i egna händer. Men vad vi måste ha klart för oss är att när vi vill understödja investeringar för svenska företag i dessa länder handlar det inte bara om investeringsskydd, utan det handlar också mycket om att öppna för handel från dessa länder. Det är med dessa länder som bas som för svenska och andra europeiska företag intressanta investeringar kan göras i dessa länder, och då måste vi analysera vilka möjligheter vi har att bredda, liberalisera handeln. Där kommer vi oundvikligen in på att den Europeiska gemenskapen fyller en central funktion i detta sammanhang.

Vi kommer då till nästa steg: Vilken möjlighet vill vi under 1990-talet ha att påverka det som skall ske i dessa relationer? Jag skulle gärna vilja höra statsrådet Gradins syn på vilken roll som vi i dag tror oss kunna spela i det sammanhanget. Jag tror dessvärre att ambitionen är alltför låg om vi sätter den lägre än att under 1990-talet uppnå en närmare anslutning än vad som i dag är fallet.

Fru talman! Låt mig också säga som svar till Per-Ola Eriksson att jag inte tror att det finns någon utom vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartisterna som hoppas på en dålig förhandlingsutgång av EES-förhandlingarna. Jag tror att alla vi andra förenas i en förhoppning om att få ut mesta möjliga

av dessa förhandlingar. Oavsett om vi anser att vi skall ta ett steg vidare eller inte, anser vi att det alltid är bättre ju längre vi har kommit.

Det är däremot min övertygelse att vi i slutresultatet av dessa förhandlingar också tydligare kommer att skönja motiven för att gå vidare i nästa steg. Det handlar bl.a. just om vår förmåga att påverka ett bredare europeiskt samarbete, där EG är en central bas, men också om vår förmåga att påverka och ta ansvar för det som är våra åtaganden. Jag vill hävda att det kommer att finnas en latent bristande trovärdighet i vårt engagemang i förhållande till den Europeiska gemenskapen, om vi inte också befinner oss på en nivå där vi kan vara med och bestämma och inte bara har passivt inflytande.

Näringsutskottets ordförande sade att när åsikterna skiljer sig kan vi givetvis gå vår egen väg. Men om det är så att denna osäkerhet kommer att finnas latent och även kommer att finnas för de framtida steg som skall tas när man väl en gång har nått en förhandlingslösning kommer det ur svenskt näringslivs perspektiv att finnas en bristande trovärdighet i vårt engagemang i förhållande till EG.

Fru talman! Låt mig bara avsluta med vad som också blev statsrådet Gradins avslutning. Europaparlamentet är en instans som vi på ett helt annat sätt än tidigare måste lyfta fram i de svenska diskussionerna med EG – där ser vi i dag en begynnande maktfaktor som kommer att ha stor betydelse, inte bara för EG:s beslut utan för beslut som direkt kommer att beröra oss själva. Allt stöd från regeringen i dess förhandlingsarbete i det avseendet är välkommet.

Anf. 10 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Jag ställde två frågor till Anita Gradin. På en svarade hon.

Det är klart att jag inte kan vara tillfreds med svaret att kvoterna mot import av textilier och skor för handeln med öststaterna uppenbarligen skall vara kvar.

Vi säger att vi vill hjälpa dem att få fart på sin ekonomi – det är oerhört viktigt för demokratin och utvecklingen, för relationerna mellan Öst- och Västeuropa och för Sveriges förbindelser med de nya staterna. Därför måste vi satsa flera hundra miljoner, en miljard under en treårsperiod, för att hjälpa dem att komma i gång.

Samtidigt säger vi: Men vi skall hindra dem att sälja mer till vårt land av de varor som de är duktiga på att tillverka. Där skall vi i ännu drygt ett år ha klara restriktioner.

Om inte statsrådet normalt var en så vänlig person, skulle jag mot denna bakgrund i henne spåra en Dr Jekyll och Mr Hyde i fin kombination. Nog är det här ett utpräglat drag av personlighetsklyvning?

På min andra fråga, den om socialdemokratin – och regeringen med den – kan säga något om vilken utveckling man eftersträvar för Sveriges Europa-politik efter 1993, anförde Anita Gradin inga synpunkter alls. Det är möjligt att man inom socialdemokratin inte tänker på de frågorna. Det är sällan vi hör någon därifrån uttala sig med ett perspektiv som sträcker sig längre än till 1993. Jag hade möjligen förhoppningen att vi i en sådan här debatt, som

äger rum i en tid som är väsentlig – det är vi medvetna om – skulle kunna få någon liten inblick i hur det stora partiet tänker.

Från folkpartiets sida har vi gjort klart vad som är vårt långsiktiga mål: att Sverige med bevarad alliansfrihet, under förutsättning att den utveckling som vi nu ser i Europa och som leder till avrustning, minskad spänning, ökad säkerhet och förstärkt demokrati fortsätter, skall kunna bli en fullvärdig medlem av den Europeiska gemenskapen.

Fru talman! Lennart Pettersson gick några steg längre i det här avseendet, uppfattade jag, än vad statsrådet Gradin gjorde. Han sade att inte bara Sverige utan också andra länder önskar ett långtgående samarbete, en fast integration i Europa. Han sade det i polemik med vänsterpartiet, kommunisterna och miljöpartiet, kanske också centerpartiet, och jag vill gärna instämma i det, men jag vill samtidigt peka på att Sveriges problem kanske snarare är det omvända, att andra länder i vår omvärld mycket snabbt kan komma att vilja väsentligt mer än vad vi själva gör.

DDR är de facto redan en medlem av den Europeiska gemenskapen. Tjeckoslovakien, Ungern och Polen kommer med all säkerhet, så snart deras ekonomiska strukturförändring har kommit ett stycke på väg, att söka medlemskap.

Av de sex EFTA-medlemmarna har ett land, Österrike, redan lämnat in sin ansökan. Det schweiziska parlamentet beslöt nyligen att hos sin regering hemställa om att få en redovisning av konsekvenserna av ett fullt medlemskap i den Europeiska gemenskapen.

I Norge har i varje fall ett, jag tror två, av partierna uttalat sig för medlemskap. Om tidningsrubriker spår rätt, lär arbetarpartiet också inom kort – men det känner säkert Lennart Pettersson mycket bättre till än jag – komma att inta en liknande position.

Så risken att vi blir isolerade i våra strävanden till ett allt närmare samarbete med den Europeiska gemenskapen upplever jag inte som så påtagligt stor. Jag upplever snarare – kanske Lennart Pettersson i grunden delar min åsikt – risken att vi blir på överblivna kartan som väsentligt större i den långsiktiga utvecklingen.

Uffe Ellemann-Jensen, dansk utrikesminister, har både till mig personligen och i anföranden framhållit att utvecklingen i Östeuropa har gått så fort och har betytt så mycket för relationerna i hela Europa att tankarna kring EES-paketet – tankar som lanserades av EG-presidenten Delors i januari 1989 – redan skulle vara ur takt med tiden. Jag tror inte att det är så, och jag tycker att det är värdefullt att vi fortsätter och fullföljer ansträngningarna att nå en överenskommelse om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde, en europeisk ekonomisk sfär, med EG. Men jag tycker att vi måste ha en ökad beredskap för alla alternativ.

Anf. 11 PER-OLOF ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Jag ställde några frågor till Anita Gradin. Några hann hon svara på, en del svarade hon inte på. Jag skall börja med dem hon inte svarade på.

En fråga handlade om handelskontor i Östeuropa. När riksdagen i fjol uttalade att det behövs ett fristående handelskontor i Moskva, hade vi för-

hoppningar att regeringen skulle återkomma till riksdagen med förslag om inrättande av ett sådant. I årets budgetproposition är så icke fallet. Man väljer att förstärka den kommersiella kompetensen på ambassaden i Moskva, och det kan i och för sig vara bra.

Men jag tror att det är ändå viktigare – det är en strävan som Exportrådet har, och det finns ett intresse i näringslivet – att ha fristående handelskontor i olika länder. Om man begränsar sig till att förstärka kompetensen på ambassaderna, finns det en risk att man inte får samma intresse från näringslivet att ta del av de resurspersonerna.

Jag tror att det vore värdefullt för Sverige att bygga ut en ordentlig handelsrepresentation i Östeuropa – i Sovjetunionen, de baltiska republikerna, Östtyskland och Polen. Jag hoppas att vi till slut här i kammaren kan få fatta sådana beslut.

De nordiska frågorna har delvis kommit bort i den här diskussionen. För att inte någon efteråt skall säga att vi inte intresserar oss för dem vill jag beröra dem något. Jag tror att det är viktigt, även om vi har avskaffat en hel del av handelshindren mellan de nordiska länderna, att vi prioriterar det nordiska samarbetet i betydligt större utsträckning än vad vi hitills har gjort. Det behövs på en rad olika områden, inte minst när det gäller kommunikationerna mellan länderna. Vi har bra kommunikationer mellan de nordiska huvudstäderna, men de tvärregionala kommunikationerna är inte alltid så bra, och det är hämmande för näringslivsutvecklingen.

Det är en av de åtgärder som bör prioriteras. Det finns också andra ekonomisk-politiska åtgärder som vi kan sätta in och som jag tror att det är viktigt att vi vidtar. I den koncentration som följer i spåren av avskaffad valutareglering och västeuropeisk integration är det viktigt att kunna bygga på en stabil hemmamarknad här i de nordiska länderna.

Sedan till miljöfrågorna och GATT. Jag reagerade på den mening i den handelspolitiska deklARATIONEN som jag läste upp förut. Då säger fru statsrådet att det handlar bl.a. om import av vissa produkter som vi inte har möjlighet att säga nej till. Ja, men i den här meningen talas det om att det finns risk för att vi har handelsregler som verkar hämmande på möjligheten att genomföra angelägna miljöåtgärder. Jag tolkar det vidare än att det handlar enbart om några prylar som är framställda på ett ur miljösynpunkt tveksamt sätt. Jag tycker faktiskt att meningen inrymmer betydligt mer än det svar som statsrådet gav.

Sedan tog jag upp jordbruket och ställde frågan till statsrådet, men Lenart Pettersson svarade först – jag vet inte hur jag skall tolka det. I alla fall är det viktigt att säga att vi skall inte använda jordbruket så som hitills har skett, att vi har gått före många andra länder och gjort avregleringar, för det kan få konsekvenser för vår möjlighet att upprätthålla ett livskraftigt jordbruk.

Jag tror att vi i framtiden kan se att svenskt jordbruk kan spela en betydligt mer aktiv roll i ansträngningarna för att åstadkomma en högre levnadsstandard i olika delar av världen. Inte långt härifrån har människorna betydande problem med livsmedelsförsörjningen. Jag tror att vi genom att behålla och utveckla svenskt jordbruk har möjlighet att bidra till livsmedelsförsörjningen i bl.a. Östeuropa.

Sedan till de östeuropeiska länderna och EFTA. Jag tror att det är viktigt att EFTA är pådrivande för att knyta nya kontakter och att låta länder som eftersträvar samarbete med EFTA också få ett sådant. Centern förordar ju handel och internationellt samarbete mellan självständiga stater utan överstatlighet. EFTA har inte överstatligheten i sig. För de östeuropeiska folken ligger det nära till hands att inta samma ståndpunkt.

Om flera nationer väljer mellanställigt samarbete före det överstatliga kan, tycker jag, utvecklingen i Europa få helt nya dimensioner. Det är den vägen som vi i centern vill välja för att skapa näringslivssamarbete, nya marknader, kulturutbyte och också verklig avspänning.

Genom att Sverige med fasthet och konsekvens deltar i förhandlingarna mellan EFTA och EG och dessutom vänder blicken mot de östeuropeiska staterna, kan vi få resurser för att skapa en positiv ekonomisk utveckling i hela Europa. Det är kanske viktigare än att, som en del gör i den här debatten, litet väl mycket stirra sig blind på medlemskap i EG.

Anf. 12 ROLF L. NILSON (vpk) replik:

Fru talman! I mitt första anförande kommenterade jag den mycket nedslående utvecklingen för u-länder i Afrika och Latinamerika. Länderna är hårt skuldsatta och blir nu, när Östeuropa öppnar sig som ett för det internationella kapitalet ekonomiskt men också ideologiskt Klondyke, satta på undantag.

Detta ägnades ett mittuppslag i Dagens Industri i förrgår.

Det går inte en debatt utan att någon upprymd borgerlig politiker gottar sig åt socialismens död och sjunger marknadsekonomins lov. Gunnar Hökmark är väl dagens främsta sångfågel på detta område.

Det är lätt att glömma bort u-länderna. Regeringen har inte gjort det i sin deklaration. Regeringen konstaterar att om Sveriges u-landshandel i genomsnitt ligger i stort sett oförändrad, ganska låg -- 10 procent -- har vår export till de mest skuldtyngda och fattiga länderna stagnerat och minskat.

Om man går till avsnittet om u-länderna i budgetpropositionen, avsnittet utrikeshandel, exportfrämjande, blir bilden direkt nedslående. Där redovisas få konkreta resultat för att lindra u-ländernas skuldbörda.

Utvecklingen av det internationella samarbetet på råvaruområdet beskrivs i nedslående termer. Det är inte särskilt gynnsamt.

Detta konstateras med beklagande, eftersom råvarumarknader fortfarande är av stor betydelse för många u-länder.

Jag vill mot bakgrund av denna mörka bild fråga: Vilka konkreta åtgärder och initiativ planerar regeringen för att bidra till att förbättra situationen för de fattigaste u-länderna? Det gäller hela kontinenter.

När det gäller Östeuropa säger regeringen att Sverige har ett intresse av att de östeuropeiska ekonomierna integreras i en europeisk frihandelsgemenskap baserad på marknadsekonomi. Detta är problematiskt om det skulle ställa Sovjet utanför eller i kanten av ett europeiskt handelssamarbete. Det är viktigt av många skäl att Sovjet finns med. Anita Gradin försäkrade tidigare att Sovjet finns med och att Sverige verkar för att Sovjet skall kunna finnas med, och jag tycker det är klokt.

Men den andra delen, att integrationen skall baseras på GATT:s princi-

per. gör mig orolig mot bakgrund av vad som sägs tidigare om relationen mellan GATT-avtal och miljöpolitiska strävanden. Det är samma sak som Per-Ola Eriksson varit inne på.

Det står i deklARATIONEN: "Men på kort sikt är det risk för att handelsreglerna inverkar hämmande på våra möjligheter att genomföra angelägna miljöåtgärder nationellt och att samordna miljöansträngningarna internationellt." Sedan säger man att det behöver skapas ett större utrymme.

Nu säger visserligen Anita Gradin att hon i grunden inte ser någon konflikt mellan GATT-avtalet och våra miljöpolitiska strävanden. Men "i grunden" skall väl närmast översättas med "på lång sikt", och det är en hake i detta. När det gäller många av de viktiga och mest angelägna miljöfrågorna är det mycket tveksamt om det finns någonting att göra på lång sikt. Det krävs ganska omedelbara och konsekventa åtgärder.

Man kan säga att glädjen att bli av med de stinkande Trabant-bilarna i Östtyskland och Östeuropa inte blir långvarig om de ersätts av mångdubbelt fler Volkswagen, Opel, BMW eller Mercedes. Det är ett oerhört ansvar vi här i de rika länderna har gemensamt med befolkningen i de östeuropeiska fria länderna.

Det är avgörande att handel och biståndspolitik när det gäller Östeuropa är i samklang med naturen. Jag tror vi är överens om detta.

Lennart Pettersson kritiserade vpk-s EG-kritiska inställning. Jag skisserade bakgrunden till den. När det gäller EG och den sociala dimensionen värderar mitt parti möjligheterna för en utveckling av den sociala dimensionen på ett annat sätt än man gör inom stora delar av den europeiska vänstern och på ett annat sätt än man gör inom delar av den svenska socialdemokratien. De ståndpunkter vi står för finns också representerade inom den svenska socialdemokratien. Vår uppfattning som parti delas t.ex. av det danska socialistiska folkpartiet inom EG, men knappast av partiets representant i EG-parlamentet.

Gunnar Hökmark sade att jag var litet av en gnällspik och tog upp de värsta avigsidorna av frihandeln. Jag tycker inte jag gjorde det, men jag tycker det behövs ett korrektiv mot de mest ohämmade frihandelsvännerna.

Anf. 13 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Gunnar Hökmark kritiserade mig för att jag skulle ha prisat regleringsekonomi osv. Det gjorde jag inte, men däremot tycker jag att det behövs ett korrektiv till den ohämmade propaganda för en fullständig frihet när det gäller kapitalet och marknaden. Inget land kan leva med en ohämmad frihet. Nästa gång väntar jag mig att Gunnar Hökmark utbrister: Släpp fångarne loss, det är vår! Det är onekligen en frihetshämning som pågår i våra svenska fångelser.

All frihet måste i ett civiliserat samhälle ske under ansvar och med vissa begränsningar. Jag vet väl att jag i mitt tidigare inlägg har överdrivit eller i varje fall pekat på problemen med en alltför stor frihet för de multinationella företagen och det internationella storkapitalet.

Anita Gradin har väl bejakat problemen när hon talar om de svårigheter som finns eftersom GATT-avtalet inte ger oss möjlighet att säga nej till vad som brukar kallas ekologisk dumpning. Det betyder att om de miljömässiga

kraven i ett land är för stora flyttar industrin genast sin verksamhet till ett annat land där det är lägre krav. Vi har hört en framstående koncernledare i Sverige som just har hotat med att så skulle han minsann agera. Det är inte särskilt länge sedan man hörde dylika uttalanden även från svensk industri. Man använder som ett rent hot att om Sveriges miljöbestämmelser inte passar, flyttar man till ett land där man finner mera passande och liberala bestämmelser.

När det gäller miljöpartiets inställning till EG har vi aldrig sagt att vi är emot varje förnuftigt samarbete eller varje harmonisering av olika former av bestämmelser. Men vi har hela tiden opponerat oss mot den grundläggande starten i detta arbete, där man säger att vi skall harmonisera allt utom försvars- och utrikespolitik. Detta var uppenbarligen inte heller realistiskt. Regeringens representant har vid ett flertal tillfällen medgivit att det finns anledning till många undantag, där vi uppenbarligen med hänsyn till svenska medborgares hälsa och liv inte vill ha en total harmonisering.

Min fråga beträffande Svenska transportarbetareförbundet, Gunnar Hökmark, var riktad till Anita Gradin. Jag sade inte att jag skulle betrakta det som en kolossal olycka om det kommer hit portugisiska chaufförer och kör för 20 kr./tim fastän svenska långtradarchaufförer kanske skall ha 70 kr./tim. Jag sade däremot att Transportarbetareförbundet betraktar detta som ett problem och har meddelat det via massmedia. Därför frågade jag Anita Gradin hur hon ser på detta problem.

Harmoniseringen med EG sker nämligen icke utan problem. Och man måste då veta hur man löser problemen. Jag har inte alls sagt att vi till varje pris skall förhindra en harmonisering vad gäller långtradarchaufförer, men vi måste ändå se var problemen ligger.

Det är här fråga om en inställning som utgår från att handelsutbyte alltid är värdefullt. Den andel av vår industriproduktion som exporteras uppgår nu till 50 %. Vi har haft en internationaliseringsprocess som har pågått under hela efterkrigstiden, och exportandelen av vår industriproduktion har under denna tid stigit ganska regelbundet. Den är nu uppe 50 %. Det finns ingen naturlag som säger att allt måste växa. Eller är kanske idealet att 60 % av vår industriproduktion skall gå till utrikeshandeln? Man bör som jag ser det inte föreställa sig att den automatiska tillväxten, vare sig det gäller konsumtion, handel eller produktion, är grunden för lycka.

Jag kan tyvärr inte av regeringens huvudinställning till dessa problem dra någon annan slutsats än att man har fastnat i ett ganska hårt, materialistiskt och mansdominerat synsätt. Jag vill då fråga Anita Gradin: Var finns de kvinnliga perspektiven i den utveckling vi diskuterar här i dag? Hur får kvinnorna fram sin syn på hur de vill att det utvecklade europeiska samarbetet skall se ut? Hur stort utrymme finns det för de mjuka mänskliga värdena när det gäller lagstiftning och forskning? Och hur är det med drivkrafterna? Hur blir det t.ex. med det humanistiska området i den gemensamma forskningspolitiken?

Lennart Pettersson gav en beskrivning av hur relationerna mellan EG och EFTA skall gå till, en beskrivning som inte lät särskilt förtroendeingivande. Den svenska riksdagen skall inte berövas något av sin suveränitet, men EG-

och EFTA-parlamentariker skall i gott samarbete se till att samarbetet fungerar. Det där låter som en tulipanos som är svår att framställa.

Prot. 1989/90:91
22 mars 1990

*Handelspolitisk
debatt*

Anf. 14 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Först vill jag säga något till statsrådet Gradin angående frågan om hur vi kan hjälpas åt att driva EES-förhandlingarna till ett framgångsrikt slut. Jag nämnde i mitt inledningsanförande behovet av att ha en stark parlamentarisk representation i de institutioner som måste följa med EES-avtalet. Eftersom Anita Gradin inte speciellt kommenterade detta, utgår jag från att hon har samma uppfattning som jag i denna fråga.

Anita Gradin tog också upp en annan angelägen fråga, nämligen hur vi kan påverka förhandlingsarbetet på olika sätt och på olika plan. Det är viktigt att vi i nuläget har så täta kontakter som möjligt med EG-parlamentet.

Jag vill bara för Anita Gradin nämna att vi faktiskt av riksdagen har fått ekonomiska resurser för att kunna göra de resor och i EG-parlamentet ta de kontakter på partibasis och på annat sätt som i detta sammanhang kan vara viktiga. Här har alltså riksdagen följt med i utvecklingen. Dessutom finns det ett allmänt anslag som partierna använder på olika sätt.

Jag kan även nämna att den socialdemokratiska riksdagsgruppen nu har regelbundna kontakter med EG-parlamentets största partigrupp, nämligen den socialdemokratiska gruppen där nere. Vi arbetar alltså för fullt med dessa frågor.

Lars Norberg tog upp en ganska angelägen fråga, som kan belysa hur EG verkar och inte verkar. Den gällde Transportarbetareförbundets syn på om det skall vara möjligt för portugisiska chaufförer att arbeta i Sverige för portugisiska löner. Att chaufförerna är portugiser är ju en sak, och det har vi naturligtvis ingen invändning emot. Men självfallet måste den principen gälla, att det är nationella löner som betalas där man arbetar och nationella arbetsvillkor som gäller. Något annat är helt oacceptabelt, och det ligger inte heller i den linje som EG driver.

Jag tycker således, i motsats till Gunnar Hökmark, att Lars Norberg förtjänar ett ordentligt svar på den här punkten. Det intressanta är att en representant för miljöpartiet, ett parti som så starkt kritiserar EG-samarbetet, här inte tog avstånd från vad man skulle kunna kalla en social och lönemässig dumpning. Jag tycker emellertid att det klart skall markeras att detta inte får eller kommer att accepteras från svensk synpunkt.

Rolf L. Nilson trodde inte på den sociala dimensionen i EG-arbetet. Jag tror, Rolf L. Nilson, att det är en fara att stirra sig blind på de ekonomiska reformer som nu genomförs i syfte att skapa den stora inre marknaden. Det är nödvändigt med en inriktning på det ekonomiska om man skall klara spelreglerna och kunna skapa en marknad som skall ge ökade möjligheter att utveckla välståndet i Europa. Man kan emellertid inte i längden enbart syssla med detta, utan den sociala dimensionen måste då komma in i bilden.

Man kan dessutom filosofera över frågan: Hur skall vi klara av problemen i en världsdal där de multinationella storföretagen och kapitalet rör sig fritt över nationsgränserna? Är det bästa sättet att lösa de demokratiserings- och fördelningspolitiska problem som uppstår i ett sådant sammanhang, att sätta sig i ett hörn och isolera sig? Det går inte att tro att nationalstaten kan lösa

problemen, att lilla Sverige kan komma till rätta med de multinationella företagen som rör sig fritt över gränserna. Detta är icke möjligt i dagens läge, och det är ännu mindre möjligt i framtiden.

En möjlighet till medborgarkontroll över kapitalet och de multinationella företagen och en möjlighet för facken och löntagarna att få ett inflytande över dessa starka krafter som rör sig fritt över nationsgränserna kan endast uppnås genom att vi samarbetar så nära som möjligt med de regionala strukturer som nu byggs upp. Där ger också ett samarbete med EG helt andra möjligheter att driva på en från vänsterns synpunkt sett positiv utveckling, detta jämfört med vad vi kan åstadkomma om vi bara sätter oss i ett hörn och tror att vi kan klara upp det själva. Ensamma är vi förfärligt svaga, tillsammans med andra krafter kan vi åstadkomma betydligt mer.

Fru talman! Hadar Cars sade att Sverige riskerar att hamna på den överblivna kartan när vi nu satsar på det samboförhållande som ett EES-avtal innebär. Jag vill påstå att man om man är sambo icke befinner sig på den överblivna kartan. Vi kommer efter 1993 att leva i ett äktenskapsliknande förhållande. Vi kommer t.o.m. att leva i ett så rysansvärt förhållande att fler än en sitter i samma bo och håller ihop. Samtliga EFTA-stater kommer alltså att vara med i detta förhållande.

Vad jag reagerade mot var den argumentation som miljöpartiet och vpk driver i detta sammanhang, den som går ut på att Sveriges stora majoritet i detta parlament skulle driva en linje som i någon mening är apart och konstig. Vi är de i detta parlament som driver samma linje som man gör i andra stater utanför EG.

Anf. 15 Statsrådet ANITA GRADIN :

Fru talman! Gunnar Hökmark säger att Polen är ett bra exempel på hur litet vi gör. Nej, det tycker jag inte. Samarbetet mellan EFTA och EG inom EES och i de 24 arbetsgrupperna är inte bara inåtvänt, utan det vänder sig också utåt. Är det någonting jag har lärt mig av de samtal och de diskussioner som jag har haft med olika människor som försöker att vara med i förändringsprocessen i östländerna så är det att det finns en viss skillnad mellan att gå till en valurna och rösta på ett parti som man gillar och att delta i en systemförändring. Det senare är mycket svårare och tar mycket mer tid. Det är landet självt som måste fatta beslutet. Vi kan på olika sätt hjälpa till att stötta den här processen via internationella organisationer men också genom utbildning och på andra sätt.

Hadar Cars undrar om regeringen har någon inställning till Europaarbetet på lång sikt efter 1993. Min principiella syn är att vi i dag inte skall diskutera medlemskap. Det är för tidigt. Jag tycker att vi just nu har ett stort ansvar att reda ut de frågor som diskuteras inom EES. Det skulle bli fel signaler om vi skulle säga: Nu skall vi ta itu med hur vi skall ha det sedan.

Med den snabba förändring i hela Europa som vi trots allt upplever tror jag att det är mycket viktigt att vi ställer oss vissa frågor. Dessa behöver vi inte svara på i dag. Vad blir det av EG i mitten av 90-talet? Hur kommer det att se ut? Vad kommer den tyska återföreningen att innebära? Det är utrikespolitiska och säkerhetspolitiska frågor där ESK-processen kommer in i bilden. Det är viktigt att vi förutsättningslöst är med i diskussionen. Sedan

kan vi utvärdera vad resultatet blev av vårt avtal och se hur vi tillsammans skall gå vidare, och då avser jag EG, EFTA och östländerna.

Jag har inte tidigare svarat på Per-Ola Erikssons fråga om Sovjet och handelskontor. Jag har svårt att se att man skall behöva diskutera den fysiska placeringen av de ökade insatser som görs på handelsområdet i Sovjet. Man förstärker nu handelsavdelningen på ambassaden, och det tror jag kan vara mycket bra. Samtidigt har vi också sagt att vi som ett första steg skall upprätta informationskontor i samtliga baltiska länder. Det innebär att vi får en resurs i form av personer som kan verka i olika funktioner och ge oss kunskap om vad som händer i de länderna.

Jag har varit bortrest de senaste dagarna och jag har inte hunnit följa upp hur långt man har kommit när det gäller transporter. Jag är säker på att någon av mina medarbetare kan ge information på det här området.

När det gäller de nordiska frågorna anser jag, precis som jag sade vid Nordiska rådets sammanträde, att det är viktigt att vi sätter in det nordiska samarbetet i det europeiska sammanhanget. Det finns inget område i Europa som är så integrerat som Norden, där de fem nordiska länderna har samarbete på så många olika områden. Det finns all anledning för oss att se på hur vi skall vidareutveckla detta. Det nordiska samarbetet kan också fungera som en idéspruta i det vidare europeiska samarbetet.

Till Lennart Pettersson vill jag säga att jag är mycket angelägen om att vi skall ha ett bra och djupt samarbete parlamentariker och regering emellan. Det är bara på det sättet som vi kan ro hem de svåra frågor som det ändå handlar om i ett EES-avtal för att så småningom forma ett europeiskt hus för hela Europa, eller vad det nu är vi vill ha.

Anf. 16 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! När det gäller våra handelsförbindelser österut vill jag hävda att jag saknar en bild av vad regeringen vill uppnå, och vad den kan och vill göra för att uppnå detta. I det ena alternativet kan vi gå via EG och 24-gruppen, och då bör man ha en strategi för vad man vill uppnå genom detta. I det andra alternativet kan vi se vad vi kan göra självständigt, och då tror jag att det krävs mer än 225 milj. kr. i bidrag. Det krävs en betydligt bredare strategi för det vi skall göra. Jag vill inte säga att statsrådet inte har någon uppfattning om detta, men det kunde vara av värde att diskutera frågan.

Fru talman! När det gäller situationen i Europa efter en EES-lösning vill jag ändå hävda att det är av intresse att diskutera vilka alternativ som vi ser som möjliga. Statsrådet sade alldeles nyss något som jag tycker är värt att ta fasta på. Hon sade: Vi skall inte diskutera detta med medlemskap i dag. Om jag tolkar det rätt innebär detta i sig, hoppas jag, en betydande öppning, och en skillnad i förhållande till de företrädare för regeringen som sagt att ett medlemskap inte är aktuellt oavsett vad som kommer. Att på detta sätt stänga dörrar skapar problem på lång sikt när det gäller trovärdigheten i den svenska Europapolitiken.

Om man hävdar att det under 90-talet kan vara relevant och angeläget att diskutera medlemskap skall man nog inte dra sig för att börja föra den diskussionen nu. Det kommer att ta lång tid att föra en bred diskussion om detta i det svenska samhället. Inte minst de EES-förhandlingar som vi nu är

inne i visar på att det behövs betydande omställningar både på det ena och på det andra hållet. Det möter också en betydande opposition från vissa, om än begränsade, grupper.

Om vi skall kunna pröva bredare grepp – när andra europeiska länder blir medlemmar – bör vi redan i dag göra klart för oss att förändringen i Europa efter 1992 också ger oss anledning att se över hur vi skall kunna vara med och påverka innehållet i det europeiska samarbetet.

Jag har inte någon ytterligare repliktid. Jag vill därför avslutningsvis säga att det är min förhoppning att statsrådet menade det som jag tror. Jag uppmanar henne därmed också, om hon menade det som jag hoppas att hon menade, att starta diskussionen i stället för att skjuta den framför sig. Det blir inte mycket gjort om man skjuter upp allting till morgondagen.

Anf. 17 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Det var bra att Gunnar Hökmark och Lennart Pettersson tog sig tid att analysera torftigheten och trångsyntheten i framför allt miljöpartiets och vpk-s inställning till integrationen i Europa. Lars Norberg jämförde de västeuropeiska demokratiernas enhetssträvanden inom EG med den imperialistiska och kolonialistiska förtryckarstat som Sovjetunionen länge varit. Det visade i blyxtbelysning de värderingar som Lars Norberg och hans s.k. miljöparti har.

Fru talman! Vi befinner oss i en handelspolitiskt mycket innehållsrik period. Men vad kan det komma att stå i en uppslagsbok om den process vi nu är inne i? Ja, kanske något i den här stilen.

Den svenska inställningen till europeisk integration var länge ambivalent, inte sällan negativ. I den europeiska frihandelsorganisationen EFTA, som tillkom 1960 på brittiskt initiativ för att utgöra en motvikt till den europeiska gemenskapen, blev Sverige en drivande kraft, särskilt efter det att Storbritannien lämnat EFTA för medlemskap i EG. Efter hand växte dock också i Sverige insikten om behovet av ett närmare samarbete med den Europeiska gemenskapen. Detta ledde i början av 90-talet till en överenskommelse mellan EG och EFTA, varigenom Sverige i ekonomiska och flertalet andra avseenden kom att knytas fastare till det alltmer djupgående integrationsarbetet i Europa. Uppfattningen i Sverige att landets alliansfria politik skulle utgöra ett hinder för medlemskap i EG förlorade i tyngd efter 1989 års omvälvningar i Östeuropa, som följdes av avtal om nedrustning, de tyska staternas enande och ett successivt inlemmande av Östeuropa i Gemenskapen. Efter några år fann därför den svenska regeringen tiden inne att söka medlemskap. Efter det att avtalet godkänts i folkomröstning upptogs Sverige som fullvärdig medlem i den Europeiska gemenskapen.

Ja, så kan det komma att stå i en svensk uppslagsbok som utkommer kring sekelskiftet. Men skall vi nå dit bör diskussionen om de långsiktiga lösningarna, av våra långsiktiga ambitioner och strävanden när det gäller vårt samarbete med övriga Europa, nog inte vänta så länge. Vi har all anledning att raska på.

Anf. 18 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Framtiden är nära, brukar man säga. Framtidsfrågorna är viktiga, och till de frågorna får väl ändå Sveriges relationer till den västeurope-

iska integrationen höra. Men att döma av närvaron i kammaren under den handelspolitiska debatten är inte intresset så stort för framtiden.

Jag tycker att det är viktigt att säga, att när vi nu går in i realförhandlingar med EG och skall analysera hela EG:s regelverk, är det viktigt att vi får en bred, intensiv och konstruktiv debatt om hur integrationen kommer att påverka Sverige. Sekunden från 1992 till 1993, då steget till det nya Europa skall tas, är viktig att analysera i förväg. Hur påverkar det vardagslivet för de enskilda människorna? Vilka möjligheter till samarbete kommer det att ge för svenska småföretag? Vilka möjligheter till gemensamma forsknings- och utvecklingsframsteg kan vi nå? Vilka är möjligheterna för ungdomarna i Sverige, Grekland, Italien osv. att gemensamt kunna få rejäl utbildning och hitta varandra? Hur kommer hela det sociala trygghetssystemet att påverka oss? Jag tycker att detta är frågor som ger anledning att försöka bredda debatten, så att debatten om Sveriges relationer till det övriga Europa inte bara förs av ett fåtal personer, ett fåtal politiker eller i näringslivskretsar. Vi behöver ett brett folkligt engagemang för Europafrågorna.

Till skillnad från en del meddebattörer tycker jag att debatten om Europa i framtiden och Sveriges roll i Europa inte skall begränsas till frågor om medlemskap. Jag tror att vi har större möjligheter att som ett neutralt land påverka utvecklingen i Europa än om vi läser oss inne i en organisation som EG.

När Hadar Cars efterkommande skall läsa historieböckerna på 2000-talet, tror jag att det är viktigare att de får läsa om den roll som Sverige har bidragit med för att skapa ett alleuropeiskt samarbete än att läsa om att kvar med förlegade tankar om det framtida Europa stod Hadar Cars med enbart ambitionen att bli medlem i EG.

Anf. 19 ROLF L NILSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag har aldrig hävdat att de som agerar för ett nära samarbete eller, som det lät på Lennart Pettersson i hans senaste inlägg, för medlemskap i EG driver någon apart linje. Närmandet har en stabil majoritet i Sveriges riksdag. Givetvis vet jag att andra länders regeringar och politiker strävar efter ett närmande till EG. Jag vill också understryka att vpk hela tiden har varit för ett närmande av folken i hela Europa. Vi kan konstatera att i dag ser förutsättningarna för ett alleuropeiskt samarbete mycket bättre ut än vad de gjorde för bara ett halvår sedan.

Jag kan instämma i rätt mycket av vad Per-Ola Eriksson sade. Vi tror mer på ett samarbete mellan fria självständiga stater. Utvecklingen i Östeuropa får inte leda till att alla Europas stater sväljs av ett "super-EG". Snarare måste EG:s roll i Europa tonas ner och samarbetet bli på en mera jämställd basis.

EG-fixeringen är faktiskt verklighet. Det är något som man drabbas av själv när man hamnar i sådana debatter. Intresset för att diskutera de svåra problem som u-länderna, på kontinenterna Afrika och Latinamerika står inför, är mycket litet. Ansträngningarna för att lösa deras problem engagerar inte tillnärmelsevis på samma sätt som diskussionen om detaljer i det europeiska närmandet. Vi måste lyfta blicken från Europas navel och se över hela världen.

Anf. 20 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Lennart Pettersson talade om transportarbetarna och löste deras problem enkelt. Man skall alltså följa svenska regler när man arbetar i Sverige. Det låter i och för sig bra. Jag förmodar att de gläder sig över det. Men samtidigt har transportarbetarna tagit upp problemen, så jag tror inte det är fullt så enkelt som Lennart Pettersson försöker framställa det. Dessutom tror jag inte att man över huvud taget skall föreställa sig att en integrering alltid måste leda till att alla skall uppnå svensk nivå, vare sig man tittar på Europa eller man tittar på världen. Om vi skall ha ett ökat samarbete med andra länder, kan det vara anledning att tänka på att föreställningen om ökad tillväxt när det gäller materiell förbrukning kanske inte är särskilt realistisk.

Jag frågade Anita Gradin hur det är med det kvinnliga perspektivet i det här arbetet. Jag fick inget svar på den frågan. Anita Gradin har också fått flera frågor om Baltikum och handelsrepresentation där. Miljöpartiet anser som bekant att Sverige borde erkänna Litauen som en fri och självständig stat i dag. Rättare sagt borde Sverige ha gjort det redan för tio dagar sedan. Ett sätt att ge de baltiska staterna, särskilt Litauen, ett erkännande kan vara att snabbt anordna en handelsrepresentation där.

Hadar Cars bekymrade sig över vad jag sade om Europa och Sovjet. Hadar Cars förstod uppenbarligen inte vad jag sade. Om det berodde på att jag uttalade mig otydligt eller om det berodde på att Hadar Cars inte lyssnade vet jag inte. Men jag försvarade givetvis icke det sovjetiska systemet.

Jag sade att i en stor förbundsstat som Sovjet visar det sig att när friheten släpps loss kräver de nationella sårarterna sin självständighet. Förbundsstaten riskerar då – som många tror att den är på väg att göra – att falla sönder. Från denna utgångspunkt sade jag att jag tror att det kommer att bli väldigt svårt att förverkliga Romtraktatens bestämmelse om en europeisk förbundsstat, samtidigt som de fyra friheterna – såvitt jag förstår – egentligen kräver en förbundsstat.

Anf. 21 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Fru talman! Anita Gradin har i den handelspolitiska deklARATIONEN tydligt visat regeringens prioriteringar. Först gäller det att maximalt utnyttja de s.k. komparativa fördelarna och öka handeln så mycket som möjligt. I nästa GATT-runda skall vi sedan kanske ta hänsyn till miljön.

Runt Bajkalsjön försökte man verkligen satsa på storskalighet vid bomullsodling, med en ekologisk katastrof som följd. Det finns även andra förfärande exempel i Europa på vart storskalighet leder om den får gå ut över miljön.

Anita Gradin nämnde inte alls något om självtillit, och att det är önskvärt att varje land och varje region i nära samarbete försöker ta vara på gemensamma resurser och lösa gemensamma problem. Inte heller nämnde Anita Gradin något om hur man skall dämpa slöseriet, dvs. förlösandet av sådana naturresurser som inte nybildas.

Vi in-tecknar framtiden i allt snabbare takt på bekostnad av kommande generationers möjligheter till ett rimligt liv. Förr strävade människor för att kunna lämna något efter sig till sina barn. Med den utveckling som nu går

allt snabbare lämnar vi i stället allt större skulder efter oss i form av miljöförstöring och skövade naturtillgångar.

Fru talman! Om vi hade riksräkenskaper och internationella räkenskaper som redovisade hur stora naturtillgångarna är, deras skick och vilka förändringar som sker från år till år, skulle det ännu tydligare visa sig att vi i västvärlden lever långt över våra tillgångar och att vi tär på det gemensamma kapitalet. Detta är osolidariskt.

Vi från miljöpartiet kommer att driva frågan om sådana gröna räkenskaper både här och i Nordiska rådet. I bl.a. Västtyskland och Holland liksom även i Norge arbetar man redan med denna fråga.

Vi anser också att det behövs internationella råvaruskatter för att skydda mot fortsatt rovdrift och för att gynna återvinning och återbruk.

I sitt anförande beskrev Lars Norberg hur det svenska samhället kan komma att se ut om den nuvarande utvecklingen fortsätter och blir ännu mer extrem, om harmoniseringen med den kommande inre marknaden inom EG sker utan hänsyn till miljö och hälsa.

Jag vill påminna om den gröna vision som de gröna partierna i hela Europa har gemensam. Det är en grön vision om en kontinent med demokratiska stater och regioner från Atlanten till Ural utan murar inom och runt om Europa mot en omvärld som i många fall har det sämre än vad vi har det. Det är en vision om en kontinent med hög självförsörjning baserad på uthålligt samspel med naturen och med ett inbördes och internationellt samarbete i solidaritet med människor i alla länder och med kommande generationer. Det är alltså fråga om samspel mellan regioner, och Norden är en sådan region med gemensamma ekologiska, kulturella, etniska och ekonomiska intressen.

Under Nordiska rådets session i Reykjavik talade också Carl Bildt om Norden som en viktig faktor i det framtida Europasamarbetet. Det skall bli spännande att se hur han följer upp detta.

Fru talman! Vi gröna vill verka för en livsstil och en samhällsutveckling som bygger på bättre hushållning och effektivare användning av råvaror och energi, på ökade småskaliga aktiviteter och på decentralisering samt regional självförsörjning. Det innebär att man ökar sitt inflytande över den gemensamma framtiden och minskar t.ex. de multinationella företagens makt och inflytande. Man ökar också möjligheterna för en verkligt fri handel som hela befolkningen kan ha nytta och glädje av.

Miljöpartiet fortsätter att kräva att den fria handeln måste ske inom naturens ramar, i solidaritet med människor i andra länder och med framtiden. Vi har i en motion krävt att den svenska regeringen begär GATT-förhandlingar om att varje land skall ha rätt att skydda sin natur, sin miljö och invånarnas hälsa samt ha rätt att vägra handla med miljö- och hälsovårdliga produkter och produkter som framställs under omständigheter som strider mot de mänskliga rättigheterna eller innebär ekologisk dumpning. Varje land skall också ha rätt att ta ut miljöavgifter för att företag som tillverkar produkter och utför tjänster på miljövänligt sätt inte skall kunna konkurreras ut genom att mindre nogräknade företag har lägre kostnader för mindre miljövänlig verksamhet av samma slag. Vidare skall ett land kunna vägra att im-

*Svar på
interpellationer*

portera produkter som framställs på ett sätt som av miljö- eller hälsoskäl inte är tillåtet i landet.

Det räcker emellertid inte att man skall ha rätt att värna om sin miljö. Vi måste också ha handelsregler som hindrar export av miljöförstöring. Som Lars Norberg tidigare talade om måste det skapas GATT-regler som motverkar ekologisk dumpning.

Vi kräver också GATT-regler om förbud mot att exportera produkter som inte får säljas i det egna landet, eftersom de är skadliga för miljö eller hälsa. Det finns t.ex. företag som när ett läkemedel blir förbjudet i ett land skyndar sig att sälja till länder där förbud ännu inte har införts.

Fru talman! För allas bästa är det bråttom att införa sådana regler i alla GATT-länder, och det underlättar om man gör det samtidigt. Då slipper varje lands politiker höra från företagen att ingen vill börja, eftersom man då hamnar i ett sämre konkurrensläge.

Den handelspolitiska debatten var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1989/90:121 om behandlingen av samerättsutredningens förslag

Anf. 22 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Fru talman! Berith Eriksson har frågat mig när en proposition med förslag till sameting kommer att föreläggas riksdagen och om samerättsutredningens olika förslag kommer att läggas fram i en proposition.

Samerättsutredningen har lämnat två betänkanden. Huvudbetänkandet "Samerätt och sameting", som bl.a. innehåller förslag om att inrätta ett sameting, lämnades på försommaren 1989. Förslagen har varit föremål för en omfattande remissbehandling. Remissvaren har sammanställts i en departementspromemoria som blev klar strax före årsskiftet.

De förslag som samerättsutredningen har lagt fram är utan tvivel av stor betydelse för att bevara och utveckla samernas egenart och samhällsliv. Det står klart inte minst om man försöker se dem mot bakgrund av hur samerna uppfattar sig själva som ett folk i fyra länder. I våra grannländer Finland och Norge finns samiska folkvalda organ.

Det är en statlig uppgift att trygga samernas möjligheter att bevara och utveckla sin egenart i Sverige. Frågorna om renskötselns rättsliga ställning och samernas villkor i övrigt är från denna synpunkt viktiga.

Remissbehandlingen av samerättsutredningens förslag har emellertid visat att det i flera frågor finns anledning att pröva om det är möjligt att finna andra lösningar än dem som utredningen har föreslagit. Det gäller bl.a. vilken offentligrättslig ställning ett sameting skulle kunna få.

Kommitténs förslag innebär att sametinget skulle bli en statlig myndighet. Sametinget skulle alltså formellt inordnas under regeringen och tillhöra dess myndighetsorganisation.

Det är kanske inte förvånande att en del remissinstanser har satt frågetecken för om detta förslag går ihop med tanken på sametinget som en samisk folkrepresentation. För egen del har jag dragit slutsatsen att den här

frågan inte bör avgöras utan att alla tänkbara alternativ har blivit grundligt prövade.

Frågan om ett sametings formella ställning kan bli av betydelse för hur en bestämmelse om samerna i grundlagen skulle kunna utformas. Det av utredningen framlagda förslaget har kritiserats från flera håll. De frågor som hänger samman med renskötselrätten har också visat sig kräva ingående överväganden. Det gäller bl.a. hur rätten för samerna att utöva renskötsel skall komma till uttryck i lag, en fråga som är av nog så stor betydelse för många av samerna. Det gäller också förslaget om särskilda regler till skydd för rennäringen gentemot skogsbruket.

Det går givetvis inte att bortse från andra intressen än renskötselns och samernas. Skogsindustrin och markägarna inom renskötselområdet har också berättigade anspråk på att kunna driva och utveckla sina näringar. Det har med full tydlighet kommit fram bl.a. under remissbehandlingen av same-
rättsutredningens betänkanden. Inte minst de mindre markägarna i Norrlands inland är en grupp vars behov vi måste ta hänsyn till när vi nu överväger hur regeringens förslag skall utformas.

Samerättsutredningens förslag övervägs nu ingående i regeringskansliet. Som jag redan har antytt är det många synpunkter som har förts fram under remissbehandlingen och det har visat sig att flera frågor måste övervägas ytterligare.

Vårt arbete riktas in på att se om man kan komma till rätta med de svårigheter som har visat sig vara förenade med samerättsutredningens förslag.

I jordbruksdepartementet pågår överväganden vad avser samerättsutredningen. lantbruksstyrelsens rapport om samebyarnas organisation och skogsstyrelsens rapport om fjällnära skog. Enligt vad jag fått veta av jordbruksministern är tanken att förslagen i den delen skall läggas fram i en proposition under våren.

I fråga om de övriga delarna av samerättsutredningens förslag arbetar vi nu i justitiedepartementet med inriktning på att se vilken lösning som kan komma i fråga främst om sametinget. Bl.a. behöver kostnadsfrågan övervägas ytterligare. Det är en självklar sak att förslaget om ett sameting inte kan ses isolerat utan även detta förslag måste sättas in i ett större sammanhang.

Det är alltså vår strävan att kunna nå fram till hållbara lösningar på de frågor som aktualiseras av samerättsutredningen, men det är av flera skäl ännu för tidigt att säga om och när ett förslag kan läggas fram för riksdagen.

Anf. 23 BERITH ERIKSSON (vpk):

Fru talman! Jag vill tacka justitieministern för svaret.

Jag var på SSR:s landsmöte i augusti 1989. Där behandlades bl.a. huvudbetänkandet från samerättsutredningen i den del som handlar om same-
tinget. Utredningens ordförande Hans-Åke Wängberg, utredningssekreteraren m.fl. drev beslutsfrågan mycket aktivt med motivering att en proposition måste läggas fram under våren. Eftersom jag har kunnat konstatera att någon proposition inte kommer ställde jag frågan.

Min första reaktion på svaret är varför det inte nämns något om den ILO-konvention som ligger på regeringens bord för ratificering. Kommer även den att skjutas på framtiden?

Samefrågan måste ses i ett större sammanhang. Den måste sättas in i ett internationellt och nationellt historiskt perspektiv om den skall kunna tas ur det dödläge som den har befunnit sig i så länge. När det gäller det internationella perspektivet så måste internationella lagar och konventioner i vad gäller urbefolkningarnas rätt beaktas. Att se de olika problemen och förutsättningarna i ett historiskt perspektiv är helt nödvändigt dels för att förstå, dels för att åtgärda de problem som finns när det gäller de olika lagarna – från lappkodicillet 1751 och fram till den hårt reglerade rennäringslag som vi har i dag – har påverkat det samiska folkets levnadsförutsättningar.

Justitieministern nämnde en del saker när det gäller sametingets formella ställning. Jag vill därför erinra om Kaisa Korpijaakos doktorsavhandling som är och kommer att bli av stort intresse i det sammanhanget.

Jag vill även att justitieministern i denna debatt preciserar vilka frågor från samerättsutredningens förslag som måste få andra lösningar – hållbara lösningar, som justitieministern uttrycker det.

Kommer verkligen den proposition som aviseras under våren att omfatta delar ur samerättsutredningen, rapporten om samebyarnas organisation och rapporten om fjällnära skogar?

Justitieministern avslutar med att framhålla att man nu inte kan säga om och när ett förslag till en samlad samepolitik eller ett sameting kan läggas fram. Så sent som i årets budgetproposition sade emellertid regeringen att en proposition skulle komma under 1990. Regeringen har alltså backat från den ståndpunkten. Man frågar sig om regeringen verkligen tänker utsätta sig för nesan att inte inrätta ett sameting. Det finns redan ett sameting i Norge och ett sameparlament i Finland.

Anf. 24 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! På eftersommaren 1982 utfärdade regeringen Fälldin direktiv för samerättsutredningen. Eftersom valet ledde till regeringsskifte hann den regeringen inte tillsätta utredningen. Den tillsattes i stället av den socialdemokratiska regeringen, vilket skedde först våren 1983. Den regeringen utfärdade även tilläggsdirektiv.

Samerättsutredningens direktiv innebar att utredningen – mot bakgrund av samernas ställning som en urbefolkning som har blivit minoritet i sitt område – skulle göra en genomgång av vilka särskilda behov som kan härledas ur detta speciella förhållande. Utifrån folkrättens synpunkt får man även titta på vilka skyldigheter det svenska samhället har mot samerna.

Mot bakgrund av dessa förhållanden hade utredningen till uppgift att pröva tre för samerna viktiga frågor. För det första skulle möjligheterna att stärka samernas rättsliga ställning i frågor som rör rennäringslag utredas. För det andra skulle behovet av ett folkvalt samiskt organ övervägas. För det tredje skulle insatser för att bevara och stärka det samiska språket föreslås.

I sitt första betänkande. Samernas folkrättsliga ställning, hävdade utredningen sammanfattningsvis "att Sverige på folkrättslig grund har vissa förpliktelser gentemot samerna på olika områden. Sverige måste avstå från sådana ingrepp i naturen att de naturliga förutsättningarna för rennäringslag fortbestånd äventyras. Sverige måste vidare sörja för att nödvändiga resurser tryggas för den samiska kulturens fortlevnad och utveckling."

Mot denna bakgrund arbetade utredningen vidare, och den framlade i juni i följd sitt huvudbetänkande. Där föreslogs ändringar i rennäringslagen för att förbättra förutsättningarna för rennäringsutövarna att hävda sina intressen gentemot motstående intressen, bl.a. storskogsbruket. I betänkandet föreslogs även dels att regeringsformen skulle kompletteras med en skyddsregel för samerna, dels att det skulle stiftas en samelag med bl.a. regler om införande av ett folkvalt samiskt organ, sametinget.

Fru talman! Jag har begärt ordet i denna debatt eftersom jag är ledamot av samerättsutredningen och eftersom jag ser det som viktigt att utredningens förslag leder till lagstiftning. Jag hade själv för avsikt att interpellera justitieministern om när regeringen avser att lägga fram förslag om sametinget. Berith Eriksson hann före mig. Ändringarna i rennäringslagen tillhör jordbruksministrarnas ansvarsområde, varför det kanske fordras en särskild debatt om den frågan.

Bakgrunden till utredningens förslag om införande av ett sameting är självfallet direktiven, men också att vi – både icke-samer och samer – blev överens om vikten av ett folkvalt organ som kan företräda samerna gentemot det svenska samhället i övrigt. Det skulle fylla en stor uppgift.

Ett representativt folkvalt samiskt organ skulle innebära ett erkännande av samernas status och bidra till en ökad identitetskänsla och en känsla av gemenskap hos samerna. Vi fann även att samerna behöver ett gemensamt organ för att behandla samefrågor och utforma samepolitiken. Sametinget skulle bl.a. kunna bevaka samiska rättigheter när det gäller mark och vatten och delta i den övergripande samhällsplaneringen.

Sverige ligger efter Norge och Finland i denna fråga. I Finland finns sedan många år en typ av sameparlament. I Norge infördes ett sameting som höll sitt första sammanträde under den gångna hösten och vars första sammanträde öppnades av den norske kungen, vilket visar den status man vill ge sitt sameting.

I samerättsutredningen arbetade vi med en tidsplan som skulle medge att val till det första sametinget skulle kunna ske hösten 1991 samma dag som kyrkofullmäktigevalet. För att denna tidsplan skall kunna hållas borde regeringen ha lagt fram förslag så att riksdagen hade kunnat fatta beslut nu i vår. Det fordras nämligen en lång förberedelsestid för detta val, som innebär något helt nytt i vårt land. Valets administration måste förberedas under ganska lång tid. De samiska organisationerna måste få tillräckligt lång tid att arbeta för att skapa tillräckligt intresse bland samerna för valet. Det fordras tid för kandidatnominering.

Till skillnad från andra val i vårt land skall röstlängd, enligt utredningens förslag, upprättas efter anmälan från varje röstberättigad. Vi föreslog nämligen att alla som enligt vissa kriterier kan betraktas som samer skall ha rösträtt, men att de måste registrera sig för att kunna utöva rösträtten. Anmälan skulle ske senast den 1 mars valåret. Dessa speciella förhållanden visar vikten av att ett riksdagsbeslut om inrättande av ett sameting sker långt innan det första valet till sametinget.

En annan fråga som kräver lång förberedelsestid gäller lokalisering, lokaler och rekrytering av intresserad, kunnig och lämplig personal för sametinget.

I sitt svar talar justitieministern mer om problem än om det som är positivt. Det finns ett brett stöd i remissyttrandena för införande av ett sameting.

Att justitieministern hänvisar till kostnadsaspekten när det gäller ett sameting är anmärkningsvärt. Sametinget är ett led i ökad folkstyrelse, i det här fallet för att ge ursprungsbefolkningen i norr ett folkvalt representativt organ. Demokrati kan inte få avgöras av kostnadsaspekten. Pengar får inte förhindra att man genomför denna reform, lika litet som vid andra reformer för att förstärka, bredda och fördjupa folkstyrelsen.

I slutet av svaret anger justitieministern att det av flera skäl ännu är för tidigt att säga om och när ett förslag kan läggas fram för riksdagen. Det är oroande, och jag vill därför fråga justitieministern: Avser regeringen verkligen att lägga fram förslag om ett folkvalt sameting? När kommer förslaget att framläggas?

Sverige ligger, som jag sade, efter Finland och Norge när det gäller sameeting. Skall vi följa dessa länders exempel, eller skall samerna i Sverige bli de enda – förutom samerna i Sovjetunionen – som skall sakna ett folkvalt organ?

Anf. 25 HANS DAU (m):

Fru talman! Jag beslutade mig för att vara med i denna debatt när jag läste justitieministerns svar till Berith Eriksson. Jag skulle vilja ställa två frågor till justitieministern. Både Berith Eriksson och Martin Olsson har i viss mån berört dem.

Justitieministern säger i svaret att *en* proposition skall framläggas under våren om samerättsutredningen, lantbruksstyrelsens rapport, samebyarnas organisation och skogsstyrelsens rapport om fjällnära skogar. Kan det verkligen vara rätt, att man tänker bunta ihop alla dessa frågor i en proposition? Det förefaller mig förvånande. Det skulle vara intressant att höra om det är en felskrivning, eller om det verkligen är justitiedepartementets mening att det skall vara så.

Den andra fråga som väckts då man läser svaret är mycket allvarligare. Det gäller den sista meningen i svaret. Justitieministern säger "om och när ett förslag kan läggas fram för riksdagen". Det står faktiskt *om* ett förslag kan läggas fram för riksdagen. Är det också någonting som övervägs inom departementet? Det skulle vara intressant att få ett svar på den frågan.

Samernas riksförbund har i dagarna skickat ett brev till statsministern, där man ger sin syn på hur viktigt man tycker detta är. Där skriver man: "Nuvarande lagstiftning och andra förhållanden som är bestämmande för den samiska minoriteten är inte tillräckliga garantier för det fall Sverige vill leva upp till lämnade förpliktelser till samerna." Det som sägs i brevet har stärkts av diskrimineringsombudsmannens yttranden under den senaste tiden, som är ganska drastiska. Även om de kanske är något överdrivna, stärker de samernas uppfattning på denna punkt.

Dessutom kan man fråga sig var rennäringskommitténs förslag finns. Det är ganska många år sedan det lades fram, och det har inte kommit ut så mycket av det. Är det meningen att samma sak skall hända med samerättsutredningen?

En annan mening i svaret som man hajar till inför är denna: "Inte minst

de mindre markägarna i Norrlands inland är en grupp vars behov vi måste ta hänsyn till när vi nu överväger hur regeringens förslag skall utformas." Jag har inte förstått av samerättsutredningen att det främst handlar om de mindre markägarna. Jag har snarare uppfattat det som att det är de större markägarna – sådana som har mer än 500 hektar produktiv skogsmark – som berörs av samerättsutredningens förslag. Jag får nästan en känsla av att man vill ställa grupper mot varandra, när jag läser svaret. Det är det vi minst av allt är betjänta av i Norrland och Norrlands inland.

Fru talman! Avslutningsvis skulle jag vilja få klara besked om huruvida detta svar avspeglar vad man har tänkt – om det möjligen inte skall bli någon proposition utifrån samerättsutredningens huvudbetänkande. Vi från moderata samlingspartiet har i en motion under den allmänna motionstiden krävt en samlad proposition. Detta är frågor som är väldigt viktiga för denna lilla folkgrupp. Det behövs en samlad proposition som utgår från samerättsutredningens huvudbetänkande, med de ändringar som måste vidtas med hänsyn till remissinstansernas synpunkter.

Anf. 26 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Fru talman! En konvention om urbefolkningars rättigheter antogs av Internationella arbetskonferensen vid dess möte i juni förra året. Konventionen ersätter 1957 års konvention om skydd för och integration av infödda folkgrupper i självstyrande länder. Men det är en konvention som har vunnit mycket liten anslutning. Den har inte heller ratificerats av Sverige.

Frågan om ratificering av den nya konventionen kommer att beredas av den svenska ILO-kommittén i maj. Först därefter vidtar regeringens fortsatta behandling av ärendet. Beredningen kommer att ske genom arbetsmarknadsdepartementet.

Berith Eriksson undrar vilka frågor som behöver få andra, hållbara lösningar. I enlighet med det jag säger i mitt svar gäller det utformningen av ett sameting, den grundlagsrättsliga regleringen av det och också frågan om grundlagsbestämmelsen om samerna över huvud taget. Det är de frågor jag har pekat på som behöver övervägas ytterligare för att få en bra lösning.

I enlighet med det som sägs i budgetpropositionen kommer jordbruksdepartementet med en proposition i de delar som hör hemma i det departementet.

När det gäller jordbruksfrågorna vill jag säga till Hans Dau att jag är förvånad över hans fråga om huruvida allt det som jag angav i svaret skall buntas ihop i en proposition i jordbruksdepartementet. Samtidigt frågar Hans Dau efter en samlad proposition, som skall täcka allting. Svaret på den första frågan är att alla de frågor som har med rennäringen att göra kommer att bli samlade i en proposition från jordbruksdepartementet. En än mer samlad proposition kan det inte bli fråga om. Övriga frågor bereds inom justitiedepartementet, och ILO-frågan bereds, som sagt var, inom arbetsmarknadsdepartementet.

Martin Olsson understryker vikten av att utredningens förslag leder till lagstiftning och pekar på att det råder enighet om att ett sameorgan behöver inrättas. Det är riktigt att det finns ett brett stöd för inrättande av ett sameor-

Svar på
interpellationer

gan. Men frågan är på vilket sätt vi skall utforma reglerna för det sameorganet. Det är det som ytterligare behöver övervägas.

Jag delar samtliga debattörers uppfattning om att det är angeläget att Sverige också hittar en lösning för att ge samerna ett eget organ där de kan få sina intressen företrädda. Men frågan om vilket lagstiftningssätt som skall ligga till grund för det organet måste vi ytterligare överväga. Därför bedömer jag det inte som möjligt att komma med ett förslag redan under våren. Jag kan för dagen inte säga *när* vi kommer med en proposition. Vi gör det så snart det är möjligt.

Anf. 27 BERITH ERIKSSON (vpk):

Fru talman! När det gäller grundlagsdelen i samband med upprättandet av ett sameting undrar jag om det som justitieministern säger innebär att det finns tankar om att ge tinget konstitutionella befogenheter. Enligt förslaget skulle ju detta inte vara fallet.

Jag vill även nämna den del som berör skogsbruket kontra rennärigen. I denna del av samerättsutredningen utgår man från att det finns ett sameting som skall behandla olika frågor när det gäller rennäring och skogsbruk.

Jag vill avsluta mitt inlägg med att säga att jag själv är uppvuxen i den här delen av landet och är väl förtrogen med den syn som man har på samer både här och i övriga delar av landet. Denna syn på samerna kan beskrivas på två sätt. Dels ser man på samer som ett exotiskt och litet naivt naturfolk som man måste ordna allting för och ta hand om, dels anser man att samerna är litet kluriga, så att man får se upp så att man inte blir lurad av dem. Dessa två synsätt genomsyrar faktiskt hela spektrumet ända från skämt och roliga historier till den lagstiftning som Sverige hittills har haft när det gäller samefrågor. Till ståndpunkten att samerna skulle vara fullt ut jämlika och ansvars- tagande samhällsmedborgare med kompetens att fatta beslut i egna angelägenheter och även kompetens att själva ta konsekvenserna av sina beslut, vilket t.ex. ett sameparlament skulle innebära, har vi tydligen en bra bit kvar.

Anf. 28 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! Jag skall försöka hålla mig till de delar av utredningens betänkande som gäller justitiedepartementets område. Jag vill först erinra om att Sverige under främst efterkrigstiden har varit nästan ledande i världen när det gäller att framhålla minoriteters och minoritetsfolks rättigheter. Det är mycket bra att Sverige har varit med och drivit på den opinionen. Men självfallet rimmar det mycket illa med det arbetet om vi i Sverige inte klarar av att utan alltför mycket dröjsmål inrätta ett sameting m.m. i vårt eget land. Jag tror att generationers oförrätter i många fall ligger bakom samernas ställning. Jag tror att ett sameting verksamt skulle bidra till att öka förståelsen för samerna och behovet av fredlig samlevnad, vilket behövs i stället för, som Hans Dau nämnde, att grupp ställs mot grupp.

Samerna i vårt land är ju mer splittrade geografiskt än samerna i t.ex. Norge och Finland. I dessa länder finns det kommuner där samerna är i majoritet. I Sverige finns det ingen kommun där samerna är i majoritet. Jag tror att samerna utgör 8 % av befolkningen i Kiruna, vilket är den plats där

samerna procentuellt sett har sin största befolkning jämfört med andra platser i landet. Därför kanske det är ännu viktigare i Sverige än i övriga nordiska länder att det finns ett folkvalt samiskt organ.

Utredningen har arbetat i flera år, och det är klart att det finns olika synpunkter. Vi som har arbetat i utredningen fick anstränga oss för att nå en fullständig överensstämmelse mellan samer och icke-samer om behovet och inriktningen av sametinget. Men sametingets uppgifter är ju inte en gång för alla fastställda, utan dessa uppgifter får utvecklas i framtiden. Däremot var det klart att sametinget inte skulle få vetorätt. Det anges ju i direktiven.

I min kommentar till svaret nämnde jag några frågor. Jag sade t.ex. att jag tyckte att det var oroande att justitieministern hänvisade till att kostnadsfrågan måste övervägas ytterligare innan regeringen kan lägga fram förslag. Jag skulle därför vilja upprepa min fråga om justitieministern anser att det är rimligt att kostnadsfrågan skall få vara avgörande när det gäller demokratiutvecklingen.

Justitieministern skapade inte särskilt mycket större klarhet när det gäller om och när förslag skall framläggas. "Om -- -- ett förslag kan läggas fram", som det står i svaret, vittnar ju om att regeringen inte ens bestämt sig. Nu lät justitieministern emellertid hoppfullare, men frågan är när förslag skall framläggas. Förslaget brådskar. Det måste läggas fram så fort att det första valet till sametinget kan genomföras hösten 1991. Detta kan inte uppskjutas i tre år. Med tanke på samerna och den fredliga samlevnaden är det väldigt viktigt att detta val genomförs.

Anf. 29 HANS DAU (m):

Fru talman! Den första frågan som jag ställde fick jag väl indirekt svar på, även om justitieministern sade att jag var inkonsekvent. Men såvitt jag kan förstå av svaret skall dessa frågor övervägas i jordbruksdepartementet. Av det kan man kanske dra slutsatsen att det skall bli en proposition.

Beträffande den sista frågan var även Martin Olsson inne på samma linje, nämligen att man kunde tolka justitieministern på ett sådant sätt att det skulle läggas fram en proposition, men att justitieministern inte hinner lägga fram den i vår och att hon inte visste om den skulle läggas fram till hösten. Då kan man undra varför det står "om". Eftersom det här är en mycket viktig fråga borde detta var klarlagt. Den samlade proposition som jag anser bör läggas fram gäller just frågan om sameting, kulturfrågor och åtgärder mot etnisk diskriminering. Vi är alltså intresserade av att få reda på om detta "om" är något som har kommit med i onödan eller om det fortfarande finns tvivel om det skall läggas fram någon proposition eller inte när det gäller denna för samerna så angelägna fråga.

Anf. 30 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Fru talman! Berith-Eriksson undrar om de överväganden som nu görs beträffande sametingets status innebär att sametinget även skall ges konstitutionella befogenheter. På detta kan jag direkt svara att det knappast kan komma i fråga. Vad det handlar om är vilken rättslig status som detta samorgan skall ha.

Till Martin Olsson vill jag bara säga att jag delar hans uppfattning om be-

tydelsen av att vi finner en bra lösning för att ge samerna ett eget organ, där deras intressen kan bevakas och tillvaratas.

Martin Olsson tycker att det inte är rimligt att kostnadsfrågan får ha någon betydelse i ett sådant sammanhang. Jag kan i och för sig ha förståelse för att man kan tycka att penningfrågor inte skall ha betydelse när man talar om så grundläggande ting som demokrati för en minoritetsgrupp. Men dess värre är verkligheten ändå den att varje reform har sina kostnader, och vi måste ta hänsyn till kostnader när vi planerar reformers genomförande. Det är viktigt att vi faktiskt har tillgång till de resurser som behövs vid genomförandet av en sådan reform och att det finns medel till information och andra åtgärder som kommer att vara viktiga i sammanhanget när reformen skall förverkligas.

Hans Dau har hakat upp sig på det faktum att det finns ett "om" med i mitt svar. Jag vill bara säga att det slutgiltiga ställningstagandet till om ett förslag kan läggas fram måste jag avvakta med tills de överväganden är gjorda som gör att jag kan se att förslaget är försvarbart att lägga fram. Jag har försökt förklara att jag vid denna tidpunkt inte har det. Jag inser också betydelsen av att man försöker skynda på denna behandling så mycket som möjligt, och det är min avsikt att göra det. Men några löften om när resultaten är klara kan jag för dagen inte lämna.

Anf. 31 BERITH ERIKSSON (vpk):

Fru talman! Justitieministern säger i sitt svar att rätten för samerna att utöva renskötsel också skall komma till uttryck i lagen. Har vi inte redan väldigt många lagar, ett helt lagregelverk, om renskötsel och rennäring? Gäller det här frågorna om brukarrätt i någon form? Hur går resonemangen där? Anser regeringen att det finns skäl att lyssna på samernas synpunkter på hur deras rättsförhållanden skall regleras?

Anf. 32 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! Jag hoppas att justitieministern lyckas knyta ihop de olika synpunkter som kan finnas på sametinget när det gäller myndighetsställning och annat så att framläggandet av förslag inte förhindras. Jag hoppas även att finansdepartementet inte utifrån kostnadsaspekter kan förhindra eller försena genomförandet av reformen. Jag tror att justitieministern och jag i verkligheten är överens om att demokrati måste kosta pengar. Sådana kostnader kan inte vägas som andra kostnader.

Från utredningens sida menar vi att sametinget skulle vara en form av myndighet. Det skall knytas samman med renskötsellagen på visst sätt. Sametinget skulle allmänt få yttranderätt då det gäller större skogsavverkningar och även andra ingrepp där det uppstår konflikter.

Vi har funnit också andra uppgifter som sametinget skulle kunna ha: att fördela statens bidrag och medel genom en samefond till samisk kultur och samiska organisationer, medverka till samhällsplanering, informera om samiska förhållanden och samernas ställning i samhället, ta initiativ till verksamhet som kan befrämja samisk kultur. Samerna är en mycket liten folkgrupp i vårt land och, som jag sade tidigare, spridd inom kärnområdet. Dessutom bor väldigt många av samerna i andra delar av landet. För bevarande

av den samiska kulturen är det viktigt att så många som möjligt av dem som känner sig vara samer också kan känna sig stimulerade att bidra till att föra kulturen vidare. Det svenska samhället har ett ansvar att underlätta detta. Bland tingets uppgifter kunde också finnas att bidra till att föra kulturen vidare och rädda den för framtiden.

Jag skall inte kritisera justitieministerns svar ytterligare utan bara uttrycka förhoppningen att arbetet skall gå fortgå framgångsrikt, så att vi under hösten kan fatta beslut om införande av ett sameting.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot: 1989/90:91
22 mars 1990

Svar på
interpellationer

4 § Svar på interpellation 1989/90:123 om Bofors Indienaffär

Anf. 33 Statsrådet ANITA GRADIN:

Fru talman! Gudrun Schyman har, med hänvisning till riksrevisionsverkets granskningsrapport om Bofors betalningar i samband med Indienaffären, frågat mig om regeringens hänvisning till riksbankens sekretessförbehåll var i överensstämmelse med svensk lagstiftning, varför Nobel Industrier fick läsa hela RRV-rapporten, varför beslut om detta inte är dokumenterat, samt varför regeringen har JK-anmält frågan om utlämnande av hemliga handlingar.

Svaret på Gudrun Schymans första fråga är att regeringens beslut den 4 juni 1987 om offentliggörande av delar av RRV-rapporten självfallet fattades i överensstämmelse med tillämplig lagstiftning.

I beslutet konstaterades att RRV-rapporten innehöll *dels* sådana uppgifter som omfattas av utrikessekretessen enligt 2 kap. 1 § sekretesslagen. *dels* sådana uppgifter om enskilda ekonomiska förhållanden som omfattas av sekretess enligt 8 kap. 6 § samma lag och punkt 1 i bilagan till sekretessförordningen. Enligt sistnämnda bestämmelse gäller sekretess för uppgifter som rör "utredning, planering, tillståndsgivning, prisreglering, tillsyn och stödverksamhet hos regeringen i frågor som rör näringslivet".

Som ett villkor för sekretessen gäller att det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs.

Det aktuella ärendet rörde regeringens tillståndsgivning till, och tillsyn av, en krigsmaterielltillverkare.

Av regeringens beslut framgick således klart, att det baserades på en sekretessbedömning inom ramen för de regler som regeringen haft att tillämpa.

Av beslutet framgår vidare att samråd ägt rum med riksbanken samt att banken framfört sin uppfattning, att uppgifter rörande enskilda ekonomiska förhållanden inte borde offentliggöras.

Gudrun Schymans andra och tredje fråga synes bygga på ett missförstånd. Regeringen fattade inte något formellt beslut om att låta Nobel Industrier ta del av hela RRV-rapporten. Detta var inte heller nödvändigt.

Som jag nyss sagt råder sekretess för uppgifter om enskilda ekonomiska förhållanden om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgifterna röjs. Denna sekretess kan av naturliga skäl inte åberopas gentemot den som lämnat uppgifter om sina egna förhållanden.

Det fanns därför ingen grund för att förvägra Nobel Industrier att ta del

av RRV-rapporten, eftersom det var Bofors som lämnat de sekretessbelagda uppgifterna.

Det bör i det här sammanhanget slås fast att regeringen inte har någon roll som "skiljedomare" mellan svenska krigsmaterieltillverkare och deras kunder i utlandet. Inte heller är den part i målet. Regeringen har uteslutande strävat efter en korrekt tillämpning av svensk lag.

Svaret på Gudrun Schymans sista fråga är att en rad handlingar uppenbarligen har utlämnats och återgivits i massmedia på sätt som kan tyda på att brott begåtts. Utrikesdepartementet har därför fäst justitiekanslerns uppmärksamhet på det inträffade. JK har därefter självständigt beslutat om förundersökning.

Anf. 34 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Jag skall be att få tacka Anita Gradin för svaret. Det är riktigt att min första fråga gällde regeringens hänvisning till sekretessförbehåll för riksbanken, när den beslöt att hemligstämpla delar av RRV:s rapport. Mitt intryck är nämligen att regeringen inte vågade stå för sitt beslut och därför hänvisade i sitt svar till Indien till att det inte gick att bryta riksbankens sekretess.

När den censurerade rapporten överlämnades till Indien den 4 juni 1987 hade man skrivit så här i en not:

"Uppgifterna i rapporten bygger i allt väsentligt på informationer som RRV inhämtat från riksbanken. Riksbanken har tillställt utredningen dessa uppgifter under förutsättning att full sekretess skall gälla för dessa. Rapporten kan därför inte offentliggöras i dessa delar."

Enligt min uppfattning var det både fel och framför allt fejt att hänvisa till riksbanken. Regeringen borde kunna stå på sina egna ben och ta ansvar för sina egna beslut. Det fanns ingenting heller i den svenska sekretesslagstiftningen som tvingade regeringen att hemligstämpla delar av rapporten.

I sitt svar hänvisar Anita Gradin till sekretesslagens 8 kap. 6 § och till en bilaga till sekretessförordningen. Men vad hon inte nämner är att det i samma paragraf, punkt 2, andra stycket står: "Regeringen kan för särskilt fall förordna om undantag från sekretess --- om den finner det vara av vikt att uppgiften lämnas ut."

Detta har jag hävdat tidigare i debatter. Regeringen måste kunna upphäva ett sådant beslut. Det finns alltså lagliga möjligheter att göra det. Men det är tydligt att regeringen tyckte att det inte var tillräckligt viktigt att indierna fick information om Bofors provisionsutbetalningar! Därför sekretessbelades rapporten.

Så offentliggjordes de hemliga delarna ändå av den indiska tidningen The Hindu. På grundval av detta har nu indierna kunnat lämna in en preliminär stämningsansökan mot Bofors och misstänkta mellanhänder. Rapportens hemliga delar används nu som bevismaterial på flera punkter i den indiska polisens rapport till domstolen i New Delhi.

Efter påtryckningar från den indiska regeringen har schweiziska myndigheter bestämt sig för att spärra de aktuella bankkontona. Det innebär alltså att vi närmar oss sanningen om vem som har fått provisionerna. Men jag tycker att det är beklämmande att det inte är den svenska regeringen som

har bidragit till detta – snarare tvärtom: trots den svenska regeringens agerande har dessa uppgifter kommit fram. De som indierna har att tacka för detta är faktiskt de anonyma personer – eller den person – som har lämnat ut den här rapporten och möjliggjort att sanningen om Bofors provisioner kan komma fram. Denna tacksamhet delar inte regeringen, såvitt jag förstår, utan precis tvärtom.

Det var det jag tog upp i min fjärde fråga: Varför har man bestämt sig för att JK-anmäla detta? Anita Gradin säger att "en rad rad handlingar uppenbarligen har utlämnats och återgivits i massmedia på ett sätt som kan tyda på att brott begåtts". Därför har man anmält det hela till JK, som har beslutat inleda en förundersökning. Nu sitter alltså en särskild åklagare och försöker lista ut vem eller vilka som har läckt om den här rapporten. Det är, kan man säga, ett mycket vackert bidrag från regeringens sida för att tvätta vapenexportbyken.

När alltså en modig person ville få fram sanningen och lämnade ut handlingarna, initierade regeringen en förundersökning – men inte mot Bofors, som betalat provisionerna, utan mot den person eller de personer som har avslöjat provisionerna.

När Ingemar Bratt lämnade ut hemliga dokument om vapensmugglingen till Svenska freds- och skiljedomsföreningen, vågade inte Bofors polisanmäla honom. Det var en stark opinion, och han hade ett moraliskt stöd för sitt åtagande. Men det är tydligt att regeringen inte alls diskuterar på samma sätt.

När jag ställde frågan varför Nobel Industrier fick läsa de hemligstämplade delarna i rapporten, var bakgrunden att det ju fanns skäl till att Nobel Industrier ville göra det – skäl som inte framgår när man läser Anita Gradins svar. Hon säger: "Denna sekretess kan av naturliga skäl inte åberopas gentemot den som lämnat uppgifter om sina egna förhållanden." Det låter ju mycket bra. Men Bofors hade alltså inte lämnat några uppgifter direkt till riksrevisionsverket. Bofors har ju lämnat uppgifter och information till riksbanken, och delar av denna information ingick i utredningen. Problemet för Bofors och för mottagarna av provisionen var att de inte visste hur mycket som avslöjades i rapporten. Det var detta som de var tvungna att få reda på för att kunna hantera den här historien fortsättningsvis.

De frågor jag vill ställa nu är alltså:

Har Anita Gradin förståelse för att indierna är upprörda i den här affären?

Återigen: Varför var det så viktigt att anmäla att de här uppgifterna har kommit till massmedia? Det har ju hänt förr att uppgifter har läckt, utan att regeringen har ingripit.

Tycker Anita Gradin att sekretesslagens bestämmelser i det andra stycket, som jag åberopar, är tillämpliga i det här ärendet?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 35 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! I torsdags ägnade konstitutionsutskottet ett antal timmar åt Bofors och Indien. Det var en offentlig utfrågning, och jag har ingenting att tillägga utöver vad som sades vid det tillfället.

Anf. 36 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag är ledsen att Anita Gradin inte vill besvara mina frågor. Jag är inte säker på att de här frågorna ställdes vid KU-förhöret; bara delar av det hade jag möjlighet att ta del av.

Det finns fortfarande frågor som är obesvarade, bl.a. de som jag ställde just nu. Jag påvisade att det fanns lagligt stöd för den svenska regeringen att häva sekretessen. Det vore intressant, tycker jag, att få höra ett statsråds uppfattning om detta, särskilt som statsrådet hela tiden har hänvisat till att man bara har följt den svenska lagstiftningen. Om jag då visar på att det finns andra möjligheter om man stöder sig på den lagstiftningen, så vore det väl bra om Anita Gradin kunde motbevisa det.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1989/90:139 om EG och kommunerna

Anf. 37 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Gudrun Schyman har frågat mig om EG-anpassningens konsekvenser för kommunerna i Sverige. Gudrun Schyman pekar på en oro bland Sveriges kommunalråd för att EG-anpassningen kommer att hindra Sverige från att föra en självständig regionalpolitik och kommer att negativt påverka den kommunala självstyrelsen.

Jag kan inte uttala mig om metodiken i den undersökning som föranlett Gudrun Schymans frågor till mig.

Grunden för den kommunala självstyrelsen finns fastlagd i regeringsformen. Principerna för lokal och regional självstyrelse har också reglerats i en Europarådskonvention, som riksdagen godkände år 1989. Syftet med konventionen är att trygga den kommunala självstyrelsen som en av de viktigaste grundstenarna i ett demokratiskt styrelseskick. Konventionen kommer att gälla oavsett formen för det framtida samarbetet med EG.

Det västeuropeiska samarbetet minskar inte våra möjligheter att föra en självständig regionalpolitik. Vårt frihandelsavtal med EG har inte på något sätt hindrat oss från att vidta t.ex. regionalpolitiska stödåtgärder eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Även fortsättningsvis kommer beslut om våra egna regionalpolitiska stödåtgärder att fattas av Sveriges regering och riksdag med utgångspunkt från våra internationella åtaganden, exempelvis frihandelsavtalet, EFTA-konventionen och GATT. Vad som därvid särskilt måste beaktas med hänsyn till dessa åtaganden och vårt internationella beroende är att företagsstöd försvinner som är otillbörliga och snedvrider konkurrensen.

Genom ett särskilt direktiv har samtliga offentliga utredningar fått i uppdrag att beakta EG-aspekten. Detta gjordes också av den regionalpolitiska kommittén, som tillsattes av regeringen år 1987. Kommittén behandlade i sitt betänkande bl.a. hur svensk regionalpolitik kan påverkas av ett närmande till EG. Betänkandet har gått på remiss till många av landets kommuner. En slutsats som kommittén kom fram till var att utformningen av det regionalpolitiska stöd som föreslås av kommittén ligger väl i linje med de

regler som tillämpas inom EG. Detta framhålls också i den regionalpolitiska proposition som nyligen lagts fram av regeringen.

Gudrun Schyman frågar avslutningsvis vad som skall göras för att stilla kommunalrådets oro. Som svar på detta vill jag påminna om att vi från regeringskansliets sida bedriver ett omfattande och fortlöpande informationsarbete om integrationsfrågorna. Informationen riktar sig såväl till den breda allmänheten som till beslutsfattare i statsförvaltning, kommuner och lands-ting.

Vi publicerar kontinuerligt lägesrapporter och andra informationsskrifter om hur integrationsarbetet fortlöper. Organisationer och enskilda forskare har fått stöd för att ta fram rapporter och informationsmaterial. Jag vill också nämna att Svenska kommunförbundet gett ut en publikation om kommunerna, internationaliseringen och EG. Kommunallagskommittén kommer inom kort att presentera en översikt av det kommunalrättsliga området. För egen del har jag medverkat i flera arrangemang med deltagande från inte minst kommunerna. Vi kommer också i fortsättningen att ha en hög ambitionsnivå när det gäller att informera om det fortsatta arbetet.

Anf. 38 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag kan förstå om Anita Gradin börjar bli trött på att prata efter dessa debatter som har pågått hela dagen för hennes del. Jag hoppas i alla fall att hon skall vara litet mera talför i denna interpellationsdebatt än hon var i den tidigare interpellationsdebatten.

Det är några punkter i det här svaret som jag tänkte fördjupa mig i. Jag vill börja med att besvara Anita Gradins fråga om metodiken i den här undersökningen. Den reportagebyrå som har gjort denna undersökning har per brev frågat över 260 kommunalråd i hela landet hur de ser på anpassningen ur ett kommunalt perspektiv. Resultatet blev reportagebyrån mycket överraskad av. Ungefär 100 kommunalråd är rädda för att anpassningen kommer att leda till att kommunerna försvagas och att man kommer att förlora sitt regionalpolitiska stöd.

Detta är märkligt nog, första gången som kommunalrådets åsikter om EG har kartlagts. Det visar sig då att regeringen inte har något kompakt stöd för sin politik.

Det är också intressant, när det gäller den här undersökningen, att notera partifärgerna på de inblandade kommunalråd som är kritiska – det är socialdemokrater och centerpartister. Det är framför allt de som bor och verkar i de län som i dag har regionalpolitiskt stöd som är de mest kritiska. Det finns också ett kompakt missnöje med hur regeringen har skött informationen om EG. Det är väl lättvindigt av Anita Gradin att göra det här till en ren informationsfråga.

Anita Gradin säger att regeringen skall ha en hög ambitionsnivå också i fortsättningen, och jag kan bara konstatera att ambitionsnivån hittills inte på något sätt har tillfredsställt dem som borde få denna information. Jag undrar då naturligtvis hur det kommer att se ut i fortsättningen. Om det skall fortgå på samma sätt kommer missnöjet naturligtvis att växa – 80 % är redan mycket missnöjda. Eller planerar man några särskilda åtgärder?

Jag vill också ta upp det som Anita Gradin säger om att vårt frihandelsav-

tal med EG inte på något sätt har begränsat våra regionalpolitiska åtgärder. Men man kan inte jämföra frihandelsavtalet med EG med det som möjligen komma skall i förhållande till EG, t.ex. ett EES-samarbete. Det är skillnad. Det beror helt på vad avtalet kommer att innebära. Det är inte konstigt att människor känner oro inför vad det kan innebära, när de vet hur det fungerar inom EG:s ramar, där regionalpolitiska stöd uppenbarligen blir handels hinder. Det finns klara bevis för detta. Därigenom inskränks också den kommunala kompetensen.

På s. 2 i det utdelade interpellationssvaret finns en mycket intressant mening: "Vad som därvid särskilt måste beaktas med hänsyn till dessa åtaganden och vårt internationella beroende är att företagsstöd försvinner som är otillbörliga och snedvrider konkurrensen."

Det skulle vara mycket intressant att höra vad det betyder rent konkret. Är det sådant stöd som är otillbörligt och snedvrider konkurrensen på hemmaplan, i Sverige, eller är det i perspektivet av en Europamarknad? I så fall är vi inne på just de komplikationer som kan uppstå, nämligen att regionalt stöd eller företagsstöd som ges i Sverige i dag av regeringen, kommuner eller landsting kan komma att betraktas som handelshinder. Det skulle vara bra om Anita Gradin kunde vara mycket konkret just på den punkten.

Anf. 39 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Gudrun Schyman har en riktig utgångspunkt för sin interpellation, nämligen att det råder en oro inom kommunerna och inom den sociala sektorn för vad EG och Europasamarbetet kan komma att innebära. När man möter oro kan man förhålla sig på olika sätt. Ett sätt är att smittas av oron och att underblåsa den. Ett annat sätt är att undersöka om oron är befogad, och om man upptäcker att den inte är det försöker man skingra den så gott man kan. Jag tycker att regeringen gör bra insatser vad gäller att försöka skingra den obefogade oro som finns kring Europasamarbetet.

Jag skulle vilja tala om en annan oro, som borde finnas i diskussionen om våra relationer till Europa, och det är oron för vad som händer om landets ekonomiska läge allvarligt försvagas. Jag tycker att vpk och även miljöpartiet när de bedriver Europadebatten alldeles försummar att belysa vilka konsekvenserna kan bli för välfärdspolitiken i Sverige om vårt ekonomiska tillstånd försämras allvarligt.

Vi står ju inför en ganska stor risk för att vårt näringsliv och vårt ekonomiska läge kommer att försvagas, om vi inte får de överenskommelser som behövs med Europa, om vi får se företagsamhet, kapital och initiativ glida ur landet och om arbetslösheten ökar. Kommunernas läge och den sociala välfärdspolitiken läge kan i en sådan situation allvarligt försämras.

Jag är bekymrad över att vpk driver den linjen, att man ger sken av att vara mera för social välfärdspolitik än alla andra samtidigt som man i den ekonomiska politiken stöder en linje som hotar att underminera just den sociala välfärdspolitiken. Det finns en oro på den här punkten som jag gärna skulle vilja att Gudrun Schyman försökte hjälpa till att skingra.

Anf. 40 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Först skall jag ta upp Gudrun Schymans funderingar. Jag tror, precis som Daniel Tarschys, att det är mycket viktigt att vi ger informa-

tion på alla nivåer om Europaarbetet. Jag har föreställt mig att kommunalråd och kommunstyrelseledamöter ofta är aktiva människor, som är vana att ta reda på hur det förhåller sig och att ta initiativ till aktiviteter för att kunna undersöka situationen i den egna kommunen. Låt oss ta det utifrån regionalpolitiska kommittén eller från något annat håll. Jag har sett en del sådana aktiviteter. Kommunförbundets engagemang borde också ha gjort att det ringde en väckarklocka hos de aktiva ute i kommunerna för att de skulle dra sitt strå till stacken och föra en bred debatt.

Vad jag menar när jag talar om företagsstöd som kan upphävas är att sådant stöd subventionerar produktionen och innebär illojal konkurrens. Samtidigt har vi en antidumpningsaffär på bordet. Det har inte bara med EG-EFTA att göra, utan det är en regel som finns i det globala systemet, dvs. inom GATT. Däremot finns de många andra sätt att stödja regioner så att de blir livskraftiga. Det visar både regionalpolitiska kommittén och den proposition som ligger på riksdagens bord.

Anf. 41 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag skulle då vilja att Anita Gradin var ännu mer konkret i sin beskrivning av dessa företagsstöd som skall försvinna, så att t.ex. kommunalråd ute i regioner där man har bett att företag skall få sådant stöd kan känna igen sig. Jag tror att en anledning till att kommunalråden nu är så kritiska och känner oro är att det är svårt att informera sig om dessa frågor. Det är en kritik som jag har framfört tidigare här i riksdagen. Det har naturligtvis blivit bättre, men det är fortfarande svårt och otillgängligt, framför allt att få någon information om konsekvenserna av EG-anpassningen vad gäller just den sociala välfärden, som Daniel Tarschys pratade om.

Jag har själv skrivit motioner och i flera sammanhang tagit upp det faktum att det inte finns en enda arbetsgrupp inom hela den EG-byråkrati som regeringen har utvecklat som sysslar just med konsekvenserna av EG-anpassningen för den offentliga sektorn och den sociala välfärden. Vi har t.o.m. haft svårigheter i socialutskottet att veta vilken person vi skall tillkalla, eftersom den sociala dimension som man talar om inom EG inte alls handlar om den sociala välfärdspolitiken.

Det här är ett uppenbart problem, som regeringen måste kunna lösa på något sätt. Man måste titta mycket noggrannare på den oro som så många ute i kommunerna har gett uttryck för. När dessa frågor så småningom skall regleras och man återkommer till riksdagen och lägger papperen på bordet måste man också ha ett politiskt stöd för att kunna genomdriva det man säger sig vilja göra. Då vill det till att man har informerat på alla håll och kanter i dessa frågor.

Jag skulle, som sagt var, vilja att Anita Gradin ännu mer konkret talade om, vilka företag eller vilka företagsstödförmer som det gäller. Vilka delar av vårt land, vilka regioner och vilka företag kommer att bli föremål för denna bedömning, utifrån de nya reglerna? Det vore bra att få en mycket konkret redogörelse för det.

Anf. 42 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Gudrun Schyman är orolig för att företagsstöd kan komma att försvinna, men det som man bör vara orolig över är att företag kan för-

svinna. Vad som bär upp den kommunala verksamheten är att det finns ett näringsliv som fungerar och som kan ge ekonomiska resurser för de sociala insatser som vi vill göra. Utan en bärkraftig ekonomi i Sverige har vi ingen chans att bedriva hela den ambitiösa socialpolitik som vi vill och måste ha i ett utvecklat samhälle.

Det är här som jag saknar en koppling i vpk-s tänkande. Man talar mycket engagerat och jag skulle vilja säga ofta mycket bra för sociala insatser, men man har inte något begrepp vilken ekonomi som vi skall ha för att kunna bära upp hela denna välfärdspolitik. I själva verket finns det en lucka i vpk:s politiska tänkande vad gäller resursskapandet. Resursanvändningen har man många och ofta kloka synpunkter på, men när det gäller resursskapandet har man ingen egen ekonomisk politik, utan nöjer sig med att försöka skörda frukterna av den välfärd som uppstår genom ett ekonomiskt system som man själv bekämpar.

Det här är ett dilemma som jag skulle vilja se att man tog upp när vi diskuterar hur kommunerna och den sociala sektorn skall ställa sig till Europasamarbetet. Min tro är den att utan en effektiv internationell marknadsekonomi kan vi aldrig försvara välfärdssamhället. Den nödvändiga kopplingen mellan välfärdspolitiken och den effektiva marknadsekonomi gör att vi för att försvara välfärdspolitiken måste utveckla våra ekonomiska kontakter med Europa.

Anf. 43 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag skall först be att få ta åt mig berömmet från Daniel Tarschys för att vi för en bra social välfärdspolitik i vpk. Vi är naturligtvis helt eniga om det. Det är dessutom så att vi faktiskt finansierar våra förslag, vilket Daniel Tarschys inte har sett. Finansieringen återfinns i de ekonomiska motioner som vi lägger fram varje år. Det är inte fråga om någon överbudspolitik, men det är fråga om en finansiering fullt ut.

Det är alldeles riktigt, som Daniel Tarschys säger, att vpk är det parti som vill satsa mest pengar på den sociala välfärden och på den offentliga sektorn. Jag instämmer inte i den domedagsprofetia som Daniel Tarschys och många andra gör om vad som skulle hända med Sverige, om vi inte integrerade oss med EG, helst genom ett medlemskap, som folkpartiet förespråkar. Jag tror inte alls att det skulle bli sådana gyllene tider som Daniel Tarschys talar om, och jag kan inte heller se att vi genom att hittills inte ha gått med i EG blivit ett land som halkat efter och hamnat på den bakgård, ekonomiskt och socialt, som Daniel Tarschys utmålar. Tvärtom är Sverige ett av de länder i Europa som fullt ut har klarat att behålla sin välfärdspolitik. Nu börjar den att naggas i kanterna, delvis som ett resultat av att vi håller på att anpassa vår ekonomi och våra skatter till de regler som gäller på EG-marknaden.

Processen går alltså i rakt motsatt riktning mot den som Daniel Tarschys talar om, och det är därför som jag tycker att dessa frågor är så viktiga. Jag har sett vad som hänt med den sociala välfärdspolitiken i länder som är medlemmar i EG, och det är ingen rolig syn. Man har fått ökad arbetslöshet, en minskning av den sociala sektorn och framför allt en privatisering av stora delar av den offentliga sektorn. Det förekommer ett växande gap mellan den

tredjedel av samhället som inte hänger med och de två tredjedelar i samhället som kan sko sig på de svaga grupperna.

Jag är alldeles övertygad om att vi lång tid framöver kommer att behöva ett samhälleligt stöd för de svaga grupperna i samhället, inte minst om vi skall anpassa oss till den marknadsfilosofi som råder inom EG.

Prot. 1989/90:91
22 mars 1990

Svar på
interpellationer

Anf. 44 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Ja, vi kan gå till andra länder för att illustrera det resone-
mang som jag har fört. Vi kan se vad som händer när man har en centralise-
rad planeekonomi och hur mycket social välfärd som då uppstår. Jag tycker
att utvecklingen i Östeuropa mycket väl visar hur nära kopplad den sociala
välfärdsstaten är till marknadsekonomin. Har man inte en effektiv mark-
nadsekonomi och ett effektivt internationellt handelsutbyte, kan man heller
aldrig bära upp den ambitiösa välfärdsstat som vi vill ha. Det blir då en fattig-
dom som tar sig uttryck både inom den privata konsumtionen och på den
offentliga sidan. Jag tror faktiskt, Gudrun Schyman, att man kan gå till vilket
land som helst som har prövat en socialistisk ekonomi under någon längre
tid för att få en illustration till detta nödvändiga samband.

Jag medger i övrigt gärna att det finns allvarliga brister i den sociala väl-
färdspolitiken i många delar av Västeuropa, men det är inte tu tal om att
man där ändå nått mycket längre i sina sociala ambitioner än vad man har
gjort i de samhällen som har baserat sig på vpk-s ekonomiska politik.

Nu säger Gudrun Schyman att vpk har ett balanserat budgetförslag, och
det är möjligt att det kan vara så i det korta, ettåriga perspektivet, där vpk
kan skörda frukterna av den marknadsekonomi som vi har i Sverige. Så
länge som man har de andra partiernas ekonomiska system kan man an-
vända de resurser som därigenom frambringas till satsningar av den typ som
vpk önskar. Men min poäng är den att om man använder vpk-s ekonomiska
system, den centraliserade planhushållning som vpk under 70 år har önskat
genomföra, kan man aldrig någonsin frambringa de resurser som är nödvän-
diga för att få den sociala välfärd och den rättvisa som vill ha i Sverige och
för att få fram de insatser för eftersatta grupper som vi vill kämpa för. Det
är därför som vpk inte har ett recept för ett gott välfärdssamhälle utan har
ett recept för fattigdom både inom offentlig sektor och inom privat sektor.

Andre vice talmannen anmälde att Gudrun Schyman anhållit att till proto-
kollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

6 § Meddelande om svar på interpellation 1989/90:144

Anf. 45 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Jag ber att få meddela att Karin Starrins interpellation
1989/90:144 om GATT-förhandlingarna och patent inom biotekniken på
grund av att vi båda befinner oss på resor inte kommer att besvaras inom
föreskriven tid. Jag har kommit överens med interpellanten om att interpel-
lationen skall besvaras den 7 maj.

*Svar på
interpellationer*

Anf. 46 Statsrådet ERIK ÅSBRINK:

Herr talman! Gudrun Schyman har frågat finansministern om finansieringen av Sveriges insats i en utvecklingsbank för Östeuropa samt om Sveriges agerande i överläggningarna om denna bank. Interpellationen har överlämnats till mig.

Sedan januari i år pågår förhandlingar om att upprätta en europeisk återuppbyggnads- och utvecklingsbank, EBRD. I förhandlingarna deltar 41 länder, däribland OECD:s medlemsländer och samtliga länder i Östeuropa utom Albanien. Syftet med den nya banken skall vara att främja övergången till marknadsekonomi i Östeuropa och därmed bidra till de östeuropiska ländernas ekonomiska utveckling. Förhandlingarna beräknas vara avslutade inom de närmaste månaderna. Under förutsättning att detta tidsschema kan hållas har regeringen för avsikt att under hösten 1990 lämna en proposition till riksdagen om svenskt medlemskap i banken.

Storleken på Sveriges kapitalinsats i den nya banken har ännu inte fastställts. Det är inte heller beslutat hur denna insats skall finansieras. Jag vill i detta sammanhang nämna att Sverige, förutom att bidra till bankens grundkapital, också kan tillskjuta medel till bankens s.k. särskilda resurser. Dessa resurser är i likhet med vad som gäller för andra utvecklingsbanker – tänkta att användas för projekt inom t.ex. den sociala sektorn för vilka särskilt förmånliga villkor kan anses motiverade.

När det gäller utformningen av den nya bankens stadgar vill jag för det första framhålla att det ännu inte finns ett färdigt utkast. För det andra är det självfallet en gemensam ambition i de pågående förhandlingarna att nå fram till en text som kan stå sig utan ändringar under en relativt lång period. Stadgarna kommer därför att ges en generell utformning snarare än att bestämmas av dagsaktuella förhållanden, t.ex. om fria val ännu har genomförts i ett visst land eller inte.

Fran svensk sida har vi understrukit att medlemskap i banken bör stå öppet för alla de östländer som deltar i förhandlingarna. Samtliga dessa länder bör också kunna erhålla lån och annat stöd från banken under förutsättning att projekten i fråga uppfyller de allmänna ekonomiska villkor som kommer att anges i stadgarna.

Gudrun Schyman har slutligen frågat vilken grad av marknadsekonomi och i vilken omfattning av privatiseringar Sverige anser att östländerna skall vara beredda att genomföra för att få del av bankens resurser. Det är inte sannolikt att bankens stadgar kommer att innefatta regler av sådan schablonmässig karaktär. Detta vore inte heller lämpligt. Enligt min mening är det avgörande att det finns en klar viljeinriktning i ett låntagarland att genomföra marknadsorienterade reformer. Såvitt jag kan bedöma finns det en sådan vilja till ekonomisk omstrukturering i samtliga berörda länder i Östeuropa. Sedan är det en annan sak att banken i ett inledningsskede måste anpassa sig till rådande strukturer. För länder med en helt outvecklad privat sektor betyder det att en betydande del av bankens satsningar under detta

första skede måste gå till offentligägda företag och till satsningar på infrastruktur.

Jag vill också betona att det i sig inte finns någon motsättning mellan marknadsorienterade reformer och tillvaratagande av miljöintressen. Från svensk sida har vi aktivt verkat för att EBRD i hela sin verksamhet skall främja en miljömässigt sund och hållbar utveckling i Östeuropa. Jag räknar med att detta kommer att ingå i stadgans beskrivning av bankens funktioner.

Anf. 47 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet Åsbrink för svaret. Jag ställde den här interpellationen i mitten av januari. Ibland känns saker nästan litet överspelade när svaret kommer. Men det har ju nu kommit fram litet mer fakta i målet än som då fanns.

Det som jag tyckte var alarmerande var att man i det förslag till stadgar som då presenterades – av Frankrike, enligt vad jag har förstått, och inom ramen för i första hand EG-samarbetet – kunde läsa att pengarna skulle vara tillgängliga endast för länder som genomfört fria och hemliga val, som strävade efter att övergå till marknadsekonomi och som genomförde privatiseringar. Jag tycker att det liknar utpressning att kräva den typen av utfästelser.

Många av de östeuropeiska länderna kommer att ha olika takt i sina demokratiseringssträvanden. Jag tycker att det vore oförskämt och övermaga av de västeuropeiska länderna att då säga: Nu gör ni som vi vill; annars får ni inte vara med här. Det påminner litet grand, tycker jag, om hur Världsbanken förhåller sig till exempelvis utvecklingsländerna. Man kräver stora strukturanvändningar för att man över huvud taget skall finansiera någonting.

Det här var alltså en utpressningssituation som jag tyckte var mycket obehaglig. Jag tyckte också att det var mycket obehagligt att läsa att Sverige deltog i detta och i internationell press sågs som en garant för att inte enbart den råa kapitalismen här skulle få sitt genombrott – Sverige med sin s.k. tredje väg skulle vara ett modifierande inslag vid utformningen av reglerna.

Tydligen skall man om ett par månader vara klar med förslaget till stadgar, som man enligt vad jag förstår ännu inte är överens om. Jag förmodar då att statsrådet har någon aning om ungefär hur diskussionerna går när det gäller stadgarna, så att jag skulle kunna få ett något mer konkret besked. Det besked jag skulle vilja ha är naturligtvis att Sverige i förhandlingarna strävar efter att de östeuropeiska länderna skall få genomföra sina demokratiseringsprocesser i fullt självbestämmande och inte av ekonomiska skäl tvingas in i en strukturanpassning som man inte är färdig att genomgå.

Jag vill också ha litet mer konkret besked om hur den svenska medverkan skall finansieras. Det är inte uteslutet att svenska biståndspengar kan komma att användas för bankens ändamål, sade en av delegationens deltagare i massmedia i januari. Jag antar att statsrådet Åsbrink är väl medveten om den kritik som från en bred folkopinion i Sverige har framförts mot det faktum att pengar till utvecklingssamarbete med de östeuropeiska länderna tas från den reguljära biståndsbudget som Sverige har. Det är oriktigt att jämställa de östeuropeiska länderna och det behov av samarbete som de har

med u-ländernas, tredje världens länders, situation. Det finns ingenting som säger att tredje världens situation blir bättre, att man där har mindre svält och elände för att demokratiseringsprocessen fortgår i de östeuropeiska länderna. Jag skulle därför vilja höra hur man har resonerat i den frågan.

Sist i interpellationssvaret säger statsrådet att det inte finns någon motsättning mellan marknadsorienterade reformer och tillvaratagande av miljöintresset. Det är alldeles riktigt att det kan vara på det sättet – det beror på vem som har makten och vem som bestämmer. Jag menar att det är självklart att man måste ha också en marknadsekonomi. Det finns vissa delar av ekonomin som det enligt min mening är mycket bra om samhället fortsätter att hantera. Men naturligtvis skall man ha en marknadsekonomi. Men frågan är: Vem bestämmer över den? Var ligger makten?

Om man ser på utvecklingen när det gäller miljön i Västeuropa kan man inte säga att det är så glädjande där heller. Jag vill inte påstå att det är glädjande i de östeuropeiska länderna, men t.ex. England är ett av de länder som svårt bidrar till miljöförstöringen och har marknadsekonomi. Det är alltså inte så att marknadsekonomin i sig garanterar en bra utveckling när det gäller miljön. Det beror alldeles på vilka styrmedel man har i den marknadsekonomin.

Anf. 48 Statsrådet ERIK ÅSBRINK:

Herr talman! Hur ställer sig Sverige till kravet att det skall ha genomförts demokratiska val i de berörda länderna? Jag har redan delvis berört det i mitt svar. Det kommer sannolikt inte att bli fråga om att i stadgarna för banken föra in den typen av bestämda krav, särskilt inte med tanke på att de i hög grad skulle vara tidsbestämda, och stadgarna är avsedda att gälla på längre sikt. Däremot är det riktigt att det förs en diskussion mellan de 41 olika länder som deltar i förberedelserna, och där kan det finnas lite olika uppfattningar i de här frågorna.

Även om vi håller tidschemat, dvs. kan vara klara med ett avtal om några månader, tar det ett bra tag innan banken är i funktion och börjar sin verksamhet. På grundval av den kännedom vi har om planerna på demokratiska val i olika östeuropeiska länder vet vi att i varje fall de flesta av dem kommer att ha genomfört demokratiska val innan banken börjar sin verksamhet. Jag tror alltså inte att det här i praktiken kommer att bli något större problem. Självfallet välkomnar vi en demokratisk utveckling i de här länderna, men det kommer knappast, i varje fall inte i stadgarna, att finnas den typen av direkta kopplingar som Gudrun Schyman talade om.

Frågan om finansieringen av bankens verksamhet är inte färdigbehandlad. Jag kan därför inte ge något svar på frågan huruvida biståndsmedel skall kunna användas för de s.k. mjuka fönster som det är tänkt att banken skall kunna ha för lån för speciella ändamål av social karaktär och där man kan tillämpa särskilt förmånliga villkor. För egen del är jag inte främmande för tanken, men jag har alltså inte något svar att ge på den frågan i dag.

Slutligen till frågan om den eventuella motsatsställningen mellan marknadsekonomi och en bra miljö. Det är alldeles riktigt att det i marknadsekonomierna i Europa och på andra håll finns betydande miljöproblem, ibland mycket betydande miljöproblem. Men jag tror knappast att det i något väs-

teuropeiskt land finns så allvarliga miljöproblem som det finns i vissa östeuropeiska länder. Det nämns också exempel på det i Gudrun Schymans egen interpellation.

Vi kan alltså konstatera att de allra allvarligaste miljöproblemen har skapats i länder som har haft och har ett planekonomiskt system och att dessa länder därför – utöver alla andra skäl som talar för att genomföra förändringar i riktning mot en marknadsekonomi – kan uppnå väsentliga miljöförbättringar i det sammanhanget. Det måste också vara en viktig uppgift för banken, liksom för övriga som gör insatser för att hjälpa de östeuropeiska länderna i deras övergång till en mer marknadsinriktad ekonomi, att ge bidrag till det. Det synsättet har präglat den svenska hållningen. Det är också min förhoppning att banken skall kunna få en sådan utformning att den kan spela en viktig roll i det avseendet.

Anf. 49 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag är fullständigt överens med statsrådet Åsbrink om att det är väldigt viktigt att vi hjälper till att utveckla ekonomierna i Östeuropa och att vi utvecklar ett samarbete på miljöns område. Vad jag menade var bara att marknadsekonomi inte innebär någon garanti för en bra miljö.

Visst finns det mycket värre miljöproblem inom vissa regioner i de östeuropeiska länderna än vad det finns i Västeuropa, men nu råder det ju en hallelujainställning att marknadsekonomi skall lösa alla problem. Om det fungerade så som man ibland säger, borde de västeuropeiska länderna ha varit totalt befriade från miljöproblematik, men så är det ju inte. Jag tror nog att statsrådet Åsbrink och jag bägge två är mycket medvetna om att marknadskrafterna enbart och i sig, och om man har det privata näringslivets kortsiktiga vinstintressen för ögonen, inte alltid resulterar i god miljö.

Vad gäller finansieringen tycker jag att det är synd att jag inte kan få något mera bestämt besked i frågan om hur diskussionerna går. Att ta av biståndspengarna till den här utvecklingsbanken innebär antingen att man koncentrerar sig på den östeuropeiska länderna på bekostnad av tredje världens länder, alltså en väldigt Europacentrerad hållning som knappast kan vara den som Sverige bör inta, eller att man väsentligt höjer biståndsbudgeten. Så jag skulle vara väldigt glad om jag kunde få något besked i den frågan.

Vad beträffar hållningen till stadgarna förespråkar Sverige numera, om jag tolkar statsrådet rätt att stadgarna inte skall vara så hårda att länderna tvingas in i struktureringsprogram som de inte själva anser att de vill gå in i. I så fall tycker jag att det är ett lugnande besked. Jag kan också se av interpellationssvaret att regeringen återkommer med en proposition i ärendet, så vi får ju möjlighet att senare ta del av Sveriges hållning och vårt lands medverkan.

Vad gäller finansieringen skulle jag alltså vilja ha litet mer bestämda besked.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 1989/90:133 om skattereformens regler om intäkter från travsport

Svar på interpellationer

Anf. 50 Statsrådet ERIK ÅSBRINK:

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har frågat finansminister Allan Larsson om han är beredd att merverka till att kostnader i hobbyverksamhet för inköp av en travhäst i framtiden blir avdragsgilla mot senare uppkomna vinster, även om köpet ligger flera år tillbaka i tiden.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Regeringen kommer inom några veckor att överlämna propositionerna om skattereformen till riksdagen. Regeringens slutliga ställningstagande i den fråga som Sten Andersson tagit upp kommer då att redovisas. I avvaktan på detta är jag inte beredd att göra någon ytterligare kommentar.

Anf. 51 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Först litet formalia kring förfarandet med interpellationssvaret.

Jag ställde en interpellation till finansministern Allan Larsson och fick besked av kammarkansliet att han skulle besvara den. I går fick jag ett svar skrivet av statsrådet Erik Åsbrink. Sedan ser jag på dagens föredragningslista att Allan Larsson skall besvara interpellationen, och nu svarar statsrådet Åsbrink. Det är inte helt imponerande. Jag hoppas att det blir bättre fram över.

Vad gäller sakfrågan respekterar jag att regeringen nu väntar med att offentliggöra sina planer kring det här med travhästägeriet. Men jag vill ändå ge statsrådet ett råd på vägen.

De som har travhästar som hobby – och det är för ett litet fåtal av dem som hästarna går med vinst – tänker ni nu tydligen låta skatta för vinstpengarna. Men då borde de i rimlighetens namn också ges möjlighet att fullt dra av de kostnader de haft.

Många travhästägare köper en häst som åring, och sedan tar det tre à fyra år innan hästen kommer till start. Skall man då, som det har försports, få lov att dra av kostnader för högst ett år tillbaka, så innebär det brist på logik.

Jag hoppas att man nu i regeringskansliet, på den tid man har kvar innan man skall offentliggöra förslaget, tar hänsyn till dessa omständigheter. Sveriges många hästägare har inte begärt att vare sig bli beskattade eller att få lov att dra av sina kostnader – jag pratar alltså om hobbyhästägare som äger högst två hästar – utan de har haft drömmen att som en av 5 000 kunna vinna travderbyt. Det kan kosta pengar att komma fram till den mållinje som bara ett fåtal uppnår.

Om det nu blir så att man beskattar vinsterna, som kan uppstå i ett fåtal fall, låt då även t.ex. inköpspriset för en åring, som i dag är högt i Sverige, vara avdragsgillt.

Jag hoppas att statsrådet och departementet i sitt kommande förslag tar hänsyn till det jag nu har framfört.

Anf. 52 Statsrådet ERIK ÅSBRINK:

Herr talman! Först vill jag beröra den formella delen, hanteringen av interpellationen. Jag vet inte exakt vad som ligger bakom den felaktiga information som har lämnats. I den mån det är mitt och finansdepartementets fel ber jag om ursäkt för detta och lovar att vi skall hantera det bättre i fortsättningen.

Över till sakfrågan. Det är mindre än två månader sedan den här frågan diskuterades i kammaren. Redan då hade regeringen presenterat sin lagrådsremiss med förslag till skattereform. Någon ny information har knappast tillkommit sedan dess.

Det framgick av lagrådsremissen att vi hade föreslagit vissa förändringar jämfört med de ursprungliga utredningsförslagen. Det var i vart fall på två punkter som det hade skett förbättringar för dem som är aktuella i den här branschen. Den ena var att avdrag skall få göras inte bara för det aktuella inkomstårets utgifter utan även för underskott för samma verksamhet som uppkommit under det föregående året. Den andra förbättringen var att inte längre begära en skärpning av kraven som ställs på en verksamhet för att den skall anses vara näringsverksamhet.

Jag tycker att detta är värt att notera. Huruvida det kan bli aktuellt med andra förändringar är jag givetvis inte beredd att gå in på. Arbetet pågår nu. Det är ännu inte avslutat, men vi räknar med att inom kort, i mitten av april, presentera de slutliga förslagen. Jag kan bara försäkra att vi där kommer att beakta de synpunkter som har framförts från hästsportens organisationer liksom från alla andra intressenter som har uttalat sig om skattereformen.

Slutligen vill jag bara påpeka att det för oss är angeläget att skattesystemet i framtiden präglas av enkelhet och av likformiga och neutrala regler. Långt gående undantag och speciallagstiftning för vissa verksamheter vill vi helst undvika. Blir det fråga om att göra förändringar i de tidigare lagda förslagen, bör de ha en så generell och enkel karaktär som möjligt. Det har varit och det kommer att vara vägledande för vårt arbete.

Anf. 53 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag är den första att erkänna att de nya förslag som till delar presenterats verkar vara bättre än de ursprungliga. Det är helt uppenbart. Men orsaken till att jag ställde interpellationen var den debatt vi hade för två månader sedan, där dåvarande finansministern fann det besvärande att gå lång tid tillbaka för att godkänna avdrag för kostnader för att äga travhäst.

Statsrådet Åsbrink säger här att det skall vara ett lättfattligt skattesystem som skall präglas av logik.

Men varför skulle man inte få dra av de kostnader man har för priset på en åring som inte kan komma till start förrän efter kanske tre eller fyra år? Där ligger 200 000–300 000 kr. som man inte kan få avdrag för. Den som köper en häst som ettåring eller halvåring får vänta kanske fyra år innan det blir inkomster och får därför inte dra av för inköpspriset. Men den som 1990 för samma dyra pengar köper en häst som kan springa in vinster 1991 skulle få lov att dra av kostnaderna. Däri ligger väl inte den största logik i alla fall.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1989/90:L10–L13 till lagutskottet
1989/90:Ju23–Ju26 till justitieutskottet
1989/90:L14–L20 till lagutskottet
1989/90:Ub13–Ub21 till utbildningsutskottet

10 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Proposition
1989/90:120 Ändring i 1980 års fördrag om internationell järnvägstrafik
(COTIF)

Redogörelse
1989/90:19 Riksdagens revisorers berättelse över granskningen av riksbankens verksamhet under år 1989

11 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställes

den 22 mars

1989/90:147 av *Eva Björne* (m) till industriministern om den elintensiva industrin:

Casco Nobels beslut att lägga ned kiseltillverkningen i Ljungaverk vid årsskiftet 1990–1991 är en direkt följd av regeringens energipolitik.

Industrin behöver kunna planera några år framåt i tiden. Casco Nobel har försökt att få ett treårigt avtal på köp av el från Vattenfall. Det var omöjligt, eftersom Vattenfall inte överblickar elpriset under en så lång tid. Dessutom var det pris som kunde offereras för högt för att produktionen skulle kunna bli lönsam.

De flesta industrier behöver betydligt längre planeringstider. Ga-metall, SCA m.fl. behöver 10–20 års planeringstid. Det innebär att eftersom el ingår i produktionen som en viktig råvara för dessa industrier, så behöver de långsiktiga avtal på el.

Sundsvallsområdet, Västernorrlands län och hela Sverige är i högsta grad i behov av en stabil och långsiktig energipolitik. De elintensiva industrierna nyinvesterar i eller flyttar till andra länder eller lägger helt enkelt bara ned sin verksamhet. Vi mister de företag som producerar för export och som ger inkomster till landet. För varje dag som går halkar vi alltmer efter den övriga västvärlden.

Mot denna bakgrund vill jag fråga industriministern:

1. Har industriministern några planer för att förhindra att fler elintensiva industrier läggs ned eller flyttar utomlands?
2. Har industriministern några planer för att garantera den elintensiva industrin konkurrenskraftiga elpriser?

1989/90:148 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till statsrådet Maj-Lis Lööv om skåningars syn på flyktingar:

Av skäl, vilka inte är sakligt och korrekt dokumenterade beskylles, alltför ofta, skåningar för att vara större flyktinghatare än andra. Detta är en oerhörd beskyllning och saknar relevans i verkligheten!

Skåningarna, enligt undertecknads uppfattning, saknar inte förståelse och medkänsla för verkliga politiska flyktingar. Däremot är många, och inte enbart i Skåne, kritiska till en asylpolitik som bevisligen gynnat ekonomiska asylsökande på bekostnad av dem som verkligen kan betecknas som politiska flyktingar.

Denna inställning har nu resulterat i att regeringen lyckats erhålla en bred riksdagsmajoritet för att framöver enbart bevilja asyl åt de flyktingar, vilka kan definieras som sådana enligt Genèvekonventionens definition med en ändå generös tolkning.

Därför är det beklämmande och beklagligt att statsrådet Lööv vid ett besök i Malmö den 17 mars 1990, enligt pressuppgifter, uttalade att "Här finns ett annat slags flyktinghat . . ." För att vara ett statsrådsuttalande visar uttalandet att statsrådet inte hade en av sina bästa dagar, då hon besökte Malmö, vilket för övrigt framgår av referat från samtliga Malmötidningar.

Vad skiljer flyktinghatet i Skåne från övriga Sverige?

Dessutom skall det påpekas att för någon tid sedan publicerades en undersökning där 31 % av skåningarna var motståndare till den ditintills förda flyktingpolitiken. Detta slogs upp stort i media. Att 30 % av stockholmarna – alltså en procentenhet mindre – hade samma åsikt förbigicks med tystnad av media.

Massmedia- och statsrådsmanipulation hör inte hemma i ett demokratiskt samhälle, vilket den senaste tidens utveckling i vår omvärld bär sängen för.

Är de pressreferat, vilka hävdar att statsrådet Lööv sagt att det finns ett annat slags flyktinghat i Skåne – Malmö – än i övriga Sverige korrekta?

Dessutom vore det för debattnivåns del värdefullt känna till hur statsrådet definierar olika former av flyktinghat i olika delar av Sverige.

1989/90:149 av *Hans Göran Franck* (s) till utrikesministern om konflikten mellan Iran och Irak, m.m.:

Konflikten mellan Iran och Irak tilldrar sig inte den uppmärksamhet som är påkallad och motiverad. Så är heller inte fallet i regeringsförklaringen den 7 mars, där frågan inte alls berörs. Det meningslösa åttaåriga kriget ledde till fruktansvärda förluster i människoliv, skadade och av egendom. De sår som kriget medfört politiskt, socialt, ekonomiskt och på annat sätt har långt i från helats. Det råder visserligen vapenvilå mellan Iran och Irak, men den

djupa fientligheten mellan dessa länder utgör ett allvarligt hinder för att fredsavtal skall kunna uppnås.

Sverige har gjort en viktig insats i medlingsarbetet, och insatsen kommenteras med respekt av irakiska parlamentariker, som svenska riksdagsledamöter mötte under ett besök i Irak den 27 februari– den 3 mars 1990.

På ömse sidor ger parterna i konflikten en ensidig bild av krigets uppkomst, utveckling och händelseförlopp. För att parterna skall kunna uppnå resultat i fredsprocessen fordras en mer realistisk syn. Det går inte att bara lägga ansvaret på den andra parten för krigföringsmetoder som står i uppenbar strid mot internationella konventioner.

Att Irak alltjämt håller visst iranskt territorium besatt utgör säkert ett hinder för att den komplicerade och utdragna fredsprocessen skall ge resultat.

Iraks och Irans folk är i starkt behov av att ett fredsavtal snarast kan ingås. Det internationella stödet och påtryckningarna måste intensifieras. Vapenleveranser till de berörda länderna bör stoppas från alla håll.

Många andra frågor, inte minst på de mänskliga rättigheternas område, är beroende av att ett fredsavtal uppnås. Men de allvarliga kränkningarna av mänskliga rättigheter som äger rum i Irak och Iran kan på inget sätt legitimeras eller försvaras av att ett fredsavtal inte uppnåtts. I själva verket måste demokratiseringsprocessen ske parallellt med fredsanssträngningarna.

Under besöket i Irak framfördes stark kritik mot dödsdomar och avrättningar som ägt rum i stor omfattning. Bland dem som avrättats under senare tid nämnde jag avrättningen av den 16-årige Ribwar Mohammed Karim Aziz, en kurd från Sulemaniya, som greps när han var 13 år. Han dömdes till döden av en specialdomstol och avrättades därefter. Den 8 mars 1990 dömdes Observerjournalisten Farzad Bazoff till döden. En vecka därefter avrättades han trots vädjanden och protester från olika delar av världen.

Det rutinmässiga bruket av tortyr i Irak och Iran, som är väl dokumenterat av flera internationella organisationer, däribland Amnesty International, måste upphöra. Tortyrkonventionen liksom andra konventioner innebär att det aldrig, oavsett om krigs- eller undantagstillstånd råder, får förekomma tortyr.

Vid besöket i Irak begärdes besked om tortyr liksom om andra övergrepp utan att tillfredsställande svar lämnades.

Arresteringar har förekommit av utländska medborgare, något som medfört stor oro beträffande behandling och påföljd. Även medborgare från Sverige har blivit föremål för rättsligt förfarande.

Tvångsflyttningar i Irak av hundratusentals kurder är särskilt allvarliga. Protesterna mot dem har inte uteblivit bland den drabbade kurdiska befolkningen. Under besöket i Irak framförde jag stark kritik mot att en delegation från provinsen Sulemaniya förra året utsattes för övergrepp då den besökte Bagdad för att framföra sina protester till presidenten. Ledaren av delegationen Mulla Mohammed Delgahi försvann i samband därmed och uppgavs ha blivit fängslad. Om han blivit frigiven eller inte gick det inte att få besked om vid besöket.

Av de ca 70 000 kurdiska flyktingar som flytt från Irak har några tusental återvänt enligt uppgifter, som vi erhöll under besöket. De flydde under några få dagar i augusti år 1988 efter det att den irakiska regimen brukat

giftgas och urskillningslösa bombningar mot den kurdiska befolkningen bl.a. i Halabja. Det stora flertalet av de kurdiska flyktingarna finns alltså kvar i exil, framför allt i Turkiet och Iran.

Den rapport som jag lämnade efter ett besök i flyktinglägren i Kurdistan i östra Turkiet 1988 står i allt väsentligt fast vad gäller bakgrunden till flykten och flyktingarnas situation. De hade starka skäl för att fly och bli betraktade som flyktingar. Enligt färskna rapporter lever de nu under mycket osäkra och oacceptabla förhållanden, och UNHCR har inte lyckats att erhålla de bidrag från FN:s medlemsstater som är erforderliga för att lösa flyktingfrågan, bl.a. genom det s.k. Mardinprojektet. Från olika länder har anslagits 8 miljoner dollar, men det fordras ca 13 miljoner dollar för genomförande av projektet.

Jag sammanträffade under besöket med återvändande flyktingar från Turkiet till Irak. Det kanske var symptomatiskt att de kom från det läger där de i särklass sämsta förhållandena råder, nämligen Muz i nordöstra Turkiet. Vid återkomsten var de tvångsflyttade från sina hemorter och lever nu i saknad av sina egna hem i nya och osäkra förhållanden i städer och byar som nyskapats i delvis stora sterila koncentrationer.

Principen om att en flykting inte skall behöva återvända till sitt hemland utan att det sker av fri vilja är en rättighet enligt internationella rättsregler. Om världssamfundet inte lever upp till sitt ansvar kan de kurdiska flyktingarna tvingas till lösningar av sina svåra problem som kan medföra ny förföljelse och diskriminering.

Sverige måste agera kraftfullt för att de kurdiska flyktingarna äntligen skall få den hjälp de har rätt att kräva och att skyddet för de återvändande flyktingarna till Irak skall kunna bevakas och kontrolleras. Detta gäller också hela den kurdiska minoriteten i Irak.

Här gäller det att främst ge ett ökat stöd till UNHCR och internationella Röda korset, som gör mycket viktiga insatser men saknar tillräckliga resurser och möjligheter.

En ljuspunkt i samband med besöket i Irak var trots allt att vi inte bara fick studera de platser vi själva valde utan även att det uttryckligen förklarades att nya besök – inte bara av parlamentariker utan även av internationella organ och organisationer – välkomnades och att de kunde studera situationen på motsvarande sätt. Det gäller nu att ta fasta på detta och utnyttja möjligheterna. En intensiv observation av läget i Irak är av stor betydelse för att motverka nya kränkningar.

Den amnesti som Irak beslutat om för en tid sedan och nyligen utvidgat för flyktingar och fångar måste närmare granskas och följas upp. Klart är emellertid att utan en demokratisering och garanti för respekt av de mänskliga rättigheterna kan amnestibesluten bli illusoriska.

I anledning av det anförda får jag till utrikesminister Sten Andersson ställa följande frågor:

1. Hur bedömer utrikesministern möjligheterna att uppnå ett fredsavtal mellan Irak och Iran, och vilka åtgärder kan vidtas för att påskynda fredsprocessen?
2. Hur bedömer utrikesministern MR-situationen i Irak och Iran särskilt med avseende på bruket av dödsdomar och tortyr samt vad kan göras för att förhindra kränkningarna mot mänskliga rättigheter?

3. Vilka åtgärder kommer Sverige att vidta för att hjälpa de kurdiska flyktingarna från Irak samt för att ge förbättrat skydd åt den kurdiska minoriteten i Irak och andra grannländer?
4. Hur bedömer utrikesministern situationen för utländska medborgare, däribland svenska, arresterade i Irak?

12 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 22 mars

1989/90:470 av *Karin Israelsson* (c) till socialministern om stöd till läkarmottagnings lokalkostnader genom sjukförsäkringssystemet:

Nuvarande stelbenta regler inom sjukförsäkringssystemet tillåter inte att försäkringskassan i Stockholm ger ett ekonomiskt stöd till en läkarmottagning i Stockholms skärgård. Läkarmottagningen är ansluten till försäkringskassan. Genom denna läkarmottagning erbjuds de boende på Ingmarsö närhet till sjukvård, sjukgymnast och sjuksköterska som även tjänstgör vid denna mottagning. På det sättet besparas den enskilde tidsspillan vid nödvändiga läkarbesök. För samhället innebär en indragning av denna läkarmottagning ökade kostnader. En försiktig beräkning visar att det rör sig om ca 360 000 kr. per år. Genom dagens regelsystem tilläts inte försäkringskassan att stödja denna läkarmottagning genom ett bidrag för lokalkostnader på 30 000 kr.

Detta är ett ärende som har principiellt stor betydelse för hur man skall kunna handla med sunt förnuft och som ger besparingar i system vars kostnader ständigt ökar.

Jag vill med anledning av detta fråga om regeringen är beredd att tillåta att försäkringskassan ger stöd till skärgårdsmottagningen.

1989/90:471 av *Ingrid Sundberg* (m) till utbildningsministern om studiestödet till studerande vid Forums konstkolor:

För studerande vid konsthögskola, vars utbildning är femårig, är eleverna berättigade till studiemedel under hela sin studietid enligt de regler som gäller vid högskolestudier.

Vid konstsolan Forum i Malmö är förhållandena annorlunda. Utbildningen i skulptur, målning och grafik på Forum är likvärdig med utbildning vid konsthögskolorna. Skolan lyder emellertid under de regler som gäller för folkhögskolor, varför eleverna är berättigade till statligt studiestöd endast för sex terminer. Skolan kan inte fortsätta i nuvarande form om inte eleverna vid skolan ges ekonomiska möjligheter att fullgöra sina studier under hela utbildningstiden.

Med hänvisning till detta vill jag fråga utbildningsministern:

Kan de studerande vid Forums konstkolor räkna med att liksom stude-

rande vid konsthögskolorna vara berättigade till studiestöd under hela studietiden, och är i så fall statsrådet villig att medverka till att nödvändig dispens beviljas?

1989/90:472 av *Göthe Knutson* (m) till socialministern om permissionerna vid den slutna psykvården:

Ofta inträffar det att brottslingar dömda till sluten psykiatrisk vård får permission eller rymmer och gör sig skyldiga till nya brott, ibland våldsbrott av värsta slag.

Det senast kända fallet av permission från psykvården med förskräckliga konsekvenser gäller en ökad brottsling och våldsvärkare som tidigare hade efternamnet Svartenbrandt. Under permission anses det att han bl.a. gjort sig skyldig till ett väpnat postrån.

Den för permissionen ansvarige läkaren medger att han gjort ett misstag. Frikostiga permissioner för bl.a. mördare är dock vanliga i denna form av s.k. sluten psykiatrisk vård. Jag anser att det bl.a. äventyrar andra människors liv och egendom.

Anser statsrådet att hittills rådande system med permissioner i den slutna psykvården är rimligt, eller vill statsrådet vidta åtgärder i restriktiv riktning?

1989/90:473 av *Claes Roxbergh* (mp) till utbildningsministern om Waldorfskolorna:

Inte heller i årets statsverksproposition finns det något som hjälper till att lösa den svåra ekonomiska situationen för de fristående skolorna. T.ex. hotas tre Waldorfskolor av stängning under våren på grund av bristfälliga statliga anslag.

Är det rimligt att en Waldorfelev endast skall få 40 % av det statliga bidraget till vanliga elever? Kommunernas bidrag är i snitt 28 % av kommunernas utgifter för andra elever.

Trots en läpparnas bekännelse om att man välkomnar och tillskyndar pedagogikens mångfald i skolan, ett aktivt föräldraengagemang, ett ökat självansvar och ett kooperativt självförvaltande, så tycks det praktiska handlandet gå ut på att kväva alla initiativ och försök.

Jag vill därför fråga utbildningsministern om det är meningen att de fristående skolorna med Waldorfpedagogik skall kvävas?

13 § Kammaren åtskildes kl 16.42.

In fidem

GUNNAR GRENFORS

Innehållsförteckning

Torsdagen den 22 mars

1 §	Justering av protokoll	1
2 §	Handelspolitisk debatt	1
	Statsrådet Anita Gradin	
	Gunnar Hökmark (m)	
	Hadar Cars (fp)	
	Per-Ola Eriksson (c)	
	Rolf L Nilson (vpk)	
	Lars Norberg (mp)	
	Lennart Pettersson (s)	
	Krister Skånberg (mp)	
3 §	Svar på interpellation 1989/90:121 om behandlingen av samerättsutredningens förslag	44
	Justitieminister Laila Freivalds	
	Berith Eriksson (vpk)	
	Martin Olsson (c)	
	Hans Dau (m)	
4 §	Svar på interpellation 1989/90:123 om Bofors Indienaffär	53
	Statsrådet Anita Gradin	
	Gudrun Schyman (vpk)	
5 §	Svar på interpellation 1989/90:139 om EG och kommunerna Statsrådet Anita Gradin	56
	Gudrun Schyman (vpk)	
	Daniel Tarschys (fp)	
6 §	Meddelande om svar på interpellation 1989/90:144	61
	Statsrådet Anita Gradin	
7 §	Svar på interpellation 1989/90:116 om en utvecklingsbank till stöd för Östeuropas länder	62
	Statsrådet Erik Åsbrink	
	Gudrun Schyman (vpk)	
8 §	Svar på interpellation 1989/90:133 om skattereformens regler om intäkter från travsport	66
	Statsrådet Erik Åsbrink	
	Sten Andersson i Malmö (m)	
9 §	Hänvisning av ärenden till utskott	68
10 §	Bordläggning	68
11 §	Meddelande om interpellationer	
	1989/90:147 av Eva Björne (m) om den elintensiva industrin	68
	1989/90:148 av Sten Andersson i Malmö (m) om skåningars syn på flyktingar	69

1989/90:149 av Hans Göran Franck (s) om konflikten mellan Iran och Irak m.m.	69
12 § Meddelande om frågor	
1989/90:470 av Karin Israelsson (c) om stöd till läkarmottag- nings lokalkostnader genom sjukförsäkringssystemet	72
1989/90:471 av Ingrid Sundberg (m) om studiestödet till stude- rande vid Forums konstskolor	72
1989/90:472 av Göthe Knutson (m) om permissionerna vid den slutna psykvården	73
1989/90:473 av Claes Roxbergh (mp) om Waldorfskolorna . . .	73

